

BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM GRAECORUM ET ROMANORUM
TEUBNERIANA

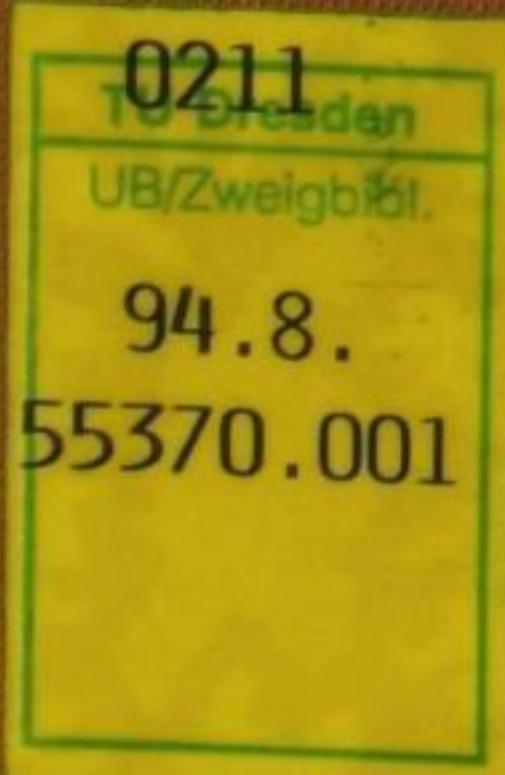
PLUTARCHUS
MORALIA

V. 3

EDIDERUNT

C. HUBERT · M. POHLENZ · H. DREXLER

1960

PSIAE IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI

ACADEMIA SCIENTIARVM GERMANICA
BEROLINENSIS

BIBLIOTHECA
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
TEVBNERIANA

EDITA CONSILIO ATQVE AVCTORITATE
INSTITVTI
GRAECOROMANAЕ ANTIQVITATIS
STVDIIS COLENDIS DESTINATI

LIPSIAE IN AEDIBVS B.G.TEVBNERI MCMLX

Oktober 1960

PLUTARCHI

MORALIA

VOL. V. FASC. 3

RECENSVERVNT ET EMENDAVERVNT

C. HUBERT + ET M. POHLENZ

EDITIO ALTERA

ADDENDA ADIECIT H. DREXLER

LIPSIAE IN AEDIBVS B.G.TEVBNERI MCMLX

BIBLIOTHECAE TEVBNERIANAE
HVIVS TEMPORIS
REDACTOR· JOHANNES IRMSCHER

HOC VOLVMEN IMPRIMENDVM
CVRAVIT BRVNO DOER

In hoc fasciculo continentur

59. <i>Aἴτια φυσικά</i> (Pl. 50)	1
Aetia physica ed. Hubert	
60. <i>Περὶ τοῦ ἐμφαινομένου προσώπου τῷ κύκλῳ τῆς σελήνης</i> (Pl. 71)	31
De facie in orbe lunae ed. Pohlenz	
61. <i>Περὶ τοῦ πρώτως ψυχροῦ</i> (Pl. 53)	90
De primo frigido ed. Hubert	
Additamenta	115

0211 NH2800 M828 - 5,3

Quisquis hunc librum legit, animadvertiset, ne praetereat,
ADDITAMENTUM signo □ in margine apposito (p. 115sqq.)

Technische Universität Dresden

Universitätsbibliothek

Zweigbibliothek: 02

10. JUNI 1994

114788135

LIZ.-NR. 294 · 375/84/60

PRINTED IN GERMANY

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEVBNERI (III/18/154) · 1099

94. P. 55370.001

AITIA ΦΥΣΙΚΑ

(911)

(Plan. 50)

A'.

Διὰ τί τὸ θαλάττιον ὕδωρ οὐ τρέφει τὰ δένδρα;

*Πότερον δι’ ἣν αἰτίαν οὐδὲ τῶν ζώων τὰ χερσαῖα;
 ζῶον γὰρ ἔγγαιον τὸ φυτὸν εἶναι οἱ περὶ Πλάτωνα καὶ □
 5 Ἀναξαγόραν (Α 116.117) καὶ Δημόκριτον οἴονται· οὐ γὰρ Δ
 διότι τοῖς ἐναλίοις φυτοῖς τρόφιμόν ἐστι καὶ πότιμον
 ὥσπερ τοῖς ἰχθύσιν, ἥδη καὶ τὰ ἐν τῇ χέρσῳ φυτά τε καὶ
 δένδρα τρέφει· οὔτε γὰρ ἐνδύεται ταῖς δίζαις ὑπὸ πάχους
 10 οὕτ’ ἀναφέρεται ὑπὸ βάρους· δτι δ’ ἐμβριθές ἐστι καὶ
 ἀνέχειν καὶ ὑπερείδειν τὰ πλοῖα καὶ τοὺς κολυμβῶντας.
 Ἡ μάλιστα μὲν βλάπτεται ξηρότητι τὰ δένδρα, ξη-*

AITIA ΦΥΣΙΚΑ

ραντικὸν δὲ τὸ θαλάττιον; ὅθεν πρός γε τὰς σήψεις οἱ
ἄλες βοηθοῦσι, καὶ τὰ σώματα τῶν λουσαμένων ἐν θα-
λάττῃ ξηρὰν εὐθὺς ἴσχει καὶ τραχεῖαν τὴν ἐπιφάνειαν.

E Ἡ τὸ μὲν ἔλαιον τοῖς φυτοῖς πολέμιον καὶ φθείρει τὰ
προσαλειφόμενα, μετέχει δὲ πολλῆς ἡ θάλαττα λιπαρότη- 5
τος· διὸ συνεξάπτει, καὶ παραινοῦμεν εἰς τὰς φλόγας μὴ
ἐμβάλλειν θαλάττιον ὕδωρ. Ἡ γέγονεν ἀποτον καὶ πι-
κρὸν τὸ ὕδωρ, ὡς Ἀριστοτέλης φησίν (Meteor. II 358a14),
ἀναμίξει κατακεκαυμένης γῆς; καὶ γὰρ ἡ κονία γίνεται γλυ-
κέος ὕδατος εἰς τέφραν ἐμπεσόντος, ἡ δὲ διάκανσις ἐξί- 10
στησι καὶ φθείρει τὸ χρηστὸν καὶ πότιμον, ὡς ἐν ἡμῖν οἱ
πυρετοὶ τὸ ὑγρὸν εἰς χολὴν τρέπουσιν. ἀ δ' ἰστοροῦσιν ἐν
τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ βλαστάνειν ψλήματα καὶ φυτά, καρ-
πὸν μὲν οὐδένα φέρει τρέφεται δὲ τοῖς ποταμοῖς πολλὴν
F ἐμβάλλονται ἵλιον· ὅθεν οὐ πρόσω τῆς γῆς ἄλλὰ πλησίον 15
ἔχει τὴν γένεσιν.

B'.

Διὰ τί μᾶλλον ὑπὸ τῶν ὑετίων ἡ τῶν ἐπιρρύτων ὕδάτων
τὰ δένδρα καὶ τὰ σπέρματα πέφυκε τρέφεσθαι;

Πότερον, ὡς Λαῖτος ἔλεγε, τῇ πληγῇ τὰ δύμβρια δι- 20
ιστάντα τὴν γῆν πόρους ποιεῖ καὶ διαδύεται μᾶλλον εἰς

AETIA PHYSICA

τὴν ρίζαν; ή τοῦτο μὲν οὐκ ἀληθές, ἀλλ' ἔλαθε τὸν
Λαῖτον | δτι καὶ τὰ λιμναῖα φυτά, τίφη καὶ φλέως καὶ 912
θρύον, ἀναυξῆ καὶ ἀβλαστῆ μένει μὴ γενομένων ὅμβρων
καθ' ὥραν· τὸ δὲ τοῦ Αριστοτέλους (fr. 215 R.) ἀληθές, δτι
5 πρόσφατόν ἐστι καὶ νέον ὕδωρ τὸ ὑόμενον ἔωλον δὲ καὶ
παλαιὸν τὸ λιμναῖον; ή καὶ τοῦτο πιθανὸν μᾶλλον η̄
ἀληθές ἐστι; τὰ γὰρ πηγαῖα καὶ ποτάμια νάματα πρόσ-
φατα μέν ἐστι καὶ νεογενῆ (ποταμοῖς γὰρ δἰς τοῖς αὐ-
τοῖς οὐκ ἀν ἐμβαίης ὡς φησιν Ἡράκλειτος (fr. 91.49 a.12),
10 ἔτερα γὰρ ἐπιρρεῖ ὕδατα), τρέφει δὲ καὶ ταῦτα τῶν □
ὅμβρίων χεῖρον. ἀρ' οὖν κοῦφόν ἐστι τὸ ἐκ Διὸς ὕδωρ
καὶ ἀερῶδες, καὶ πνεύματι μεμυγμένον ὁδηγεῖται καὶ ἀνα-
πέμπεται ταχέως εἰς τὸ φυτὸν ὑπὸ λεπτότητος, δι' δ καὶ B
πομφόλυγας ποιεῖ τῇ ἀναμίξει τοῦ ἀέρος; ή τρέφει
15 μὲν μάλιστα <τὸ μάλιστα> κρατούμενον ὑπὸ τοῦ τρεφο-
μένου (τοῦτο γάρ ἐστι πέψις· ἀπεψία δὲ τούναντίον, δταν
ἰσχυρότερα τοῦ παθεῖν η̄), καὶ μεταβάλλει τὰ λεπτὰ καὶ
ἀπλᾶ καὶ ἄχυμα μᾶλλον, οἶόν ἐστι τὸ ὅμβριον ὕδωρ; γεν-
νώμενον γὰρ ἐν ἀέρι καὶ πνεύματι καθαρὸν καὶ ἀμιγὲς

AITIA ΦΥΣΙΚΑ

(912) κάτεισι· τὰ δὲ πηγαῖα καὶ τῇ γῇ καὶ τοῖς τόποις ὁμοιούμενα, διὸ ὡν ἔξεισι, πολλῶν ἀναπίμπλαται ποιοτήτων, διὸ δις ἥττόν ἐστιν εὔτρεπτα καὶ βράδιον αὐτὰ παρέχει τῇ πέψει μεταβάλλειν εἰς τὸ τρεφόμενον. τῶν δὲ ὁμβρίων
C τὸ εὔτρεπτον αἱ σῆψεις κατηγοροῦσιν· εὐσηπτότερα 5 γάρ ἐστι τῶν ποταμίων καὶ φρεατιαίων, ἡ δὲ πέψις ἔοικεν εἶναι σῆψις, ὡς Ἐμπεδοκλῆς (fr. 81) μαρτυρεῖ λέγων

‘οἶνος ἀπὸ φλοιοῦ πέλεται σαπὲν ἐν ξύλῳ ὕδωρ’.

ἡ πάντων ἑτοιμότατόν ἐστι καὶ ὁρᾶστον αἰτιάσασθαι 10 τὸ γλυκὺ τῶν ὁμβρίων καὶ χρηστόν, ἐκπεμπόμενον εὐθὺς ὑπὸ τοῦ πνεύματος; διὸ καὶ τὰ θρέμματα τούτωι ἀπολαύει προθυμότερον, καὶ οἱ βάτραχοι προσδοκῶντες ὁμβρον ἐπιλαμπρύνονται τὴν φωνὴν ὑπὸ χαρᾶς, ὥσπερ ἥδυσμα τοῦ λιμναίου τὸ ύετιον προσδεχόμενοι καὶ σπέρμα 15 τῆς ἔκείνων γλυκύτητος· ἐν γὰρ καὶ τοῦτο ποιεῖται D σημεῖον ύετοῦ μέλλοντος Ἀρατος εἰπών (Phaen. 946 sq.)

‘ἡ μάλα δείλαιαι γενεαί, ὕδροισιν ὄνειαρ,
αὐτόθεν ἐκ λίμνης πατέρες βούωσι. γυρίων.’

20

AETIA PHYSICA

Γ'.

Διὰ τί παραβάλλονται τοῖς θρέμμασιν ἄλας οἱ νομεῖς;

Πότερον, ὡς οἱ πολλοὶ νομίζουσι, πλήθους τροφῆς
ἐνεκαὶ καὶ τοῦ παχύνειν; τὴν τε γὰρ δρεξινή δριμύτης
5 ἐκκαλεῖται καὶ τοὺς πόρους ἀναστομοῦσα μᾶλλον ὀδοποιεῖ
τῇ τροφῇ πρὸς τὴν ἀνάδοσιν· διὸ καὶ τοὺς ἴσχνοὺς καὶ
τοὺς ἀτρόφους Ἀπολλώνιος δὲ Ηροφίλειος ἐκέλευε μὴ γλυ-
κεῖ μηδὲ χονδρῷ τρέφειν ἄλλὰ τοῖς ταριχευτοῖς καὶ ὑφαλ-
μυρίζουσιν, ὃν ἡ λεπτότης, ὥσπερ ἐντρίχωμα γενομένη, Ε
10 τὰ σιτία τοῖς σώμασι διὰ τῶν πόρων προστίθησιν. ἢ
μᾶλλον ὑγιείας ἐνεκαὶ καὶ συγκοπῆς πλήθους τὸν ἄλλα λεί-
χειν ἐθίζουσι τὰ βοσκήματα; νοσεῖ γὰρ ἄγαν πιαινόμενα,
τὴν δὲ πιμελὴν τήκουσιν οἱ ἄλες καὶ διαχέουσιν· ὅθεν εὐ-
μαρῶς καὶ ὁρδίως ἀποδέρουσιν αὐτὰ σφάξαντες· ἡ γὰρ
15 κολλῶσα καὶ συνδέουσα τὸ δέρμα πιμελὴ λεπτὴ καὶ ἀσθε-
νῆς γέγονεν ὑπὸ τῆς δριμύτητος. λεπτύνεται δὲ καὶ τὸ
αἷμα τῶν [τὸ] ἄλας λειχόντων οὐδὲ πήγνυται τὰ ἐντὸς
ἄλων μιγέντων. σκόπει δέ, μὴ καὶ γονιμώτερα καὶ
προθυμότερα πρὸς τὰς συνουσίας· καὶ γὰρ αἱ κύνες
20 κύουσι ταχέως τάριχος ἐπεσθίουσαι, καὶ τὰ ἀληγὰ τῶν Φ
πλοίων πλείους τρέφει μῆς διὰ τὸ πολλάκις συμπλέκεσθαι.

AITIA ΦΥΣΙΚΑ

Δ'.

Διὰ τί τῶν δμβρίων ὑδάτων εὐαλδέστερα τοῖς
σπέρμασι τὰ μετὰ βροντῶν καὶ ἀστραπῶν, ἀ δὴ
καὶ ἀστραπαῖα καλοῦσι;

Πότερον δτι πνευματώδη διὰ τὴν τοῦ ἀέρος ταραχὴν 5
καὶ ἀνάμιξιν, τὸ δὲ πνεῦμα τὴν ὑγρότητα κινοῦν μᾶλλον
ἀναπέμπει καὶ ἀναδίδωσιν; ἢ βροντὰς μὲν καὶ |
913 ἀστραπὰς ποιεῖ τὸ θερμὸν ἐν τῷ ἀέρι πρὸς τὸ ψυχρὸν μα-
χόμενον (διὸ χειμῶνος ἥκιστα βροντᾶ μάλιστα δ' ἔαρος
καὶ φθινοπώρου διὰ τὴν ἀνωμαλίαν τῆς κράσεως), ἢ δὲ 10
θερμότης πέττουσα τὸ ὑγρὸν προσφιλές ποιεῖ τοῖς βλα-
στάνουσι καὶ ὠφέλιμον; ἢ μάλιστα μὲν ἔαρος βροντᾶ
καὶ ἀστράπτει διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν, τὰ δ' ἔαρινά τῶν
ὑδάτων ἀναγκαιότερα τοῖς σπέρμασι πρὸ τοῦ θέρους,
ὅθεν ἡ πλεῖστη υἱομένη τοῦ ἔαρος χώρα καθάπερ ἡ ἐν 15
Σικελίᾳ πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς καρποὺς ἀναδίδωσιν;

E'.

Διὰ τί τῶν χυμῶν, δκτὼ τῷ γένει δητῶν, ἕνα μόνον, τὸν
B ἀλμυρόν, ἀπ' οὐδενὸς καρποῦ γεννώμενον δρῶμεν; καίτοι
καὶ τὸν πικρὸν ἡ ἐλαία φέρει πρῶτον καὶ τὸν δέξιν δ βό- 20
τρους, εἴτα μεταβάλλων δ μὲν γίνεται λπαρὸς δ δ' οἰνώ-
δης· μεταβάλλει δὲ καὶ δ στρυφνὸς ἐν ταῖς φοινικοβαλά-

AETIA PHYSICA

νοις καὶ ὁ αὐστηρὸς ἐν ταῖς ὁραῖς εἰς τὸν γλυκύν· ἔνιαι δὲ
ὁραῖ καὶ μῆλα τὸν δξὺν ἀπλῶς φέρουσιν, ὁ δὲ δριμὺς ἐν
ταῖς ὁραῖς καὶ σπέρμασι πολὺς ἐστι.

Πότερον οὖν οὐκ ἐστιν ἀλμυροῦ γένεσις ἄλλὰ φθορὰ □
ἢ τῶν ἄλλων τὸ ἀλμυρόν, διὸ καὶ πᾶσιν ἄτροφον τοῖς ἀπὸ
φυτῶν καὶ σπερμάτων τρεφομένοις, ἥδυσμα δ' ἐνίοις γί-
νεται τῷ τὸ πλήσμον ἀφαιρεῖν τῶν τρεφόντων; ἢ,
καθάπερ τῆς θαλάττης ἐψοντες ἀφαιροῦσι τὸ ἀλυκὸν καὶ C
δηκτικόν, ἐν τοῖς θερμοῖς ὑπὸ θερμότητος ἐξαμαυροῦται
10 τὸ ἀλμυρόν; ἢ χυμὸς μέν ἐστιν, ὡς Πλάτων (Tim. 59θ)
εἶπεν, ὕδωρ ἡθημένον διὰ φυτοῦ, διηθουμένη δὲ καὶ θά-
λαττα τὸ ἀλμυρὸν ἀποβάλλει; γεῶδες γὰρ καὶ παχυμερές
ἐστιν, ὅθεν ὀρύττοντες παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἐντυγχάνουσι
ποτίμοις λιβαδίοις, πολλοὶ δὲ καὶ κηρίνοις ἀγγείοις ἀνα-
15 λαμβάνουσιν ἐκ τῆς θαλάττης ὕδωρ γλυκὺ διηθούμενον,
ἀποκρινομένον τοῦ ἀλυκοῦ καὶ γεώδους· ἢ δὲ δι' ἀργίλου
προδιαγωγὴ παντάπασι τὴν θάλατταν διηθουμένην πότι-
μον ἀποδίδωσι τῷ κατέχειν ἐν ἑαυτῇ καὶ μὴ διέναι τὸ D
γεῶδες. οὗτο δὲ τούτων ἔχόντων, εἰκός ἐστι τὰ φυτὰ μήτ'
20 ἔξωθεν ἀναλαμβάνειν ἀλμυρίδα μήτ', ἀν ἐν αὐτοῖς λάβῃ
γένεσιν, ἐκκρίνειν εἰς τὸν καρπόν· οἱ γὰρ πόροι διὰ λεπτό-
τητα τὸ γεῶδες καὶ παχυμερές οὐ διηθοῦσιν. ἢ τῆς

ΑΙΤΙΑ ΦΥΣΙΚΑ

πικρότητος εἶδος τὴν ἀλμυρότητα θετέον, ως Ὄμηρος
(ε 322)

‘στόματος δ’ ἐξέπινσεν ἀλμην
πικρήν, ἥ οἱ πολλὴ ἀπὸ κράτὸς κελάρυζε,
καὶ δὲ Πλάτων (Tim. 65 d e) φησὶν ἀμφοτέρους δύπτειν 5
καὶ ἀποτήκειν τοὺς χυμούς, ἥττον δὲ ταῦτα ποιεῖν τὸν
ἀλυκὸν καὶ οὐ τραχὺν εἶναι· δόξει δὲ τὸ πικρὸν τοῦ ἀλυ-
κοῦ ἔηρότητος ὑπερβολῇ διαφέρειν, ἐπεὶ ἔηραντικόν τι
καὶ τὸ ἀλυκόν.

ζ'.

10

Διὰ τί τοῖς συνεχῶς διὰ τῶν δεδροσισμένων δέρδρων βαδί-
ζουσι λέπραν ἵσχει τὰ ψαύοντα τῆς ὕλης μόρια τοῦ σώ-
ματος;

Πότερον, ως Λαῖτος ἔλεγε, τῇ λεπτότητι τὸ δροσῶδες
ὑγρὸν ἀποξύει τοῦ χρωτός· ἥ, καθάπερ ἐρυσίβη [ἥ] τοῖς 15
ὑγραινομένοις ἐγγίνεται σπέρμασιν, οὕτως ὑπὸ τῆς δρό-
σου τῶν ἐπιπολῆς χλωρῶν καὶ ἀπαλῶν ἀναχαραστομέ-
νων καὶ ἀποτηκομένων ἄχνη τις ἀπιοῦσα τοῦ σίνοντος
ἀναπίμπλησι, προσχεομένη τοῖς ἀναιμοτάτοις μέρεσι τῆς
σαρκός, οἷα κνῆμαι καὶ πόδες, *〈καὶ〉* ἀμύσσει καὶ δάκνει 20
F τὴν ἐπιφάνειαν; δτι γὰρ φύσει τι δηκτικὸν ἔνεστι τῇ δρό-
σῳ, μαρτυρεῖ τὸ τοὺς πίονας ἵσχνοτέρους ποιεῖν· αἱ γοῦν

AETIA PHYSICA

πίονες γυναικες ίματίοις ή ἔριοις ἀπαλοῖς ἀναλαμβάνουσαι τῆς δρόσου δοκοῦσι συντήκειν τὴν πολυσαρκίαν.

Z.

*Διὰ τί τὰ πλοῖα χειμῶνος ἐν τοῖς ποταμοῖς πλεῖ βράδιον,
ἐν δὲ τῇ θαλάτῃ οὐ παραπλησίως;*

Πότερον δὲ ποτάμιος ἀήρ, ἀεὶ δυσκίνητος ὅν καὶ βαρὺς
ἐν δὲ χειμῶνι μᾶλλον παχυνόμενος διὰ τὴν περίφυξιν,
ἔμποδών ἐστι τοῖς πλέουσιν; ή τοῦτο μᾶλλον τοῦ
ἀέρος πάσχουσιν οἱ ποταμοί; | <συν>ελαύνουσα γὰρ η 914
ψυχρότης τὸ ὕδωρ ποιεῖ βαρὺ καὶ σωματῶδες, ὡς ἐστιν
ἐν ταῖς κλεψύδραις καταμαθεῖν, βράδιον γὰρ ἔλκουσι χει-
μῶνος ή θέρους· ἐν δὲ Θράκῃ περὶ τὸ Πάγγαιον ἴστορεῖ
Θεόφραστος (fr. 161 Wi.) εἶναι κρήνην, ἀφ' ης ταῦτὸ γέ-
μον <ἄγγειον> ὕδατος ἴστάμενον χειμῶνος ἔλκειν διπλά-
σιον σταθμὸν η θέρους. ὅτι δὲ η πυκνότης τοῦ ὕδατος τὴν
βραδυτῆτα ποιεῖ τοῦ πλοῦ, δῆλόν ἐστι τῷ πλείονα γόμον
φέρειν τὰ ποτάμια πλοῖα τοῦ χειμῶνος· τὸ γὰρ ὕδωρ μᾶλ-
λον ἀντερείδει πυκνότερον καὶ βαρύτερον γινόμενον, τὴν
δὲ θάλατταν η θερμότης κωλύει πυκνοῦσθαι, διὸ ην οὐδὲ
πήγνυται, μάλκη γὰρ ἔοικεν εἶναι [η] πύκνωσις. B

H' .

Διὰ τί, τῶν ἄλλων ὑγρῶν ἐν τῷ κινεῖσθαι καὶ στρέφεσθαι ψυχομένων, τὴν θάλατταν ὁρῶμεν ἐν τῷ κυματοῦσθαι θερμοτέραν γιγνομένην;

25 Ἡ τῶν μὲν ἄλλων ὑγρῶν ἐπεισόδιον οὖσαν καὶ ἄλλοτρίαν ἔξιστησιν ἡ κίνησις τὴν θερμότητα καὶ διαφορεῖ,

ΑΙΤΙΑ ΦΥΣΙΚΑ

(914) τὴν δὲ τῆς θαλάττης σύμφυτον οὖσαν ἐκριπίζουσι μᾶλλον οἱ ἄνεμοι καὶ τρέφουσι; μαρτύρια δὲ τῆς θερμότητος ἡ διαύγεια καὶ τὸ μὴ πήγνυσθαι, καίπερ οὖσαν γεώδη καὶ βαρεῖαν.

Θ'.

5

Διὰ τί τοῦ χειμῶνος ἥττον πικρὰ γίνεται γενομένοις ἡ θάλαττα; τοῦτο γάρ φασι καὶ Διονύσιον ἴστορεῖν τὸν ὑδραγωγόν.

C <^{τὸ} H> ὅτι παντελῶς μὲν ἔρημος οὐκ ἔστι γλυκύτητος οὐδὲ ἄμοιρος ἡ πικρότης, ἀτε δὴ ποταμοὺς τοσούτους 10 ὑποδεχομένης τῆς θαλάττης· τοῦ δὲ ἥλιου τὸ γλυκὺ καὶ πότιμον ἔξαιροῦντος ὑπὸ κουφότητος [τὸ] ἐπιπολάζον καὶ μᾶλλον ἐν τῷ θέρει τοῦτο ποιοῦντος, ἐν δὲ τῷ χειμῶνι μαλακώτερον ἀπτομένου δι’ ἀσθένειαν θερμότητος, ὑπολειπομένη μοῖρα πολλὴ γλυκύτητος ἀνίησι τὸ ἀκράτως πι- 15 κρόνον καὶ φαρμακῶδες; τοῦτο δὲ ἡσυχῆ καὶ τοῖς ποτίμοις συμβέβηκε· θέρους γὰρ πονηρότερα γίνεται, τὸ κουφότατον καὶ γλυκύτατον τοῦ θερμοῦ διαφοροῦντος, ἐν δὲ χει- D μῶνι νέον ἐπιφέρει καὶ πρόσφατον, οὗ μετέχειν ἀνάγκη καὶ τὴν θάλατταν, ὑομένην ἄμα καὶ τῶν ποταμῶν ἐπιδι- 20 δόντων.

I'.

Διὰ τί τῷ οἴνῳ θάλασσαν παραχέουσι καὶ χρησμόν τινα λέγοντες ἀλιεῖς κομισθῆναι προστάττοντα βαπτίζειν τὸν

AETIA PHYSICA

Διόνυσον πρὸς τὴν θάλατταν, οἵ δὲ πόρρω θαλάττης
ἔμβάλλουσι γύψον Ζακυνθίαν ὅπτήσαντες;

Πότερον ἡ θερμότης βοηθεῖ πρὸς τὴν περίψυξιν, ἢ αὐτὴ
ἡ ἔξιστη μάλιστα τὸν οἶνον ἀποσβεννύουσα καὶ φθεί-
ρουσα τὴν δύναμιν; ἢ τὸ ὑδατῶδες καὶ πνευματῶδες
τοῦ οἴνου πρὸς μεταβολὴν ἐπισφαλέστατ' ἔχον ἵστησι τὰ
γεώδη πεφυκότα στύφειν καὶ κατισχναίνειν, οἵ δ' ἄλες
μετὰ τῆς θαλάττης λεπτύνοντες καὶ ἀποτήκοντες τὸ ἄλ-
λότριον καὶ περιττὸν οὐκ ἔωσι δυσωδίαν οὐδὲ σῆψιν ἐγ- E
γίνεσθαι; πρὸς δὲ τούτοις, ὅσον ἔστι παχὺ καὶ γεῶδες,
ἔμπλεκόμενον τοῖς βαρυτέροις καὶ συγκατασπώμενον
ὑποστάθμην ποιεῖ καὶ τρύγα τὸν δ' οἶνον ἀπολείπει
καθαρόν;

IA'.

15 Διὰ τί μᾶλλον ναυτιῶσι τὴν θάλατταν πλέοντες ἢ τοὺς
ποταμούς, κανὸν ἐν γαλήνῃ πλέωσι;

«*H* δτι» μάλιστα ναυτίαν κινεῖ τῶν αἰσθήσεων ἡ
δσφρησις, τῶν δὲ παθῶν δ φόβος; καὶ γὰρ τρέμουσι καὶ
φρίττουσι καὶ κοιλίας ἔξυγραίνονται φαντασίαν κινδύνου
λαβόντες. τούτων δ' οὐδέτερον ἐνοχλεῖ τοῖς διὰ ποταμοῦ
πλέονσιν· ἡ γὰρ δσφρησις παντὶ ποτίμῳ καὶ γλυκεῖ συν-
ήθης ἔστιν δὲ πλοῦς ἀκίνδυνος. ἐν δὲ τῇ θαλάττῃ τὴν
τ' ὁσμὴν ἀηθείᾳ δυσχεραίνουσι καὶ φοβοῦνται, μὴ πι- F
στεύοντες τῷ παρόντι, περὶ τοῦ μέλλοντος· οὐδὲν οὖν
25 δφελος τῆς ἔξω γαλήνης, ἀλλὰ [καὶ] ἡ ψυχὴ σάλον
ἔχουσα καὶ θορυβουμένη συγκινεῖ καὶ ἀναπίμπλησι τὸ
σῶμα τῆς ταραχῆς.

AITIA ΦΥΣΙΚΑ

IB'.

Διὰ τί τῆς θαλάττης ἔλαιώ καταρραινομένης γίνεται
καταφάνεια καὶ γαλήνη;

Πότερον, ὡς Ἀριστοτέλης φησί, τὸ πτεῦμα τῆς λειό-
τητος ἀπολισθαῖνον οὐ ποιεῖ πληγὴν οὐδὲ σάλον; ἢ τοῦτο 5
915 μὲν πιθανῶς εἴρηται πρὸς τὰ ἐκτός, | ἐπεὶ δέ φασι καὶ
τοὺς κατακολυμβῶντας, ὅταν ἔλαιον εἰς τὸ στόμα λα-
βόντες ἐκφυσήσωσιν, ἐν τῷ βυθῷ φέγγος ἵσχειν καὶ δίοψιν,
οὐκ ἔστιν ἐκεῖ πνεύματος ὅλισθον αἰτιάσασθαι; σκόπει
δὴ μὴ τὴν θάλατταν γεώδη καὶ ἀνώμαλον οὖσαν ἔξωθεν 10
καὶ διαστέλλει τῇ πυκνότητι τὸ ἔλαιον, εἰτ' ἀνατρεχούσης
εἰς αὐτὴν καὶ συστελλομένης ἀπολείπονται πόροι μεταξὺ¹
ταῖς δψεσι διαύγειαν καὶ καταφάνειαν διδόντες. ἢ φύ-
σει μέν ἔστι φωτεινὸς ὑπὸ θερμότητος ὁ τῇ θαλάττῃ κατα-
μεμιγμένος ἀήρ, γίνεται δὲ ταραχθεὶς ἀνώμαλος καὶ σκιώ- 15
δης· ὅταν οὖν τὴν ἀνωμαλίαν ἐπιλεάνῃ πυκνότητι τὸ
B ἔλαιον, ἀπολαμβάνει τὴν δμαλότητα καὶ τὴν διαύγειαν;

II'.

Διὰ τί χειμῶνος μᾶλλον ἢ θέρους τὰ τῶν ἀλιέων σήπεται
δίκτυα, καίτοι τά γ' ἄλλα μᾶλλον ἐν τῷ θέρει τοῦτο πάσχει; 20

Πότερον, ὡς Θεόφραστος (fr. 163 Wi.) οἴεται, τῷ ψυ-
χρῷ τὸ θερμὸν ὑποχωροῦν ἀντιπερισταται καὶ θερμότερα
ποιεῖ τὰ ἐν βάθει τῆς θαλάττης, ὥσπερ τῆς γῆς; διὸ καὶ
τὰ πηγαῖα τῶν ὑδάτων χλιαρώτερα τοῦ χειμῶνός ἔστι καὶ
μᾶλλον ἀτμίζουσιν αἱ λίμναι καὶ οἱ ποταμοί· κατακλείε- 25
ται γὰρ εἰς βάθος ἢ θερμότης ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ κρατή-

AETIA PHYSICA

σαντος. Η σῆψις μὲν οὐκ ἔστι τῶν δικτύων, δταν δὲ φρίξη καὶ παγῆ διὰ τὸ ψῦχος ἀναξηραινόμενα καὶ θρυπτόμενα, μᾶλλον ὑπὸ τοῦ κλύδωνος σήψει τι[νὶ] καὶ μυδήσει 5 πάσχει παραπλήσιον; καὶ γὰρ πονεῖ μᾶλλον ἐν κρύει, καθάπερ τὰ νεῦρα συντεινόμενα σπαράττεται, πλεονάκις ἐκταραττομένης διὰ τὸν χειμῶνα τῆς θαλάττης· διὸ καὶ στύφουσιν αὐτὰ ταῖς βαφαῖς καὶ πυκνοῦσι, φοβούμενοι τὰς ἀναλύσεις· ἐπεὶ μὴ βαφέντα μηδὲ χρισθέντα μᾶλλον ἀνέλανθανε τοὺς ἰχθῦς, ἐνάερον γὰρ τὸ τοῦ λίνου χρῶμα 10 καὶ ἀπατηλὸν ἐν θαλάττῃ.

ΙΔ'.

Διὰ τί Δωριεῖς εὔχονται κακὴν χόρτου συγκομιδήν;

Ἔτη κακῶς μὲν συγκομίζεται χόρτος ὑόμενος; κόπτεται γὰρ οὐ ἔηρὸς ἄλλὰ χλωρός, ὥστε σήπεται ταχὺ διάβροχος γενόμενος· ὑόμενος δὲ πρὸ τοῦ θέροντος ὁ σῖτος Δ βιοηθεῖται πρὸς τὰ θερμὰ καὶ νότια πνεύματα· ταῦτα γὰρ οὐκ ἔᾳ πυκνωθῆναι συνιστάμενον ἐν τῷ στάχυι τὸν καρπόν, ἄλλ' ἔξιστησι καὶ διαχεῖ τῇ θερμότητι τὴν πῆξιν, ἀν μὴ βεβρεγμένης τῆς γῆς ὑγρότητος παραρρέη ψύχουσα 20 καὶ νοτίζουσα τὸν στάχυν.

ΙΕ'.

Διὰ τί πυροφόρος ἡ πίων καὶ βαθεῖα χώρα, κριθοφόρος δὲ μᾶλλον ἡ λεπτόγεως;

Ἔτι τῶν σπερμάτων τὰ ἵσχυρὰ πλείονος τροφῆς δεῖται τὰ δ' ἀσθενῆ λεπτῆς καὶ ἐλαφρᾶς, ἀσθενέστερον δ' ἡ κριθὴ καὶ μανότερον· ὅθεν οὐ φέρει τὴν πολλὴν τροφὴν

AITIA ΦΥΣΙΚΑ

- καὶ βαρεῖαν; μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ τούτῳ πυροῦ τὸν τρί-
- Ε μηνον ἐν τοῖς ὑποξήροις φύεσθαι βέλτιον, ἀνο<τι>στό-
τερον δύντα καὶ τροφῆς ἐλάττονος δεόμενον· διὸ καὶ συν-
τελεῖται τάχιον.

I5'.

5

Διὰ τί λέγεται (Carm. pop. 16 II 6 p. 34 D.²)

‘σῖτον ἐν πηλῷ φύτευε, τὴν δὲ κριθὴν ἐν κόνει’;

Πότερον, ως εἰρίκιαμεν, δὲ μὲν δύναται πλείονος τρο-
φῆς κατακρατεῖν ἡ δὲ οὐ φέρει τὸ πολὺ καὶ κατακλύζον,
ἢ πυκνὸς ὥν δὲ πυρὸς καὶ ξυλώδης φύεται βέλτιον ἐν 10
ὑγρῷ μαλαττόμενος καὶ χυλούμενος, τῇ δὲ κριθῇ διὰ μα-
νότητα σύμφορον ἐν ἀρχῇ τὸ ξηρότερον; ἢ διὰ θερμότητα
σύμμετρος καὶ ἀβλαβῆς ἡ κρᾶσις ψυχρότερον δὲ ἡ κριθή;
ἢ φοβοῦνται τὸν πυρὸν ἐν ξηρῷ τρίβειν διὰ τοὺς μύρμη-
F κας, εὐθὺς γάρ ἐπιτίθενται· τὰς δὲ κριθὰς ἡττον φέ- 15
ρονται, δυσβάστακτοι γάρ εἰσι καὶ δυσπαρακόμιστοι διὰ
μέγεθος;

IZ'.

Διὰ τί τῶν ἀρρένων ἵππων μᾶλλον ἢ τῶν θηλειῶν τὰς
τρίχας εἰς τὴν ὁρμιὰν λαμβάνουσι;

20

Πότερον, ως τοῖς ἄλλοις τὸ ἀρρεν τοῦ θήλεος μέρεσι,
916 καὶ ταῖς θριξὶν εὔτονώτερόν ἐστιν; ἢ μᾶλλον | διὰ τὸ
οὖρον οἴονται τὰς τρίχας τῶν θηλειῶν βρεχομένας γίνε-
σθαι χείρονας;

AETIA PHYSICA

ΙΗ'.

Διὰ τί τευθὶς φαινομένη σημεῖόν ἐστι μεγάλου χειμῶνος;

Ἡ πάντα φύσει τὰ μαλάκια δύσριγα διὰ γυμνότητα
τῆς σαρκὸς καὶ ψιλότητα, μήτ' ὀστράκω μήτε δέρματι
5 μήτε λεπίδι σκεπομένης ἀλλ' ἐντὸς ἔχούσης τὸ σκληρὸν
καὶ ὀστεῶδες, διὸ καὶ κέκληται μαλάκια; ταχὺ δὴ προ-
αισθάνεται δι' εὐπάθειαν τοῦ χειμῶνος· δθεν δὲν πο-
λύπους εἰς γῆν ἀνατρέχει καὶ τῶν πετριδίων ἀντιλαμβα-
νόμενος σημεῖόν ἐστι πνεύματος ὃσον οὕπω παρόντος, ἥ
10 δὲ τευθὶς ἔξαλλεται, φεύγοντα τὸ ψῦχος καὶ τὴν ἐν βάθει Β
ταραχὴν τῆς θαλάττης· καὶ γὰρ ἔχει μάλιστα τῶν μα-
λακίων εὔθρυνπτον καὶ ἀπαλὸν τὸ σαρκῶδες.

ΙΘ'.

Διὰ τί τὴν χρόαν δὲ πολύπους ἔξαλλάττει;

15 Πότερον, ὡς Θεόφραστος (fr. 188 Wi.) ὅμετο, δειλόν
ἐστι φύσει ζῶον· ὅταν οὖν ταραχθῇ τρεπόμενον τῷ πνεύ-
ματι, συμμεταβάλλει τὸ χρῶμα καθάπερ ἄνθρωπος· διὸ
καὶ λέλεκται (Hom. N 279)

‘τοῦ μὲν γάρ τε κακοῦ τρέπεται χρώς’;

20 Ἡ τοῦτο πρὸς τὴν μεταβολὴν πιθανῶς λέλεκται πρὸς δὲ
τὴν ἔξομοίωσιν οὐχ ἴκανῶς; μεταβάλλει γὰρ οὕτως, ὡστε
τὴν χρόαν αἷς ἀν πλησιάζῃ πέτραις ὁμοιοῦν· πρὸς δὲ καὶ
Πίνδαρος (fr. 43) ἐποίησε

AITIA ΦΥΣΙΚΑ

(916) 'ποντίου θηρὸς χρωτὶ μάλιστα νόον
C προσφέρων πάσαις πολίεσσιν δμίλει',

καὶ Θέογνις (215 sq.)

'πουλύποδος νόον ἵσχε πολυχρόον, ὃς ποτὶ πέτρῃ,
τῇ προσομιλήσῃ, τοῖος ἰδεῖν ἐφάνη.'

5

τοῦτο δὴ καὶ τοὺς πανουργία καὶ δεινότητι ὑπερφέροντας
ἔχειν τὸ ἐπιτήδευμα λέγουσιν, ὡς ὑπὲρ τοῦ λαθεῖν καὶ
διαφυγεῖν τὸ τοὺς πλησίον ἔαυτοὺς ἀεὶ ἀπεικάζειν πολύποδι.
ἡ καθάπερ ἐσθῆτι τῇ χρόᾳ νομίζουσι χρῆσθαι, ὅδίως
οὕτως ἡ βούλεται μετενδυόμενον. ἀρ' οὖν τὴν μὲν 10
ἀρχὴν αὐτὸς ἐνδίδωσι τοῦ πάθους δείσας, τὰ δὲ κύρια
τῆς αἰτίας ἐν ἄλλοις ἐστί; σκόπει δή, κατ' Ἐμπεδοκλέα
(fr. 89)

D 'γνοὺς ὅτι πάντων εἰσὶν ἀπορροαὶ ὅσσ' ἐγένοντο.'

οὐ γὰρ ζώων μόνον οὐδὲ φυτῶν οὐδὲ γῆς καὶ θαλάττης, 15
ἄλλὰ καὶ λίθων ἀπεισιν ἐνδελεχῶς πολλὰ ϕεύματα καὶ
χαλκοῦ καὶ σιδήρου· καὶ γὰρ φθέγγεται πάντα καὶ ὅδωδε

AETIA PHYSICA

τῷ ϕεῖν ἀεί τι καὶ φθείρεσθαι συνεχῶς· καὶ γὰρ ἔλξεις
ἡ ἐπιπηδήσεις ποιοῦσι ταῖς ἀπορροίαις, οἵ μὲν ἐμπλοκὰς
αὐτῶν οἵ δὲ πληγὰς οἵ δ' ὥσεις τινὰς καὶ περιελάσεις
ὑποτιθέμενοι. μάλιστα δὲ τῶν παράλων πετρῶν ἐπιρραι-
νομένων καὶ ψηχομένων ὑπὸ τῆς θαλάττης ἀπιέναι μέρη
καὶ θραύσματα πολλὰ καὶ λεπτὰ *(εἰκός)* συνεχῶς, ἀ
τοῖς χρώμασιν ἀλλήλων διαφέροντα τοῖς μὲν ἄλλοις οὐ
προσίσχεται *σώμασιν* ἀλλὰ λανθάνει περιολισθά- Ε
νοντα τῶν πυκνοτέρους ἔχοντων πόρους η διεκθέοντα τῶν
μανοτέρους. δ δὲ πολύπους τὴν τε σάρκα προσιδεῖν αὐ-
τόθεν ἀνθρηνώδης καὶ πολύπορος καὶ δεκτικὸς ἀπορ-
ροιῶν ἐστιν, ὅταν τε δείσῃ, τῷ πνεύματι τρεπόμενος καὶ
τρέπων οἶνον ἔσφιγξε τὸ σῶμα καὶ συνήγαγεν, ὥστε προσ-
δέχεσθαι καὶ στέγειν ἐπιπολῆς τὰς τῶν ἐγγὺς ἀπορροίας.
15 καὶ γὰρ η τραχύτης μετὰ τῆς μαλακότητος ἔλικας παρ-
έχουσα τοῖς ἐπιφερομένοις μέρεσι, μὴ σκεδαννυμένοις ἀλλ᾽
ἀθροιζομένοις καὶ προσμένουσι, σύγχρονον *άπεργάζεται*
τὴν ἐπιφάνειαν *τοῖς ἐγγύ* τατα. τεκμήριον δὲ τῆς αἱ- F
τίας μέγα τὸ μήτε τοῦτον πᾶσιν ἔξομοιοῦσθαι τοῖς πλη-

AITIA ΦΥΣΙΚΑ

σίον μήτε τὸν χαμαιλέοντα τοῖς λευκοῖς χρώμασιν, ἀλλὰ μόνοις ἐκάτερον, ὡν ταῖς ἀπορροίαις πόρους συμμέτορους ἔχουσιν.

K'.

Διὰ τίν' αἰτίαν τὸ τῶν ἀγρίων συῶν δάκρυνον ἥδὺ τὸ δὲ 5 τῶν ἐλάφων ἀλμυρόν ἐστι καὶ φαῦλον;

917 *Αἰτία δὲ | θερμότης καὶ ψυχρότης τούτων, καὶ ψυχρὸν μὲν δὲ ἐλαφος περίθερμον δὲ καὶ πυρῶδες δὲ σὺς· ὅθεν τὸ μὲν φεύγει τὸ δὲ ἀμύνεται τοὺς ἐπιόντας, ὅτε καὶ μάλιστα διὰ τὸν θυμὸν ἐκβάλλει τὸ δάκρυνον· πολλῆς 10 γὰρ ἐπὶ τὰ δύματα θερμότητος φερομένης, ὡς εἴρηται (Hom. τ 446)*

‘φρίξας εὖ λοφιήν, πῦρ ὀφθαλμοῖσι δεδορκώς’,
γλυκὺ γίνεται τὸ ἀποτηκόμενον. ἔνιοι δέ φασιν, 15
ὡσπερ γάλακτος ὁρόν τοῦ αἷματος τραχθέντος ἐκκρούε-
σθαι τὸ δάκρυνον, ὡς Εμπεδοκλῆς (A 78). ἐπεὶ τοίνυν
τραχὺ καὶ μέλαν τὸ τῶν κάπρων αἷμα διὰ θερμότητα
λεπτὸν δὲ καὶ ὑδαρὲς τὸ τῶν ἐλάφων, εἰκότως καὶ τὸ
20 Β ἀποκρινόμενον ἐν τοῖς θυμοῖς καὶ τοῖς φόβοις ἐκατέρουν
τοιοῦτον.

KA'.

Διὰ τί τῶν ὑῶν αἱ μὲν ἥμεροι πλεονάκις τίκτουσι καὶ κατ' 25
ἄλλον ἄλλαι χρόνον, αἱ δὲ ἀγριαι καὶ ἄπαξ καὶ περὶ τὰς
αὐτὰς ἄπασαι σχεδὸν ἥμέρας; αὗται δὲ εἰσὶν ἀρχομένουν
θέρους· διὸ καὶ λέλεκται

‘μηκέτι νυκτὸς ὕειν, ἢ κεν τέκῃ ἀγροτέρη σὺς.’

AETIA PHYSICA

'H διὰ πλῆθος τροφῆς, ὅντως ἐν πλησμονῇ Κύπρις' (Eur. fr. 895); ἀφθονία γὰρ τροφῆς τὸ γόνυμον περίττωμα ποιεῖ καὶ φυτοῖς καὶ ζῷοις· αἱ μὲν οὖν ἄγραι δι' αὐτῶν καὶ μετὰ φόβου τὴν τροφὴν ζητοῦσι, ταῖς δ' ἡμέραις ὑπάρχει διὰ παντὸς ή μὲν αὐτοφυῆς ή δ' ἐκ παρασκευῆς.

ἢ τὸ τῆς σχολῆς καὶ ἀσχολίας ἄμα συμβαῖνον; αἱ C □ μὲν γὰρ ἀργοῦσι, μὴ βουλόμεναι πόρρω πλανᾶσθαι τῶν συφιρβῶν, αἱ δ' ὀρειβατοῦσαι καὶ περιθέουσαι τὴν τροφὴν διαφοροῦσι καὶ καταναλίσκουσιν εἰς τὸ σῶμα πᾶσαν, 10 ὥστε διὰ τὸ ἀεὶ συντείνειν μὴ γίνεσθαι περίττωμα. ἢ καὶ τὸ συντρέφεσθαι καὶ συναγελάζεσθαι τὰ θήλεα τοῖς ἀρρεσιν ἀνάμνησιν ποιεῖ τῶν ἀφροδισίων καὶ συνεκκαλεῖται τὴν ὁρεξιν (ὡς ἐπ' ἀνθρώπων Ἐμπεδοκλῆς ἐποίησε (fr. 64)

15 *'τῷ δ' ἐπὶ καὶ πόθος εἶσι δι' ὄψιος ἀμμιμνήσκων'*),
ἐν δὲ τοῖς ἀγρίοις, ἀποτρόφοις οὖσιν ἀλλήλων, τὸ ἄστοργον
καὶ δυσεπίμικτον ἀμβλύνει καὶ ἀνασβέννυσι τὰς δρμάς;
ἢ καὶ τὸ λεγόμενον ὑπὸ Ἀριστοτέλους (H. An. VI D
578b1) ἀληθές ἐστιν, ὅτι *'χλούνην' Ομηρος* (I 539) ὡνό-
20 μασε σῦν τὸν μόνορχιν; τῶν γὰρ πλείστων φησὶ προσ-
κνωμένων τοῖς στελέχεσι θρύπτεσθαι τοὺς ὄρχεις.

ΑΙΤΙΑ ΦΥΣΙΚΑ

ΚΒ'.

Διὰ τί τῆς ἄρκτου φασὶ τὴν χεῖρα γλυκυτάτην ἔχειν σάρκα
καὶ φαγεῖν ἥδιστην;

Ἔτι τὰ πέττοντα τὴν τροφὴν μάλιστα τοῦ σώματος παρέχει τὸ κρέας ἥδιστον; πέττει δὲ κάλλιστα τὸ διαπνέον, κινούμενον μάλιστα καὶ συγγυμναζόμενον, ὥσπερ ἡ ἄρκτος τῷ μέρει τούτῳ πλεῖστα κινεῖται· καὶ γὰρ ὡς ποσὶ τοῖς ἐμπροσθίοις βαδίζουσα χρῆται καὶ τρέχουσα καὶ ὡς χερσὶν ἀντιλαμβανομένη.

ΚΓ'.

Ε Διὰ τί δυστίβεντος ἡ τοῦ ἔαρος ὥρα;

Πότερον αἱ κύνες, ὡς φησιν Ἐμπεδοκλῆς (fr. 101),
κέρματα θηρείων μελέων μυκτῆρσιν ἐρευνῶσαι⁵ τὰς
ἀπορροίας ἀναλαμβάνουσιν, δις ἐναπολείπει τὰ θηρία τῇ
ὑλῇ, ταύτας δὲ τοῦ ἔαρος ἐξαμανροῦσι καὶ συγχέουσιν αἱ 15
πλεῖσται τῶν φυτῶν καὶ τῶν ύλημάτων ὀσμαί, *<αἱ>*
ὑπὲρ τὴν ἀνθησιν ὑπερχεόμεναι καὶ κεραννύμεναι τὸ περιποτῶσι καὶ διαπλανῶσι τὰς κύνας τῆς τῶν θηρίων
ὀσμῆς ἐπιλαβέσθαι; διὸ περὶ τὴν Αἴτνην ἐν Σικελίᾳ φασὶ²⁰
F μηδένα κυνηγεῖν· πολὺ γὰρ ἀναφύεσθαι καὶ τεθηλέναι δι'

AETIA PHYSICA

ᜑτους ἵον ὁρεινὸν ἐν τοῖς λειμῶσι, καὶ τὸν τόπον εὐωδίαν ἀεὶ κατέχουσαν ἀρπάζειν τὰς τῶν θηρίων ἀναπνοάς.
λέγεται δὲ μῆθος, ως τὴν Κόρην ἐκεῖθεν ἀνθολογοῦσαν
δι Πλούτων ἀφαρπάσειε, καὶ διὰ τοῦτο τιμῶντες καὶ σε-
βόμενοι τὸ χωρίον ως ἄσυλον οὐκ ἐπιτίθενται τοῖς ἐκεῖ
νεμομένοις.

KΔ'.

Διὰ τί περὶ τὰς πανσελήνους ἥκιστα ταῖς ἴχνοσκοπίαις
ἐπιτυγχάνουσιν;

10 Ἡ διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν; δροσοβόλοι γὰρ αἱ παν-
σέληνοι. | διὸ καὶ τὴν δρόσον δι Άλκμαν (fr. 43 II 2 918
p. 26 D.) Διὸς θυγατέρα καὶ Σελήνης προσεῖπε ποιήσας
‘Διὸς θυγάτηρ Ἐρσα τρέφει καὶ Σελάνας δίας’.

ἡ γὰρ δρόσος ἀσθενής ἔστι καὶ ἀδρανής ὅμβρος, ἀσθε-
15 νὲς δὲ καὶ τὸ τῆς σελήνης θερμόν· ὅθεν ἔλκει μὲν ἀπὸ
γῆς ὥσπερ δι ήλιος, ἄγειν δὲ εἰς ὕψος μὴ δυναμένη μηδὲ
ἀναλαμβάνειν μεθίησιν.

ΚΕ'.

Διὰ τί τὸ δρόσιμον γενόμενον διὰ τοῦ ψύχους δυστίβευτον;

20 Πότερον δτι τὰ θηρία πόρρω τῶν κοιτῶν ὀκνοῦντα
προϊέναι διὰ τὸ κρύος οὐ ποιεῖ πολλὰ σημεῖα; διὸ καὶ
φασιν αὐτὰ φείδεσθαι τῶν πλησίον, ὅπως μὴ κακοπαθῆ
πλανώμενα μακρὰν τοῦ χειμῶνος ἀλλ᾽ ἀεὶ ἐγγύθεν ἔχῃ
νέμεσθαι. ἢ δεῖ μὴ μόνον ἔχειν ἴχνη τὸν στιβευόμενον B
25 τόπον ἀλλὰ κινεῖν τὴν δσφρησιν, κινεῖ δὲ λυόμενα καὶ χα-

ΑΙΤΙΑ ΦΥΣΙΚΑ

(918) λώμενα μαλακῶς ὑπὸ θερμότητος, ἡ δ' ἄγαν περίψυξις πηγνύουσα τὰς ὀσμὰς οὐκ ἐᾶ φεῦν οὐδὲ κινεῖν τὴν αἰσθησιν; ὅθεν καὶ τὰ μύρα καὶ τὸν οἶνον ἥττον ὅζειν ψύχους καὶ χειμῶνος λέγονται· ὁ γὰρ ἀήρ πηγνύμενος ἴστησι τὰς ὀσμὰς ἐν αὐτῷ καὶ οὐκ ἐᾶ ἀναδίδοσθαι.

5

K5'.

Διὰ τί τὰ ζῶα τὰς βοηθούσας δυνάμεις, ὅταν ἐν πάθει γένηται, ζητεῖ καὶ διώκει καὶ χρώμενα πολλάκις ὠφελεῖται; καθάπερ αἱ κύνες ἐσθίουσι πόσαν, ἵνα τὴν χολὴν ἔξεμῶσιν· αἱ δ' ὕες ἐπὶ τοὺς ποταμίους καρκίνους φέρονται, 10 **C** βοηθοῦνται γὰρ ἐσθίουσαι πρὸς κεφαλαλγίαν· ἡ δὲ χελώνη φαγοῦσα τὴν σάρκα τοῦ ἔχεως ὀρίγανον ἐπεσθίει· τὴν δ' ἄρκτον λέγονται ἀσωμένην τοὺς μύρμηκας ἀναλαμβάνειν τῇ νλώτῃ καὶ καταπίνουσαν ἀπαλλάττεσθαι. τούτων δ' οὕτε πεῖρα οὕτε περίπτωσις γέγονεν αὐτοῖς.

15

- **P**ότερον οὖν, ὥσπερ τὰ κηρία τὴν μέλιτταν τῇ ὀσμῇ καὶ τὰ κενέβρεια τὸν γῦπα κινεῖ καὶ προσάγεται πόρρωθεν, οὕτως [οὖν] καὶ σὺς οἱ καρκίνοι καὶ τὴν χελώνην ἡ ὀρίγανος, αἱ δὲ μυρμῆκαι τὴν ἄρκτον ὀσμαῖς καὶ φεύμασι προσφερέσι καὶ οἰκείοις ἔλκουσιν, οὐ λογισμῷ τοῦ συμ- 20 **D** φέροντος ἀγούσης τῆς αἰσθήσεως; ἢ τὰς ὀρέξεις ἐπιφέρουσι τοῖς ζώοις αἱ τῶν σωμάτων κράσεις, **<**δέ< b>> αἱ νόσοι ποιοῦσι, διαφόρους δριμύτητας ἢ γλυκύτητας ἢ τι-

AETIA PHYSICA

νας ἄλλας ἐντίκτουσαι ποιότητας ἀήθεις καὶ ἀτόπους,
τῶν ὑγρῶν τρεπομένων; ὡς δῆλόν ἐστιν ἐπὶ τῶν γυναι-
κῶν, ὅταν κύωσι, καὶ λίθους καὶ γῆν προσφερομένων·
διὸ καὶ τῶν νοσούντων ταῖς ὀρέξεσιν οἱ χαρίεντες ἰατροὶ⁵
προΐσασι τοὺς ἀσώτως ἢ σωτηρίως ἔχοντας· ἵστορεῖ
γοῦν Μνησίθεος ἰατρὸς ἐν ἀρχῇ πνευμονίᾳς τὸν ἐπιθυμή-
σαντα κρομμύων σώζεσθαι τὸν δὲ σύκων ἀπόλληνσθαι, διὰ
τὸ ταῖς κράσεσι τὰς ὀρέξεις τὰς δὲ κράσεις τοῖς πάθεσιν
ἔπεσθαι. πιθανὸν οὖν ἐστι καὶ τῶν θηρίων τὰ μὴ παντε- E
10 λῶς ὀλεθρίοις μηδὲ ἀναιρετικοῖς πέριπίπτοντα νοσή-
μασι ταύτην τὴν διάθεσιν καὶ κρᾶσιν ἴσχειν, ὑφ' ἣς
ἐπὶ τὰ σώζοντα φέρεται καὶ ἄγεται ταῖς ὀρέξεσιν
ἔκαστον αὐτῶν.

KZ'.

15 Διὰ τί τὸ γλεῦκος, ἀν ὑπὸ ψύχους περιέχηται τὸ ἀγγεῖον,
γλυκὺ διαμένει πολὺν χρόνον;

Πότερον ὅτι πέψις ἐστὶ τοῦ γλεύκους ἡ εἰς τὸ οἰνῶδες
μεταβολὴ κωλύει δὲ τὴν πέψιν ἡ ψυχρότης, ὑπὸ θερμοῦ
γὰρ ἡ πέψις; ἢ τούναντίον, οἰκεῖός ἐστι τῆς σταφυ-²⁰
λῆς χυμὸς ὁ γλυκύς, διὸ καὶ πεπαίνεσθαι λέγεται τὸ γλυκὺ²⁵
κιρνώμενον· ἡ δὲ ψυχρότης σύκη ἐῶσα διαπνεῖν, ἀλλὰ συν-
έχουσα τὸ θερμὸν τὴν γλυκύτητα διατηρεῖ τοῦ γλεύκους. F
αὕτη δὲ ἐστὶν αἴτια καὶ τῶν τρυγωμένων ὅμβρῳ τὸ γλεῦ-
κος ἥττον ἀναζεῖν· ἡ γὰρ ζέσις ὑπὸ θερμότητος, τὴν δὲ
25 θερμότητα κατέχει καὶ συστέλλει τὸ ψυχρόν.

ΑΙΤΙΑ ΦΥΣΙΚΑ

ΚΗ'.

Διὰ τί τῶν θηρίων ἡ ἄρκτος ἥκιστα διεσθίει τὰ δίκτυα,
καίτοι καὶ λύκοι καὶ ἀλώπεκες διεσθίουσι;

Πότερον ἐνδοτάτω τοὺς ὁδόντας ἔχουσα τοῦ χάσματος
ἥκιστα πρὸς τὰ λίνα ἔξικνεῖται, προεμπίπτει γὰρ τὰ χεί-
919 λη διὰ πάχος καὶ μέγεθος; | ἢ μᾶλλον ἰσχύουσα ταῖς
χερσὶ δρῆγνυσι καὶ διασπᾷ τὸν βρόχον; ἢ καὶ ταῖς
χερσὶν ἂμα χρῆται καὶ τῷ στόματι, ταῖς μὲν διασπῶσα
τὸ λίνον τῷ δ' ἀμυνομένη τοὺς διώκοντας; οὐδενὸς
δ' ἡττον αὐτῇ βοηθοῦσιν αἱ περικαλινδήσεις· διὸ μᾶλλον 10
ἢ διασπᾶν τὰ λίνα πραγματευομένη πολλάκις ἐκκυβιστᾶ
καὶ σώζεται, † ἀμὴ καὶ δέοι ἡ τῶν ὁδόντων.

ΚΘ'.

Τίς ἡ αἰτία, δι' ἣν τὰ ψυχρὰ τῶν ὑδάτων οὐθαυμά-
ζομεν ἀλλὰ τὰ θερμά; καίτοι δῆλον ὅτι θερμότης αἰτία 15
τούτων ὡς ψυχρότης ἐκείνων.

Οὐ γάρ, ὡς ἔνιοι νομίζουσιν, ἡ μὲν θερμότης δύναμίς
B ἐστιν ἡ δὲ ψυχρότης στέρησις θερμότητος, ἐπεὶ πλειό-
□ νων <ἀν> αἰτιον ἐφαίνετο τὸ μὴ ὅν τοῦ ὅντος. ἀλλ' ἔοικε
τῷ σπανίῳ τὸ θαυμάσιον ἡ φύσις νέμουσα πῶς γίνεται 20
ζητεῖν τὸ μὴ πολλάκις γινόμενον.

‘ὅρᾶς τὸν ὑψοῦ τόνδ’ ἄπειρον αἰθέρα
καὶ γῆν πέριξ ἔχονθ’ ὑγραῖς ἐν ἀγκάλαις’ (Eur. fr. 941);

AETIA PHYSICA

ὅσα μεν ἔρχεται φέων θεάματα νυκτός, ὅσον δὲ μεθ' ἡμέραν κάλλος ἀναδείκνυσιν; οἱ <δὲ> πολλοὶ τὴν τούτων φύσιν <οὐ θαυμάζουσιν>, ἵριδες δὲ καὶ ποικίλματα νεφῶν ἡμέρας καὶ σέλα ὁγγνύμενα πομφόλυγος δίκην καὶ
5 κομῆται ****

Λ'.

Διὰ τί τῶν ἄμπελων τὰς ἀκάρπους, <τοῖς δ' ἀκρέ>μοσι
<καὶ ἔρνεσι>ν εὔτροφο<φούσ>ας τραγᾶν <λέγο>μεν;
· Ή δτι τῶν τράγων οἱ σφόδρα πίονες ἡττόν εἰσι γόνι- C
10 μοι καὶ μόλις ὑπὸ πιμελῆς ὀχεύονται; τὸ γὰρ σπέρμα πε-
ρίττωμα τῆς τροφῆς ἐστι [καὶ] τῆς τῷ σώματι προστι-
θεμένης· ὅταν οὖν ἢ ζῶον ἢ δένδρον εὔεκτῇ καὶ παχύνη-
ται, τοῦτο σημεῖόν ἐστι τοῦ τὴν τροφὴν ἐν ἑαυτῷ κατα-
ναλισκομένην μηθὲν ἢ μικρόν τι καὶ ἀγεννὲς περίττωμα
15 ποιεῖν.

ΛΑ'.

Διὰ τί ἄμπελος οἶνῳ ὁρανομένη, μάλιστα τῷ ἐξ αὐτῆς,
ἀναξηραίνεται;

Πότερον, ὥσπερ ἐν τοῖς πολυπόταις γίνεται φαλάκω-
20 σις, ὑπὸ θερμότητος τοῦ οἴνου τὸ ὕγρὸν ἐξατμίζοντος;

AITIA ΦΥΣΙΚΑ

ἢ φύ.....τὸ οἰνῶδές ἐστιν, ὡς φησιν Ἐμπεδοκλῆς
D (fr. 81) ὅλον ἀπὸ φλοιοῦ πέλεσθαι σαπὲν ἐν ξύλῳ ὕδωρ;
ὅταν οὖν ἔξωθεν οἴνῳ βρέχηται, γίνεται πῦρ ἀμπέλῳ καὶ
τοῦ τρέφοντος..... δύναμιν ἔξιστησιν ἡ κρᾶσις. ἢ
στυπτικὴν φύσιν ἔχων δὲ ἀκρατος ἐνδύεται ταῖς δίζαις, 5
καὶ τοὺς πόρους συναγαγὼν καὶ πυκνώσας οὐδὲ διῆσι τὸ
ὕδωρ εἰς τὸ φυτόν, <ῷ> εὐθαλεῖν καὶ βλαστάνειν πέφυ-
κεν; ἢ καὶ τοῦτο μᾶλλον εἶναι τῇ ἀμπέλῳ παρὰ φύ-
σιν, τὸ ἐξ αὐτῆς ἀπιὸν εἰς αὐτὴν ἐπανιὸν πάλιν δέχεσθαι;
τῆς γὰρ ἐν τοῖς φυτοῖς ὑγρότητος τὸ ἥνθει καὶ τι τρέφειν 10
Ε μηδὲ προστίθεσθαι μηδὲ μέρος εἶναι τοῦ φυ.....

XXXII.

Cur inter omnes arbores sola palma contra impositum
onus adsurgit?

Utrum quod ignea et spirabilis facultas, qua maxime
pollet, cum tentatur et irritatur, sese exercens magis et 15
magis erigit? An quoniam pondus ramos subito urgens,
aerem omnem qui in his est, oppressum cedere retro
cogat, qui deinde resumptis paulo viribus, adversum

AETIA PHYSICA

onus acrius rursus instat? An molles et tenerae virgae
impetum non sustinentes, cum onus quiescit, paulatim
se erigunt, et speciem, quasi contra illud adsurgant,
praebent?

XXXIII.

5 Quare aqua de puteis hausta minus alit quam quae
de fonte aut caelo manat?

An quia frigidior magis sit et parum quoque aeris
habeat? An quod salis multum immixta sibi de terra
habeat; sal autem maciem, si quid aliud, facit? An
10 quod pigra nec cursu exercitata qualitatem aliquam ma-
lam adquirat, quae stirpibus et animantibus contraria,
in causa est quod nec bene concoquatur nec nutrire
quicquam possit? Hinc et stagnantes aquae minus pro-
bae censemur, quod iniurias quas vel ab aeris mala
15 qualitate vel a terra accipiunt, digerere nequeant.

XXXIV.

Cur Zephyrus ventorum omnium celerrimus vulgo
fertur, et Homerus (*T* 415) 'nos quoque cum Zephyri
curramus flatibus una'?

An quod aere perpurgato et minime nebuloso, flare
20 soleat? aeris enim densitas et impuritas ventorum
cursum non mediocriter impedit. An quod sol radiis
suis flatum frigidum perstringens, quo velocius feratur,
author est? Quicquid enim frigidi ventorum vi con-
trahitur, id a calore veluti hoste superatum, longius et
25 citius propelli credendum est.

XXXV.

Cur apes fumum ferre nequeunt?

Quod meatus spiritus vitalis sane quam angustos
habeant. At is fumo interceptus et conclusus angit et
propemodum ad mortem apes adigit. An acredo amari-
30 tudoque fumi in causa est? gaudent enim dulcibus apes

AITIA ΦΥΣΙΚΑ

neque alio nutrimento aluntur: itaque ut contrariam et noxiā rem propter amaritudinem, fumum detestantur. Qua de caussa mellarii cum fumum abigendis apibus faciunt, amaras herbas, ut cicutam et centaurium, incendere solent.

5

XXXVI.

Cur apes citius pungunt qui stuprum dudum fecerunt?

An quod animal est munditiae et elegantiae perquam studiosum; praeterea olfactus sensu valet plurimum? Quum itaque impuri congressus propter impudicitiam et immoderatam libidinem soleant esse immundiores: et 10 citius ab apibus deprehenduntur et odium vehementius adversus illos concipiunt. Unde apud Theocritum (I 105sqq.) iocose Venus ad Anchisen a pastore ablegatur, uti apum aculeis propter adulterium commissum pungatur:

15

'Te confer ad Idam,
confer ad Anchisen, ubi quercus atque cypirus
crescit, apum strepit atque domus melliflua bombis.'

Et Pindarus (fr. 165 + 252): 'Parvula favorum fabri-
atrix, quae Rhoecum pupugisti aculeo, domans illius 20
perfidiam.'

XXXVII.

Quare canes relicto homine qui iecit, lapidem morsu insectantur?

An quia neque cogitatione comprehendere quicquam nec reminisci (quibus solus homo virtutibus valet) pot- 25 est? itaque quum mente non discernat a quo iniuria fuerit illata, id tantum quod ob oculos minaciter versatur, inimicum esse existimat deque eo vindictam sumere parat. An lapidem, dum per terram mittitur, feram ali-

AETIA PHYSICA

quam esse autumans, pro ingenio hanc prius capere conatur, deinde cum viderit se opinione sua frustrari, hominem rursus invadit? An quod et id quod missum fuerit, et hominem ipsum aequaliter odit, et id quod 5 proximius est, insectatur?

XXXVIII.

Cur lupae certo anni tempore omnes intra duodecim dies pariunt?

Antipater in libro de animalibus partum lupas proiicere adserit, cum glandiferae arbores florem abiiciunt, quo 10 gustato, uteri illarum reserantur: cum eius copia non est, partum in ipso corpore emori, nec in lucem venire posse: praeterea regiones illas a lupis non vastari, quae glandium quercuumque feraces non sunt. Quidam ad fabulam Latonae referunt, quae cum uterus ferret nec 15 uspiam tuta prae Iunone esse posset, duodecim diebus, quibus in Delum proficiscebatur, in lupum a Iove mutata, ut deinceps omnes lupae eo ipso tempore parere possint, impetravit.

XXXIX.

Cur aqua in summa parte alba, in fundo vero nigra 20 spectatur?

An quod profunditas nigredinis mater est, ut quae solis radios prius quam ad eam descendant, obtundat et labefactet? Superficies autem, quoniam continuo a sole afficitur, candorem luminis recipiat oportet. Quod ipsum 25 et Empedocles approbat (fr. 94)

'et niger in fundo fluvii color extat ab umbra,
atque cavernosis itidem spectatur in antris.'

AITIA ΦΥΣΙΚΑ

An limo plerunque oppletus fluminum marisque fundus,
talem de se colorem per solis reflexum parit, quali utique
is praeditus est? An probabilius est, aquam minime,
quae illis est, puram et synceram esse, sed terrea qual-
itate (utpote quae continuo, qua currit vel agitur, 5
aliquid ex ea advehat) imbutam, cum ad fundum residet,
turbidiorem et minus perspicuam effici?

60.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ
ΕΜΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΤΩΙ
ΚΥΚΛΩΙ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ

920

(Plan. 71)

1. ... τὸν οὐνοσύλλας ‘ταῦτ’ εἶπε· ‘τῷ γὰρ ἐμῷ μύ-
θῳ προσήκει κάκεῖθέν εἶσι· ἀλλ’ εἰ δή τι πρὸς τὰς ἀνὰ
χεῖρα ταύτας καὶ διὰ στόματος πᾶσι δόξας περὶ τοῦ προσ-
ώπου τῆς σελήνης προανεκρούσασθε, πρῶτον ἡδέως ἀν-
5 μοι δοκῶ πυθέσθαι’. ‘τί δ’ οὐκ ἐμέλλομεν’, εἶπον, ‘ὑπὸ τῆς
ἐν τούτοις ἀπορίας ἐπ’ ἐκεῖνα ἀπωσθέντες; ὡς γὰρ οἱ ἐν
νοσήμασι χρονίοις πρὸς τὰ κοινὰ βοηθήματα καὶ τὰς συν-
ήθεις διαίτας ἀπειπόντες ἐπὶ καθαρμοὺς καὶ περίαπτα
καὶ ὀνείρους τρέπονται, οὕτως ἀναγκαῖον ἐν δυσθεωρή-
10 τοις καὶ ἀπόροις σκέψεσιν, ὅταν οἱ κοινοὶ καὶ ἔνδοξοι καὶ σ
συνήθεις λόγοι μὴ πείθωσι, πειρᾶσθαι τῶν ἀτοπωτέρων
καὶ μὴ καταφρονεῖν ἀλλ’ ἐπάδειν ἀτεχνῶς ἑαυτοῖς τὰ τῶν
παλαιῶν καὶ διὰ πάντων τάληθὲς ἐξελέγχειν.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

2. Ὁρᾶς γὰρ εὐθὺς ὡς ἄτοπος ὁ λέγων τὸ φαινόμεον εἶδος ἐν τῇ σελήνῃ πάθος εἶναι τῆς ὅψεως ὑπεικούσης τῇ λαμπρότητι δι' ἀσθένειαν, δὲ *μαρμαρυγὴν* καλοῦμεν, οὐ συνορῶν ὅτι πρὸς τὸν ἥλιον ἔδει τοῦτο γίνεσθαι μᾶλλον ὀξὺν ἀπαντῶντα καὶ πλήκτην — ὡς που καὶ Ἐμπεδοκλῆς 5 τὴν ἑκατέρων ἀποδίδωσιν οὐκ ἀηδῶς διαφοράν (B 40)

· "Ἡλιος ὀξυβελὴς ἦδ' ἵλαειρα Σελήνη,"

Δ τὸ ἐπαγωγὸν αὐτῆς καὶ ἵλαρὸν καὶ ἄλυπον οὗτως προσαγορεύσας —, ἔπειτα λόγον ἀποδιδούς, καθ' δν αἱ ἀμυδραὶ καὶ ἀσθενεῖς ὅψεις οὐδεμίαν διαφορὰν ἐν τῇ σελήνῃ 10 μιορφῆς ἐνορῶσιν, ἀλλὰ λεῖος αὐταῖς ἀντιλάμπει καὶ περίπλεως αὐτῆς ὁ κύκλος, οἱ δὲ ὀξὺν καὶ σφοδρὸν ὅρῶντες ἔξακριβοῦσι μᾶλλον καὶ διαστέλλοντες ἐκτυπούμενα τὰ εἴδη τοῦ προσώπου καὶ τῆς διαφορᾶς ἀπτονται σαφέστερον· ἔδει γὰρ οἷμαι τούναντίον, εἴπερ ἡττωμένου πά<θος> 15 ὅμματος ἐποίει τὴν φαντασίαν, ὅπου τὸ πάσχον ἀσθενέστερον, *σαφέστερον* εἶναι τὸ φαινόμενον. ή δὲ ἀνωμαλία καὶ παντάπασιν ἐλέγχει τὸν λόγον· οὐ γὰρ ἔστι 20 Ε συνεχοῦς σκιᾶς καὶ συγκεχυμένης ὅψις, ἀλλ' οὐ φαύλως ὑπογράφων ὁ Ἀγησιάναξ εἴρηκε (fr. 1 Powell An. Alex.)

· πᾶσα μὲν ἥδε πέριξ πυρὶ λάμπεται, ἐν δὲ ἄρα μέσσῃ γλαυκότερον κυάνοιο φαείνεται ἥντε κούρης ὅμμα καὶ ὑγρὰ μέτωπα· τὰ δὲ ϕέθει ἄντα ἔοικεν·² ὅντως γὰρ ὑποδύεται περιόντα τοῖς λαμπροῖς τὰ σκιερὰ καὶ πιέζει *πιεζόμενα* πάλιν ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀποκοπτό- 25

DE FACIE IN ORBE LVNAE

μενα, καὶ δὲ πέπλεκται δι' ἄλληλων, ... γραφικὴν τὴν
δια<τύπωσιν> εἶναι τοῦ σχήματος.

<*Ταῦτὸ δὲ*> καὶ πρὸς Κλέαρχον (fr. 97 W.), ὁ Αριστότε-
λες, οὐκ ἀπιθάνως ἐδόκει λέγεσθαι τὸν ὑμέτερον· ὑμέ-
5 τερος γὰρ ἀνήρ, Αριστοτέλους τοῦ παλαιοῦ γεγονῶς συν- F
ἡθης, εἰ καὶ πολλὰ τοῦ Περιπάτου παρέτρεψεν.³ (3.) ὑπο-
λαβόντος δὲ τοῦ Απολλωνίδου τὸν λόγον καὶ τίς ἦν ἡ
δόξα τοῦ Κλεάρχου διαπυθομένου ‘παντὶ μᾶλλον’ ἔφην
‘ἄγνοεῖν ἢ σοὶ προσῆκόν ἐστι λόγον ὥσπερ ἀφ’ ἐστίας
10 τῆς γεωμετρίας δρμώμενον. λέγει γὰρ ἀνηρ εἰκόνας ἐσοπ-
τρικὰς εἶναι καὶ εἴδωλα τῆς μεγάλης θαλάσσης ἐμφαι-
νόμενα τῇ σελήνῃ τὸ καλούμενον πρόσωπον. ἢ τε γὰρ 921
ἀκτὶς ἀνακλωμένη πολλαχόθεν ἀπτεσθαι τῶν οὐ κατ’ εὐ-
θυνωρίαν δρωμένων πέφυκεν, ἢ τε πανσέληνος αὐτῇ
15 πάντων ἐσόπτρων δμαλότητι καὶ στιλπνότητι κάλλιστόν
ἐστι καὶ καθαρώτατον. ὥσπερ οὖν τὴν Ἱ<ριν> οἴεσθ’
ὑμεῖς ἀνακλωμένης ἐπὶ τὸν ἥλιον τῆς ὅψεως ἐνορᾶσθαι
τῷ νέφει λαβόντι νοτερὰν ἡσυχῆ λειότητα καὶ <πῆ>ξιν,
οὗτως ἐκεῖνος ἐνορᾶσθαι τῇ σελήνῃ τὴν ἔξω θάλασσαν
20 οὐκ ἐφ’ ἣς ἐστι χώρας, ἀλλ’ ὅθεν ἡ κλάσις ἐποίησε τῇ
ὅψει τὴν ἐπαφὴν αὐτῆς καὶ τὴν ἀνταύγειαν· ὡς που πά-
λιν δὲ Ἀγησιάναξ εἴρηκεν (fr. 2)

‘Ἔποντον μέγα κῦμα καταντία κυμαίνοντος B
δείκελον ἵνδάλλοιτο πνοιφλεγέθοντος ἐσόπτρου.’

25 (4.) ἡσθεὶς οὖν δὲ Ἀπολλωνίδης ‘ώς ἴδιον’ εἶπε ‘καὶ και-
νὸν δὲ πόντον τὸ σκευώρημα τῆς δόξης, τόλμαν δέ τινα καὶ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

μοῦσαν ἔχοντος ἀνδρός· ἀλλὰ πῆ τὸν ἔλεγχον αὐτῷ προσῆγε³; ‘πρῶτον μέν’ εἶπον, ‘ἢ μία φύσις τῆς ἔξω θαλάσσης ἐστί, σύρρουν καὶ συνεχὲς *κύκλῳ* πέλαγος, ἢ δὲ ἔμφασις οὐ μία τῶν ἐν τῇ σελήνῃ μελασμάτων, ἀλλ’ οἷον ἴσθμοὺς ἔχουσα, τοῦ λαμπροῦ διαιροῦντος καὶ διορίζοντος τὸ σκιερόν· ὅθεν ἑκάστον τόπον χωρισθέντος καὶ πέρας Κ τοῖον ἔχοντος αἱ τῶν φωτεινῶν ἐπιβολαὶ τοῖς σκοτεινοῖς ὕψοντος εἰκόνα καὶ βάθοντος λαμβάνονται τὰς περὶ τὰ ὅμματα καὶ τὰ χείλη φαινομένας εἰκόνας διοιότατα διετύπωσαν· ὥστε ἢ πλείονας ἔξω θαλάσσας ὑποληπτέον 10 ἴσθμοῖς τισι καὶ ἡπείροις ἀπολαμβανομένας, ὅπερ ἐστὶν ἀτοπον καὶ ψεῦδος, ἢ μᾶς οὖσης οὐ πιθανὸν εἰκόνα διεσπασμένην οὕτως ἐμφαίνεσθαι. ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἐρωτᾶν ἀσφαλέστερόν ἐστιν ἢ ἀποφαίνεσθαι σοῦ παρόντος,
□ εἰ τῆς οἰκουμένης εὑρος τοσαύτης καὶ μῆκος ἐνδέχεται 15 πᾶσιν ὁσαύτως ἀπὸ τῆς σελήνης ὅψιν ἀνακλωμένην ἐπιθιγγάνειν τῆς θαλάσσης, καὶ τοῖς ἐν αὐτῇ τῇ μεγάλῃ θα-
D λάττῃ πλέοντι νὴ Δίᾳ καὶ οἰκουσιν, ὥσπερ Βρετταροῖς,
καὶ ταῦτα μηδὲ τῆς γῆς, ὡς φατε, πρὸς τὴν σφαῖραν τῆς
σελήνης κέντρον λόγον ἐπεχούσης. τουτὶ μὲν οὖν⁴ ἔφην 20
‘σὸν ἔργον ἐπισκοπεῖν, τὴν δὲ πρὸς τὴν σελήνην [ἢ] τῆς
ὅψεως κλάσιν οὐκέτι σὸν οὐδέ ‘Ιππάρχον· καίτοι γε φι-
λοπράγματων ἄγηρος· ἀλλὰ πολλοῖς οὐκ ἀρέσκει φυσιολο-
γῶν περὶ τῆς ὅψεως. *⟨ώς⟩* αὐτὴν διοπαθῆ κρᾶσιν ἵσχειν

DE FACIE IN ORBE LVNAE

καὶ σύμπτηξιν εἰκός ἐστι μᾶλλον ἢ πληγάς τινας καὶ ἀποπηδήσεις, οἷας ἔπλαττε τῶν ἀτόμων Ἐπίκουρος. οὐκ ἐθελήσει δ' οἶμαι τὴν σελήνην ἐμβριθὲς ὑποθέσθαι σῶμα καὶ στερεὸν ὑμῖν ὁ Κλέαρχος, ἀλλ' ἀστρον αἰθέριον καὶ 5 φωσφόρον, ὡς φατε· τοιαύτῃ <δὲ> τὴν ὄψιν ἢ θραύειν προσήκει ἢ ἀποστρέφειν, ὡστ' οἴχεσθαι τὴν ἀνάκλασιν. εἰ δὲ προσαμυνεῖται τις ἡμᾶς, ἐρησόμεθα πῶς μόνον Ε πρόσωπόν ἐστιν ἐν τῇ σελήνῃ τὸ τῆς θαλάσσης ἔσοπτρον, ἀλλω δ' οὐδενὶ τῶν τοσούτων ἀστέρων ἐνορᾶται· καίτοι 10 τό γ' εἰκὸς ἀπαιτεῖ πρὸς ἄπαντας ἢ πρὸς μηδένα τοῦτο πάσχειν τὴν ὄψιν. ἀλλ' ... πρὸς τὸν Λεύκιον ἔφην ἀποβλέψας, 'δ πρῶτον ἐλέχθη τῶν ἡμετέρων ὑπόμνησον.'

5. Καὶ ὁ Λεύκιος 'ἀλλὰ μὴ δόξωμεν' ἔφη 'κομιδῆ προπηλακίζειν τὸν Φαρνάκην, οὕτω τὴν Στωικὴν δόξαν 15 ἀπροσαύδητον ὑπερβαίνοντες, εἰπὲ δή τι πρὸς τὸν F ἄνδρα, πα<γέ>ντος ἀέρος μῆγμα καὶ μαλακοῦ πυρὸς ὑποτιθέμενον τὴν σελήνην, εἰθ' οἶον ἐν γαλήνῃ φρίκης ὑποτρεχούσης φάσκοντα τοῦ ἀέρος διαμελαίνοντος ἐμφασιν γίνεσθαι μορφοειδῆ' 'χρηστῶς γ' εἶπον 20 'ὦ Λεύκιε, τὴν ἀτοπίαν εὐφήμοις περιαμπέχεις ὀνόμασιν· οὐχ οὕτω δ' ὁ ἔταιρος ἡμῶν, ἀλλ', ὅπερ ἀληθὲς ἦν, ἔλεγεν ὑπωπιάζειν αὐτοὺς τὴν σελήνην, σπίλων καὶ μελασμῶν ἀναπιπλάντας, | δμοῦ μὲν Ἀρτε- 922 μιν καὶ Ἀθηνᾶν ἀνακαλοῦντας δμοῦ δὲ σύμμιγμα καὶ φύ-

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

(922) ραμα ποιοῦντας ἀέρος ζοφεροῦ καὶ πυρὸς ἀνθρακώδους, οὐκ ἔχουσαν ἔξαιφν οὐδὲ αὐγὴν οἰκείαν, ἀλλὰ δυσκορινές τι σῶμα τυφόμενον ἀεὶ καὶ πυρίκανστον, ὥσπερ τῶν κεραυνῶν τοὺς ἀλαμπεῖς καὶ ‘ψολόεντας’ ὑπὸ τῶν ποιητῶν προσαγορευομένους. ὅτι μέρτοι πῦρ ἀνθρακῶδες, οἷον 5 οὗτοι τὸ τῆς σελήνης ποιοῦσιν, οὐκ ἔχει διαμονὴν οὐδὲ σύστασιν ὅλως, ἐὰν μὴ στερεᾶς ὕλης καὶ στεγούσης ἄμα καὶ τρεφούσης ἐπιλάβηται, βέλτιον οἶμαι συννορᾶν ἐνίων Β φιλοσόφων τοὺς ἐν παιδιᾷ λέγοντας τὸν “Ἡφαιστον εἰρῆσθαι χωλόν, ὅτι τὸ πῦρ ξύλου χωρὶς ὥσπερ οἱ χωλοὶ 10 βακτηρίας οὐ πρόεισιν. εἰ οὖν ἡ σελήνη πῦρ ἐστι, πόθεν αὐτῇ τοσοῦτος ἐγγέγονεν ἀήρ; ὁ γὰρ ἄνω καὶ κύκλῳ φερόμενος οὗτοσὶ τόπος οὐκ ἀέρος, ἀλλὰ κρείττονος οὐσίας καὶ πάντα λεπτύνειν καὶ συνεξάπτειν φύσιν ἔχούσης 15 ἐστίν· εἰ δὲ ἐγγέγονε, πῶς οὐκ οἴχεται μεταβάλλων εἰς ἔτερον εἶδος ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἔξαιθερωθείς, ἀλλὰ σώζεται καὶ συνοικεῖ πυρὶ τοσοῦτον χρόνον, ὥσπερ ἥλοις ἀραρὼς ἀεὶ τοῖς αὐτοῖς μέρεσι καὶ συγγεγομφωμένος; ἀραιῶ μὲν γὰρ ὅντι καὶ συγκεχυμένῳ μὴ μένειν ἀλλὰ σφάλλεσθαι Σ προσήκει, συμπεπηγέναι δ'οὐ δυνατὸν ἀναμεμιγμένον 20 πυρὶ καὶ μήδ' ὑγροῦ μετέχοντα μήτε γῆς, οἷς μόνοις ἀήρ συμπήγνυσθαι πέφυκεν. ἡ δὲ δύμη καὶ τὸν ἐν ἱδίοις ἀέρα καὶ τὸν ἐν ψυχρῷ μολίβδῳ συνεκκάει, μήτι γε δὴ τὸν ἐν πυρὶ δινούμενον μετὰ τάχους τοσούτον. καὶ γὰρ Ἐμπεδοκλεῖ (Α 60) δυσκολαίνουσι πάγον ἀέρος χαλαζώδη 25 ποιοῦντι τὴν σελήνην ὑπὸ τῆς τοῦ πυρὸς σφαίρας περιεχόμενον, αὐτοὶ δὲ τὴν σελήνην σφαῖραν οὖσαν πυρὸς ἀέρα φασὶν ἄλλον ἄλλῃ διεσπασμένον περιέχειν, καὶ ταῦτα μήτε δῆξεις ἔχουσαν ἐν ἑαυτῇ μήτε βάθη καὶ κοιλότητας,

DE FACIE IN ORBE LVNAE

ἄπερ οἱ γεώδη ποιοῦντες ἀπολείπουσιν, ἀλλ᾽ ἐπιπολῆς δη- D
λονότι τῇ κυρτότητι ἐπικείμενον. τοῦτο δὲ ἐστὶ καὶ πρὸς
διαμονὴν ἄλογον καὶ πρὸς θέαν ἀδύνατον ἐν ταῖς πανσε-
λήνοις· διορίσασθαι γὰρ οὐκ ἔδει μέλανα <μένοντα> καὶ □
σκιερόν, ἀλλ᾽ ἀμαυροῦσθαι κρυπτόμενον ἢ συνεκλάμπειν
ὑπὸ τοῦ ἥλιου καταλαμβανομένης τῆς σελήνης. καὶ γὰρ
παρὸν ἡμῖν δὲ μὲν ἐν βάθεσι καὶ κοιλώμασι τῆς γῆς, οὐ
μὴ δίεισιν αὐγή, διαμένει σκιώδης καὶ ἀφώτιστος, δ
δὲ ἔξωθεν τῇ γῇ περικεχυμένος φέγγος ἵσχει καὶ χρόαν
10 αὐγοειδῆ. πρὸς πᾶσαν μὲν γάρ ἐστι ποιότητα καὶ δύνα-
μιν εὐκέραστος ὑπὸ μανότητος, μάλιστα δὲ φωτὸς ἀν ἐπι- E
ψαύσῃ μόνον, ὡς φατε, καὶ θίγῃ, διὸ δλον τρεπόμενος
ἐκφωτίζεται. ταῦτὸν οὖν τοῦτο καὶ τοῖς εἰς βάθη τινὰ
καὶ φάραγγας συνωθοῦσιν ἐν τῇ σελήνῃ τὸν ἀέρα καὶ
15 καλῶς ἔοικε βοηθεῖν, ὑμᾶς τε διεξελέγχει τοὺς ἔξ αέρος
καὶ πνεός οὐκ οἰδὲ δπως μιγνύντας αὐτῆς καὶ συναρμό-
ζοντας τὴν σφαῖραν. οὐ γὰρ οἶόν τε λείπεσθαι σκιὰν ἐπὶ
τῆς ἐπιφανείας, δταν δὲ ἡλιος ἐπιλάμπῃ τῷ φωτὶ πᾶν
δπόσον καὶ ἡμεῖς ἀποτεμνόμεθα τῇ ὅψει τῆς σελήνης.³
20 6. Καὶ δὲ Φαρνάκης ἔτι μον λέγοντος ‘τοῦτ’ ἐκεῖνο πά-
λιν’ εἶπεν ‘ἐφ’ ἡμᾶς ἀφίκται τὸ περίακτον ἐκ τῆς Ἀκα-
δημείας, ἐν τῷ πρὸς ἐτέρους λέγειν διατρίβοντας ἐκάστο- F
τε μὴ παρέχειν ἔλεγχον ὃν αὐτοὶ λέγουσιν, ἀλλ’ ἀπολο-
γουμένοις ἀεὶ χρῆσθαι, μὴ κατηγοροῦσιν, ἀν ἐντυγχά-
25 νωσιν. ἐμὲ δὲ οὖν οὐκ ἔξαξεσθε τήμερον εἰς τὸ διδόναι
λόγον ὃν ἐπικαλεῖτε τοῖς Στωικοῖς, πρὸν εὐθύνας λαβεῖν
παρὸν ὑμῶν ἀνω τὰ κάτω τοῦ κόσμου ποιούντων.’ καὶ δ
Λεύκιος γελάσας ‘μόνον’ εἶπεν ‘ὦ τάν, μὴ κρίσιν ἡμῖν

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

923 ἀσεβείας ἐπαγγείλης, | ὥσπερ Ἀρίσταρχον ὡετο δεῖν
Κλεάνθης τὸν Σάμιον ἀσεβείας προσκαλεῖσθαι τοὺς Ἑλ-
ληνας ώς κινοῦτα τοῦ κόσμου τὴν ἔστιαν, δτι <τὰ> φαι-
νόμενα σώζειν ἀγήρ ἐπειρᾶτο μένειν τὸν οὐρανὸν ὑποτι-
θέμενος, ἐξελίττεσθαι δὲ κατὰ λοξοῦ κύκλου τὴν γῆν, ἅμα 5
καὶ περὶ τὸν αὐτῆς ἄξονα δινομένην. ἡμεῖς μὲν οὖν οὐ-
δὲν αὐτοὶ παρ' αὐτῶν λέγομεν· οἱ δὲ γῆν ὑποτιθέμενοι
τὴν σελήνην, ὡς βέλτιστε, τί μᾶλλον ὑμῶν ἄνω τὰ κάτω
ποιοῦσι τὴν γῆν ἴδρυσιντων ἐνταῦθα μετέωρον ἐν τῷ
ἀέρι, πολλῷ τινι μείζονα τῆς σελήνης οὖσαν, ώς ἐν τοῖς 10
ἐκλειπτικοῖς πάθεσιν οἱ μαθηματικοὶ [καὶ] ταῖς διὰ τοῦ
B σκιάσματος παρόδοις τῆς ἐποχῆς τὸ μέγεθος ἀναμετροῦ-
σιν; ἢ τε γὰρ σκιὰ τῆς γῆς ἐλάττων ὑπὸ μείζονος τοῦ
φωτίζοντος ἀναιτείνει καὶ τῆς σκιᾶς αὐτῆς λεπτὸν δν τὸ
ἄνω καὶ στενὸν οὐδ' Ὁμηρον, ώς φασιν, ἔλαυθεν, ἀλλὰ 15
τὴν νύκτα 'θοήν' δεξύτητι τῆς σκιᾶς προσηγόρευσεν· ὑπὸ²⁰
τούτου δ' δμως ἀλισκομένη ταῖς ἐκλείψεσιν ἡ σελήνη
τρισὶ μόλις τοῖς αὐτῆς μεγέθεσιν ἀπαλλάττεται. σκόπει
δὴ πόσων ἡ γῆ σεληνῶν ἐστιν, εἰ σκιὰν ἀφίησιν, ἢ βρα-
χυτάτη, πλάτος τρισέληνον. ἀλλ' δμως ὑπὲρ τῆς σε-
λήνης μὴ πέσῃ δεδοίκατε, περὶ δὲ τῆς γῆς ἵσως Αἰσχύλος
ὑμᾶς πέπεικεν (Prom. 349) ώς ὁ Ἀτλας

C 'ἔστηκε κίον' οὐρανοῦ τε καὶ χθονὸς
 ὅμοις ἐψείδων, ἄχθος οὐκ εὐάγκαλον.'

□ Ἡ τῇ μὲν σελήνῃ κοῦφος ἀγήρ ὑποτρέχει καὶ στερεὸν δγκον 25
οὐκ ἔχέγγυος ἐνεγκεῖν, τὴν δὲ γῆν κατὰ Πίνδαρον (fr. 88, 6
= 33 c Sn.) 'ἀδαμαντοπέδιλοι κίονες' περιέχουσι, καὶ διὰ

DE FACIE IN ORBE LVNAE

τοῦτο Φαρνάκης αὐτὸς μὲν ἐν ἀδείᾳ τοῦ πεσεῖν τὴν γῆν
ἐστιν, οἰκτίρει δὲ τοὺς ὑποκειμένους τῇ μεταφορᾷ τῆς
σελήνης Αἰθίοπας ἢ Ταπροβηνούς, μὴ βάρος αὐτοῖς
ἔμπεσῃ τοσοῦτον; καίτοι τῇ μὲν σελήνῃ βοήθεια πρὸς τὸ
5 μὴ πεσεῖν ἡ κίνησις αὐτὴ καὶ τὸ ὁρίζωδες τῆς περιαγω-
γῆς, ὥσπερ ὅσα ταῖς σφενδόναις ἐντεθέντα τῆς καταφο-
ρᾶς κώλυσιν ἵσχει τὴν κύκλῳ περιδίνησιν· ἄγει γὰρ ἔκα-
στον ἡ κατὰ φύσιν κίνησις, ἀν ὑπ’ ἄλλου μηδενὸς ἀπο- D
στρέφηται. διὸ τὴν σελήνην οὐκ ἄγει τὸ βάρος, ὑπὸ τῆς
10 περιφορᾶς τὴν ὁπὴν ἐκκρούμενον· ἀλλὰ μᾶλλον ἵσως
λόγον εἶχε θαυμάζειν μένουσαν αὐτὴν παντάπασιν ὥσπερ
ἡ γῆ καὶ ἀτρεμοῦσαν. νῦν δὲ σελήνη μὲν ἔχει μεγάλην
αἵτιαν τοῦ δεῦρο μὴ φέρεσθαι, τὴν δὲ γῆν ἐτέρας κινή-
σεως ἀμοιδον οὖσαν εἴκος ἦν μόνῳ τῷ βαρύνοντι κινεῖν.
15 βαρυτέρα δὲ ἐστὶ τῆς σελήνης οὐχ ὅσῳ μείζων, ἀλλ’ ἔτι
μᾶλλον, ἄτε δὴ διὰ θερμότητα καὶ πύρωσιν ἐλαφρᾶς γε-
γενημένης. δλως δὲ ἔοικεν ἐξ ὧν λέγεις ἡ σελήνη
μᾶλλον, εἰ πῦρ ἐστι, γῆς δεῖσθαι καὶ ὕλης, ἐν ᾗ βέβηκε
καὶ προσπέφυκε καὶ συνέχει καὶ ζωπυρεῖ τὴν δύναμιν E
20 (οὐ γὰρ ἔστι πῦρ χωρὶς ὕλης διανοηθῆναι σωζόμενον).
γῆν δέ φατε ὑμεῖς ἀνευ βάσεως καὶ ὁρίζης διαμένειν?

‘Πάνυ μὲν οὖν’ εἶπεν δ Φαρνάκης, ‘τὸν οἰκεῖον καὶ
κατὰ φύσιν τόπον ἔχουσαν, ὥσπερ αὕτη, τὸν μέσον. οὗ-
τος γάρ ἐστι, περὶ δν ἀντερείδει πάντα τὰ βάρη ὁρέοντα
25 καὶ φέρεται καὶ συννεύει πανταχόθεν· ἡ δὲ ἀνω χώρα
πᾶσα, καν τι δέξηται γεῶδες ὑπὸ βίας ἀναρριφέν, εὐθὺς
ἐκθλίβει δεῦρο, μᾶλλον δὲ ἀφίησιν, ἣ πέφυκεν οἰκείᾳ ὁπῆ
καταφερόμενον.’ (7.) πρὸς τοῦτο ἐγὼ τῷ Λευκίῳ χρόνον F
ἐγγενέσθαι βουλόμενος ἀναμιμησκομένῳ, τὸν Θέωνα

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

καλέσας 'τίς' ἔφην 'ὦ Θέων, εἴρηκε τῶν τραγικῶν ὡς
ἰατροί

'πικρὰν πικροῖς κλύζουσι φαρμάκοις χολήν;'

ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Θέωνος ὅτι Σοφοκλῆς (fr. 770),
'καὶ δοτέον' εἶπον 'ὑπ' ἀνάγκης ἐκείνοις· φιλοσόφων 5
δ' οὐκ ἀκουστέον, ἂν τὰ παράδοξα παραδόξοις ἀμύνεσθαι
βούλωνται καὶ μαχόμενοι πρὸς τὰ θαυμάσια τῶν δογμά-

924 των ἀτοπώτερα καὶ θαυμασιώτερα πλάττωσιν, | ὥσπερ
οὗτοι τὴν ἐπὶ τὸ μέσον φορὰν εἰσάγουσιν. ἢ τί παράδοξον
οὐκ ἔνεστιν; οὐχὶ τὴν γῆν σφαιραν εἶναι, τηλικαῦτα βάθη 10
καὶ ὑψη καὶ ἀνωμαλίας ἔχουσαν; οὐκ ἀντίποδας οἰκεῖν
ὥσπερ θρῖπας ἢ γαλεώτας τραπέντα ἄνω τὰ κάτω τῇ γῇ
προσισχομένους; ἡμᾶς δ' αὐτοὺς μὴ πρὸς δρυθὰς βεβηκό-
τας ἀλλὰ πλαγίους ἐπιμένειν ἀπονεύοντας, ὥσπερ οἱ με-
θύοντες; οὐ μύδρους χιλιοταλάντους διὰ βάθους τῆς γῆς 15
φερομένους, ὅταν ἔξικωνται πρὸς τὸ μέσον, ἵστασθαι μη-
δενὸς ἀπαντῶντος μηδὲ ὑπερείδοντος, εἰ δὲ δύμη κάτω
φερόμενοι τὸ μέσον ὑπερβάλλοιεν, αὖθις δπίσω στρέφε-
ται καὶ ἀνακάμπτειν ἀπ' αὐτῶν; οὐ τμῆματα δοκῶν
ἀποπρισθέντα τῆς γῆς ἐκατέρωθεν μὴ φέρεσθαι κάτω 20
διὰ παντός, ἀλλὰ προσπίπτοντα πρὸς τὴν γῆν ἔξωθεν
εἰσω διωθεῖσθαι καὶ ἀποκρύπτεσθαι περὶ τὸ μέσον; οὐ
δεῦμα λάβρον ὕδατος κάτω φερόμενον εἰ πρὸς τὸ μέσον
ἔλθοι σημεῖον, ὅπερ αὐτοὶ λέγουσιν ἀσώματον, ἵστασθαι
□ περικορυσσόμενον <ἢ> κύκλῳ περιπολεῖν, ἀπανστον αἰώ- 25
ραν καὶ ἀκατάπανστον αἰωρούμενον; οὐδὲ γὰρ ψευδῶς

DE FACIE IN ORBE LVNAE

ενια τούτων βιάσαιτο ἃν τις αὐτὸν εἰς τὸ δυνατὸν τῇ ἐπι-
νοίᾳ καταστῆσαι. τοῦτο γάρ ἔστι τὰ ἄνω κάτω καὶ πάντα
τραπέμπαλιν εἶναι, τῶν ἀχρι τοῦ μέσου κάτω τῶν δὲ ὑπὸ^C
τὸ μέσον αὖτις πάλιν ἄνω γινομένων· ὥστε, εἴ τις συμπα-
5 θείᾳ τῆς γῆς τὸ μέσον αὐτῆς ἔχων σταήν περὶ τὸν ὄμφα-
λόν, ἀμα καὶ τὴν κεφαλὴν ἄνω καὶ τοὺς πόδας ἄνω ἔχειν
τὸν αὐτόν· καὶ μὲν διασκάπιη τις τὸν ἐπέκεινα τόπον,
ἀνακύπτον αὐτοῦ τὸ ... εἶναι καὶ κάτω ἄνωθεν ἐλκεσθαι
10 νοοῖτο, τοὺς ἀμφοτέρων ἀμα πόδας ἄνω γίνεσθαι καὶ
λέγεσθαι.

8. Τοιούτων μέντοι καὶ τοσούτων παραδοξολογιῶν οὐ
μὰ Δία πήραν, ἀλλὰ θαυματοποιοῦ τινος ἀποσκευὴν καὶ
πυλαίαν κατανωτισάμενοι καὶ παρέλκοντες ἐτέρους φασὶ^D
15 γελοιάζειν, ἄνω τὴν σελήνην γῆν οὖσαν ἐνιδρύοντας, οὐχ
ὅπου τὸ μέσον ἔστι. καίτοι γ' εἰ πᾶν σῶμα ἐμβριθὲς εἰς
τὸ αὐτὸν συννεύει καὶ πρὸς τὸ αὐτοῦ μέσον ἀντερείδει
πᾶσι τοῖς μορίοις, οὐχ ὡς μέσον οὖσα τοῦ παντὸς ἡ γῆ
μᾶλλον ἢ ὡς ὅλον οἰκειώσεται μέρη αὐτῆς ὅντα τὰ βάρη·
20 καὶ τεκμήριον ... ἔσται τῶν ὁρεπόντων οὐ τῇ <γῇ> τῆς
μεσότητος πρὸς τὸν κόσμον, ἀλλὰ πρὸς τὴν γῆν κοινω-
νίας τινὸς καὶ συμφυτας τοῖς ἀπωσμένοις αὐτῆς εἴτα πά-
λιν καταφερομένοις. ὡς γὰρ ὁ ἥλιος εἰς ἑαυτὸν ἐπιστρέ-
φει τὰ μέρη ἐξ ὧν συνέστηκε, καὶ ἡ γῆ τὸν λίθον ὥσπερ
25 . . . προσήκοντα δέχεται καὶ φέρει προσκείμενον· ὅθεν Ε
ἐνοῦται τῷ χρόνῳ καὶ συμφύεται πρὸς αὐτὴν τῶν τοιού-

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

των ἔκαστον. εἰ δέ τι τυγχάιει σῶμα τῇ γῇ μὴ προσνενεμημένον ἀπ' ἀρχῆς μηδ' ἀπεσπασμένον, ἀλλά που καθ' αὐτὸ σύστασιν ἔσχεν ἴδιαν καὶ φύσιν, ὡς φαῖεν ἂν ἐκεῖνοι τὴν σελήνην, τί κωλύει χωρὶς εἶναι καὶ μένειν περὶ αὐτό, τοῖς αὐτοῦ πεπιεσμένον μέρεσι καὶ συμπεπεδημένον; οὐ-
τε γὰρ ἡ γῇ μέσον οὖσα δείνυνται τοῦ παντὸς ἥ τε πρὸς τὴν γῆν τῶν ἐνταῦθα συνέρεισις καὶ σύστασις ὑφηγεῖται τὸν τρόπον, ὃ μένειν τὰ ἐκεῖ συμπεσόντα πρὸς τὴν σε-
F λήνην εἰκός ἐστιν. ὁ δὲ πάντα τὰ γεώδη καὶ βαρέα συν-
ελαύνων εἰς μίαν χώραν καὶ μέρη ποιῶν ἐνὸς σώματος 10
οὐχ ὁρῶ διὰ τί τοῖς κούφοις τὴν αὐτὴν ἀνάγκην οὐκ
ἀνταποδίδωσιν, ἀλλ' ἐᾶς χωρὶς εἶναι συστάσεις πυρὸς τοσ-
αύτας καὶ οὐ πάντας εἰς ταῦτὸ συνάγων τοὺς ἀστέρας
ἐν φῶς οἴεται δεῖν καὶ σῶμα κοινὸν εἶναι τῶν ἀνωφερῶν
καὶ φλογοειδῶν ἀπάντων. | 15

925 9. Άλλ' ἥλιον μὲν ἀπλέτονς μυριάδας ἀπέχειν τῆς ἄνω περιφορᾶς φατε' εἶπον, 'ὦ φίλε Ἀπολλωνίδη, καὶ φωσ-
φόρον ἐπ' αὐτῷ καὶ στίλβοντα καὶ τοὺς ἄλλους πλάνη-
τας ὑφιεμένους τε τῶν ἀπλανῶν καὶ πρὸς ἄλλήλους ἐν
διαστάσει μεγάλαις φέρεσθαι, τοῖς δὲ βαρέσι καὶ γεώ-
δεσιν οὐδεμίᾳν οἴεσθε τὸν κόσμον εὔρυχωρίαν παρέχειν
ἐν ἔαυτῷ καὶ διάστασιν; ὁρᾶτε δτι γελοῖόν ἐστιν, εἰ γῆν
οὐ φήσομεν εἶναι τὴν σελήνην, δτι τῆς κάτω χώρας ἀφέ-
στηκεν, ἀστρον δὲ φήσομεν, ὁρῶντες ἀπωσμένην τῆς ἄνω
περιφορᾶς μυριάσι σταδίων τοσαύταις ὥσπερ <εἰς> βν-
B θόν τινα καταδεδυκυῖαν. τῶν μέν γ' ἀστρων κατωτέρω
τοσοῦτόν ἐστιν, δσον οὐκ ἀν τις εἴποι μέτρον, ἀλλ' ἐπι-
λείπουσιν ὑμᾶς τοὺς μαθηματικοὺς ἐκλογιζομένους οἱ ἀρι-
θμοί, τῆς δὲ γῆς τρόπον τινὰ ψαύει καὶ περιφερομένη

DE FACIE IN ORBE LVNAE

πλησίον, ὡς πέρι χνοίη ἐλίσσεται φησὶν Ἐμπεδοκλῆς (B46), ὥ τε περὶ ἄκραν.... οὐδὲ γὰρ τὴν σκιὰν αὐτῆς ὑπερβάλλει πολλάκις ἐπὶ μικρὸν αἰρομένην τῷ παμμέγεθες εἶναι τὸ φωτίζον, ἀλλ' οὕτως ἔοικεν ἐν χρῶ καὶ 5 σχεδὸν ἐν ἀγκάλαις τῆς γῆς περιπολεῖν, ὥστ' ἀντιφράττεσθαι πρὸς τὸν ἥλιον ὑπ' αὐτῆς, μὴ ὑπεραίρουσα τὸν σκιερὸν καὶ χθόνιον καὶ νυκτέριον τοῦτον τόπον, δις γῆς κληρός ἐστι. διὸ λεκτέον οἷμαι θαρροῦντας ἐν τοῖς γῆς C δροῖς εἶναι τὴν σελήνην ὑπὸ τῶν ἄκρων αὐτῆς ἐπιπροσθουμένην. (10.) σκόπει δὲ τοὺς ἄλλους ἀφεὶς ἀπλανεῖς καὶ πλάνητας, ἢ δείκνυσιν Ἀρίσταρχος ἐν τῷ Περὶ μεγεθῶν καὶ ἀποστημάτων (Propos. 7 p. 581 Wall.), ὅτι τὸ τοῦ ἥλιον ἀπόστημα τοῦ ἀποστήματος τῆς σελήνης δὲ ἀφέστηκεν ἡμῶν πλέον μὲν ἡ δικτωκαιδεκαπλάσιον ἔλαττον δὲ ἡ εἰκοσαπλάσιόν ἐστι. καίτοι δὲ τὴν σελήνην ἐπὶ μήκιστον αἱρων ἀπέχειν φησὶν ἡμῶν ἔξι καὶ πεντηκονταπλάσιον τῆς ἐκ τοῦ κέντρου τῆς γῆς· αὕτη δὲ ἐστὶ τεσσάρων μυριάδων καὶ κατὰ τοὺς μέσως ἀναμετροῦντας· καὶ ἀπὸ ταύτης συλλογιζομένοις ἀπέχει δὲ ἥλιος τῆς σε- D λήνης πλέον ἡ τετρακισχιλίας τριάκοντα μυριάδας· οὕτως ἀπώκισται τοῦ ἥλιον διὰ βάρος καὶ τοσοῦτο τῇ γῇ προσκεχώρηκεν. ὥστε, εἰ τοῖς τόποις τὰς οὖσίας διαιρετέον, ἡ γῆς μοῖρα καὶ χώρα προσκαλεῖται σελήνην, καὶ τοῖς περὶ γῆν πράγμασι καὶ σώμασιν ἐπίδικός ἐστι κατ' ἀγχιστείαν καὶ γειτνίασιν. καὶ οὐδὲν οἷμαι πλημμελοῦμεν, ὅτι τοῖς ἀνω προσαγορευομένοις βάθος τοσοῦτο καὶ διάστημα διδόντες ἀπολείπομέν τινα καὶ τῷ κάτω περιδρομὴν καὶ πλάτος, δσον ἐστὶν ἀπὸ γῆς ἐπὶ σελήνην. οὔτε γὰρ δὲ τὴν ἄκραν ἐπιφάνειαν τοῦ οὐρανοῦ μόρην ἀνω 20 τᾶλλα δὲ κάτω προσαγορεύων ἀπαντα μέτριός ἐστιν, οὕθ' E δὲ τῇ γῇ μᾶλλον δὲ δὲ τῷ κέντρῳ τὸ κάτω περιγράφων

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

ἀνεκτός· ἀλλὰ καὶ κινητικὸς ταύτη διάστημα δοτέον
ἐπιχωροῦντος τοῦ κόσμου διὰ μέγεθος. πρὸς δὲ τὸν
ἀξιοῦντα πᾶν εὐθὺς ἄνω καὶ μετέωρον εἶναι τὸ ἀπὸ τῆς
γῆς ἔτερος ἀντηχεῖ πάλιν εὐθὺς εἶναι κάτω τὸ ἀπὸ τῆς
ἀπλανοῦς περιφορᾶς.

5

11. Όλως δὲ πῶς λέγεται καὶ τίνος ἡ γῆ μέση κεῖ-
σθαι; τὸ γὰρ πᾶν ἀπειρόν ἐστι, τῷ δὲ ἀπείρῳ μήτ' ἀρχὴν
ἔχοντι μήτε πέρας οὐ προσήκει μέσον ἔχειν· πέρας γάρ
τι καὶ τὸ μέσον, ἡ δὲ ἀπειρία περάτων στέρησις. ὁ

F δὲ μὴ τοῦ παντὸς ἀλλὰ τοῦ κόσμου μέσην εἶναι τὴν γῆν 10
ἀποφαινόμενος ἥδυς ἐστιν, εἰ μὴ καὶ τὸν κόσμον αὐτὸν
ἐνέχεσθαι ταῖς αὐταῖς ἀπορίαις νομίζει. τὸ γὰρ πᾶν οὐδὲ
τούτῳ μέσον ἀπέλιπεν, ἀλλ' ἀνέστιος καὶ ἀνίδρυτός ἐστιν
ἐν ἀπείρῳ κενῷ φερόμενος πρὸς οὐδὲν οἰκεῖον· εἰ <δέ> |

926 ἄλλην τινὰ τοῦ μένειν εὑράμενος αἰτίαν ἔστηκεν, οὐ κατὰ 15
τὴν τοῦ τόπου φύσιν, δομοια καὶ περὶ γῆς καὶ περὶ σε-

λήνης εἰκάζειν τινὶ πάρεστιν, ως ἔτέρᾳ τινὶ τύχῃ καὶ φύ-
σει μᾶλλον <ἢ τόπου> διαφορᾶ τῆς μὲν ἀτρεμούσης ἐν-
ταῦθα τῆς δὲ ἐκεῖ φερομένης. ἄνευ δὲ τούτων, δρα
μὴ μέγα τι λέληθεν αὐτούς· εἰ γάρ, καὶ δπωσοῦν δ τι 20
διν ἐκτὸς γένηται τοῦ κέντρου τῆς γῆς, ἄνω ἐστίν, οὐθέν
ἐστι τοῦ κόσμου κάτω μέρος, ἀλλ' ἄνω καὶ ἡ γῆ καὶ τὰ
ἐπὶ γῆς, καὶ πᾶν ἀπλῶς σῶμα τὸ κέντρῳ περιεστηκὸς ἢ
περικείμενον ἄνω γίνεται, κάτω δὲ μόνον [διν] ἐν, τὸ
ἀσώματον σημεῖον ἐκεῖνο, δ πρὸς πᾶσαν ἀντικεῖσθαι τὴν 25

B τοῦ κόσμου φύσιν ἀναγκαῖον, εἰ γε δὴ τὸ κάτω πρὸς τὸ

DE FACIE IN ORBE LVNAE

ἄνω κατὰ φύσιν ἀντίκειται. καὶ οὐ τοῦτο μόνον τὸ ἄτοπον, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν ἀπόλλησι τὰ βάρη, δι᾽ ἣν δεῦρο καταρρέπει καὶ φέρεται· σῶμα μὲν γὰρ οὐδέν εἶστι κάτω πρὸς ὃ κινεῖται, τὸ δὲ ἀσώματον οὔτ’ εἰκὸς οὔτε βούλονται τοσαύτην ἔχειν δύναμιν, ὥστε πάντα κατατείνειν ἐφ’ ἑαυτὸν καὶ περὶ αὐτὸν συνέχειν. ἀλλ’ ὅλως ἄλογον εὑρίσκεται καὶ μαχόμενον τοῖς πράγμασι τὸ ἄνω τὸν κόσμον δλον εἶναι, τὸ δὲ κάτω μηθὲν ἀλλ’ ἡ πέρας ἀσώματον καὶ ἀδιάστατον· ἐκεῖνο δὲ εὐλογον, ὡς λέγομεν 10 ἡμεῖς, τῷ τὸ ἄνω χώραν καὶ τῷ κάτω πολλὴν καὶ πλάτος ἔχουσαν διηρῆσθαι.

C

12. Οὐ μὴν ἀλλὰ θέντες, εἰ βούλει, παρὰ φύσιν ἐν οὐρανῷ τοῖς γεώδεσι τὰς κινήσεις ὑπάρχειν, ἀτρέμα, μὴ τραγικῶς ἀλλὰ πράως σκοπῶμεν, δτι τοῦτο τὴν σελήνην οὐ δείκνυσι γῆν μὴ οὖσαν ἀλλὰ γῆν δπον μὴ πέφυκεν οὖσαν· ἐπεὶ καὶ τὸ πῦρ τὸ Αἴτναιον ὑπὸ γῆν παρὰ φύσιν ἐστίν, ἀλλὰ πῦρ ἐστι, καὶ τὸ πνεῦμα τοῖς ἀσκοῖς περιληφθὲν ἐστι μὲν ἀνωφερὲς φύσει καὶ κοῦφον, ἥκει δὲ δπον μὴ πέφυκεν ὑπὸ ἀράγκης· αὐτὴ δὲ ἡ ψυχή, πρὸς Διός εἶπον· οὐ παρὰ φύσιν τῷ σώματι συνεῖρχται βραδεῖ ταχεῖα καὶ ψυχρῷ πυρώδης, ὥσπερ ὑμεῖς φατε, καὶ ἀόρατος αἰσθητῷ; διὰ τοῦτο οὖν σώματι ψυχὴν μὴ λέγωμεν D *〈ἐν〉εῖναι μηδὲ νοῦν*, χρῆμα θεῖον, *〈ἀγήττητον〉* ὑπὸ βρίθους καὶ πάχους οὐρανόν τε πάντα καὶ γῆν καὶ θάλασσαν ἐν ταῦτῷ περιπολοῦντα καὶ διπτάμενον, εἰς σάρκας ἥκειν καὶ νεῦρα καὶ μυελοὺς καὶ παθέων μυρίων μεστὰς ὑγρότητας; ὁ δὲ Ζεὺς ὑμῖν οὗτος οὐ τῇ μὲν αὐτοῦ φύσει χρώμενος ἐν ἐστι μέγα πῦρ καὶ συνεχές, νυνὶ δὲ ὑφεῖται καὶ κέκαμπται καὶ διεσχημάτισται, πᾶν χρῶμα

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

γεγονώς καὶ γινόμενος ἐν ταῖς μεταβολαῖς; ὥσθ' ὅρα
καὶ σκόπει, δαιμόνιε, μὴ μεθιστὰς καὶ ἀπάγων ἔκαστον,
ὅπου πέφυκεν εἶναι, διάλυσίν τινα κόσμου φιλοσοφῆς καὶ
Ἐ τὸ νεῖκος ἐπάγης τὸ Ἐμπεδοκλέους τοῖς πράγμασι, μᾶλ-
λον δὲ τοὺς παλαιοὺς κινῆς Τιτᾶνας ἐπὶ τὴν φύσιν καὶ 5
Γίγαντας καὶ τὴν μυθικὴν ἐκείνην καὶ φοβερὰν ἀκοσμίαν
καὶ πλημμέλειαν ἐπιδεῖν ποθῆς, χωρὶς τὸ βαρὺ πᾶν καὶ
χωρὶς . . . τὸ κοῦφον

‘ἐνθ’ οὐτ’ ἡελίοιο δεδίσκεται ἀγλαὸν εἴδος,
οὐδὲ μὲν οὐδ’ αἴης λάσιον γένος, οὐδὲ θάλασσα’, 10

ῶς φησιν Ἐμπεδοκλῆς (B 27), οὐ γῆ θερμότητος μετεῖ-
χεν, οὐχ ὕδωρ πνεύματος, οὐκ ἄνω τι τῶν βαρέων, οὐ
κάτω τι τῶν κούφων· ἀλλ’ ἄκρατοι καὶ ἄστοργοι καὶ μο-
νάδες αἱ τῶν δλων ἀρχαί, μὴ προσιέμεναι σύγκρισιν ἑτέ-
F ρον πρὸς ἔτερον μηδὲ κοινωνίαν, ἀλλὰ φεύγονται καὶ ἀπο- 15
στρεφόμεναι καὶ φερόμεναι φορὰς ἴδιας καὶ αὐθάδεις οὐ-
τῶς εἰχον ως ἔχει πᾶν οὖς θεὸς ἀπεστι κατὰ Πλάτωνα
(Tim. 53 b), τουτέστιν, ως ἔχει τὰ σώματα νοῦ καὶ ψυ-
χῆς ἀπολιπούσης, ἄχρις οὖς τὸ ἴμερτὸν ἦκεν ἐπὶ τὴν φύσιν
ἐκ προνοίας, Φιλότητος ἐγγενομένης καὶ Ἀφροδίτης καὶ 20
927 Ἔρωτος, | ως Ἐμπεδοκλῆς λέγει καὶ Παρμενίδης καὶ
Ἡσίοδος, ἵνα καὶ τόπους ἀμείψαντα καὶ δυνάμεις ἀπ’ ἀλ-
λήλων μεταλαβόντα καὶ τὰ μὲν κινήσεως τὰ δὲ μονῆς
ἀνάγκαις ἐνδεθέντα καὶ καταβιασθέντα πρὸς τὸ βέλτιον,

DE FACIE IN ORBE LVNAE

ἐξ οὗ πέφυκεν, ἐνδοῦναι καὶ μεταστῆναι . . . ἀρμονίαν καὶ κοινωνίαν ἀπεργάσηται τοῦ παντός.

13. Εἰ μὲν γὰρ οὐδ' ἄλλο τι τῶν τοῦ κόσμου μερῶν παρὰ φύσιν ἔσχεν, ἄλλ' ἔκαστον ἢ πέφυκε κεῖται, μηδε-
5 μᾶς μεθιδρύσεως μηδὲ μετακοσμήσεως δεόμενον μηδ' ἐν ἀρχῇ δεηθέν, ἀπορῶ τί τῆς προνοίας ἔργον ἔστιν ἢ τίνος γέγονε ποιητὴς καὶ πατήρ δημιουργὸς ὁ Ζεὺς ὁ ἀριστο-
τέχνας.¹ οὐ γὰρ ἐν στρατοπέδῳ τακτικῶν ὅφελος, εἴπερ B
εἰδείη τῶν στρατιωτῶν ἔκαστος ἀφ' ἑαυτοῦ τάξιν τε καὶ
10 χώραν κατὰ καιρὸν οὖ δεῖ λαβεῖν καὶ διαφυλάσσειν, οὐδὲ κηπουρῶν οὐδὲ οἰκοδόμων, εἰ πῆ μὲν αὐτὸς τὸ ὕδωρ ἀφ' αὐτοῦ πέφυκεν ἐπιέναι τοῖς δεομένοις καὶ κατάρδειν ἐπιρρέον, πῆ δὲ πλίνθοι καὶ ξύλα καὶ λίθοι ταῖς κατὰ φύσιν χρώμενα δοπαῖς καὶ νεύσεσιν ἐξ ἑαυτῶν καταλαμβά-
15 νειν τὴν προσήκουσαν ἀρμονίαν καὶ χώραν. Ζὶ δ' οὖ-
τος μὲν ἀντικρυς ἀναιρεῖ τὴν πρόνοιαν ὁ λόγος, τῷ θεῷ
δ' ἡ τάξις τῶν ὅντων προσήκει καὶ <τὸ> διαιρεῖν, τί θαν-
μαστὸν οὕτως τετάχθαι καὶ διηρμόσθαι τὴν φύσιν, ὡς
ἐνταῦθα μὲν πῦρ ἐκεῖ δ' ἄστρα, καὶ πάλιν ἐνταῦθα μὲν C
20 γῆν ἄνω δὲ σελήνην ἴδρυσθαι, βεβαιοτέρῳ τοῦ κατὰ φύ-
σιν τῷ κατὰ λόγον δεσμῷ περιληφθεῖσαν; ὡς, εἴ γε πάντα δεῖ ταῖς κατὰ φύσιν δοπαῖς χρῆσθαι καὶ φέρεσθαι
καθ' ὁ πέφυκε, μήθ' ἥλιος κυκλοφορείσθω μήτε φωσφό-
ρος μηδὲ τῶν ἄλλων ἀστέρων μηδείς. ἄνω γάρ, οὐ κύ-
25 κλω τὰ κοῦφα καὶ πυροειδῆ κινεῖσθαι πέφυκεν. εἰ δὲ τοιαύτην ἐξαλλαγὴν ἡ φύσις ἔχει παρὰ τὸν τόπον, ὥστ' ἐνταῦθα μὲν ἄνω φαίνεσθαι φερόμενον τὸ πῦρ, ὅταν δ' εἰς τὸν οὐρανὸν παραγένηται, τῇ δίνῃ συμπεριστρέφεσθαι, τί θανμαστὸν εἰ καὶ τοῖς βαρέσι καὶ γεώδεσιν ἐκεῖ γενο- D

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

μένοις συμβέβηκεν ὡσαύτως εἰς ἄλλο κινήσεως εἶδος ὑπὸ τοῦ περιέχοντος ἐκνευκῆσθαι; οὐ γὰρ δὴ τῶν μὲν ἐλαφρῶν τὴν ἄνω φορὰν ἀφαιρεῖσθαι τῷ οὐρανῷ κατὰ φύσιν ἔστι, τῶν δὲ βαρέων καὶ κάτω ὁρόντων οὐ δύναται κρατεῖν, ἀλλ' <ἢ> ποτ' ἐκεῖνα δυνάμει, καὶ ταῦτα μετακοσμήσας ἐχρήσατο τῇ φύσει αὐτῶν ἐπὶ τὸ βέλτιον.

14. Οὐ μὴν ἀλλ' εἴ γε δεῖ τὰς καταδεδουλωμένας ἔξεισ... δόξας ἀφέντας ἥδη τὸ φαινόμενον ἀδεῶς λέγειν, οὐδὲν ἔοικεν δλον μέρος αὐτὸν καθ' ἑαυτὸν τάξιν ἢ θέσιν ἢ κίνησιν ἴδιαν ἔχειν, ἢν ἂν τις ἀπλῶς κατὰ φύσιν προσ- 10 Ε αγορεύσειεν· ἀλλ' ὅταν ἔκαστον, οὗ χάριν γέγονε καὶ πρὸς δ πέφυκεν ἢ πεποίηται, τούτῳ <μέλλῃ> παρέχειν χρησίμως καὶ οἰκείως κινούμενον ἑαυτὸν καὶ πάσχον ἢ ποιοῦν ἢ διακείμενον, ὡς ἐκείνῳ πρὸς σωτηρίαν ἢ κάλλος ἢ δύναμιν ἐπιτήδειόν ἔστι, τότε δοκεῖ τὴν κατὰ φύσιν χώραν 15 ἔχειν καὶ κίνησιν καὶ διάθεσιν. ὁ γοῦν ἄνθρωπος, ὡς εἴ τι τῶν ὅντων ἔτερον κατὰ φύσιν γεγονὼς, ἄνω μὲν ἔχει τὰ ἐμβριθῆ καὶ γεώδη μάλιστα περὶ τὴν κεφαλήν, ἐν δὲ τοῖς μέσοις τὰ θερμὰ καὶ πυρώδη· τῶν δ' ὁδόντων οἱ μὲν ἄνωθεν οἱ δὲ κάτωθεν ἐκφύονται καὶ οὐδέτεροι παρὰ 20 φύσιν ἔχουσιν· οὐδὲ τοῦ πυρὸς τὸ μὲν ἄνω περὶ τὰ δματα ἀποστήλβον κατὰ φύσιν ἔστι τὸ δ' ἐν κοιλίᾳ καὶ καρδίᾳ παρὰ φύσιν, ἀλλ' ἔκαστον οἰκείως καὶ χρησίμως τέτακται. ναὶ μὴν κηρύκων τε λιθορρήνων⁹²⁸ χελωνῶν τε καὶ παντὸς ὁστρέου φύσιν, ὡς φησιν ὁ Ἐμπεδοκλῆς 25 (B76), καταμανθάνων

‘Ἐνθ’ ὅψει χθόνα χρωτὸς ὑπέρτατα ναιετάουσαν’,
καὶ οὐ πιέζει τὸ λιθῶδες οὐδὲ καταθλίβει τὴν ἔξιν ἐπι-

928 κείμενον, | οὐδέ γε πάλιν τὸ θερμὸν ὑπὸ κουφότητος εἰς

DE FACIE IN ORBE LVNAE

τὴν ἄνω χώραν ἀποπτάμενον οἴχεται, μέμικται δέ πως πρὸς ἄλληλα καὶ συντέτακται κατὰ τὴν ἑκάστου φύσιν.

(15.) ὥσπερ εἰκός ἔχειν καὶ τὸν κόσμον, εἴ γε δὴ ζῶν ἐστι, πολλαχοῦ γῆν ἔχοντα πολλαχοῦ δὲ πῦρ καὶ 5 ὕδωρ καὶ πνεῦμα, οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἀποτεθλιμμένον ἄλλὰ λόγω διακεκοσμημένον. οὐδὲ γὰρ ὀφθαλμὸς ἐνταῦθα τοῦ σώματός ἐστιν ὑπὸ κουφότητος ἐκπιεσθείς, οὐδὲ ἡ καρδία τῷ βάρει ὀλισθοῦσα πέπτωκεν εἰς τὸ στῆθος, ἀλλ' δτι βέλτιον ἦν οὕτως ἑκάτερον τετάχθαι. μὴ τοίνυν μηδὲ 10 τῶν τοῦ κόσμου μερῶν νομίζωμεν μήτε γῆν ἐνταῦθα κεῖ- B σθαι συμπεσοῦσαν διὰ βάρος, μήτε τὸν ἥλιον, ὡς ὅετο Μητρόδωρος ὁ Χῖος, εἰς τὴν ἄνω χώραν ἀσκοῦ δίκην ὑπὸ κουφότητος ἐκτεθλιφθαι, μήτε τοὺς ἄλλους ἀστέρας ὥσπερ ἐγ ζυγῷ σταθμοῦ διαφορᾷ ὁρέψαντας ἐν οἷς εἰσι γε- 15 γονέναι τόποις· ἄλλὰ τοῦ κατὰ λόγον κρατοῦντος οἱ μὲν ὥσπερ ‘ὄμματα φωσφόρα’ τῷ προσώπῳ τοῦ παντὸς ‘ἐνδεδεμένοι’ περιπολοῦσιν, ἥλιος δὲ καρδίας ἔχων δύ- ναμιν ὥσπερ αἷμα καὶ πνεῦμα διαπέμπει καὶ διασκεδάν- νυσιν ἐξ ἑαυτοῦ θερμότητα καὶ φῶς, γῇ δὲ καὶ θαλάσσῃ 20 χρῆται κατὰ φύσιν ὁ κόσμος, δσα κοιλίᾳ καὶ κύστει ζῶον. σελήνη δὲ ἥλιον μεταξὺ καὶ γῆς ὥσπερ καρδίας καὶ κοι- C λίας ἥπαρ ἡ τι μαλθακὸν ἄλλο σπλάγχνον ἐγκειμένη τὴν τ' ἄνωθεν ἄλεαν ἐνταῦθα διαπέμπει καὶ τὰς ἐντεῦθεν ἀναθυμιάσεις πέψει τινὶ καὶ καθάρσει λεπτύνοντα περὶ 25 ἑαυτὴν ἀναδίδωσιν. εἰ δὲ καὶ πρὸς ἄλλα τὸ γεῶδες αὐτῆς καὶ στερέμνιον ἔχει τινὰ πρόσφορον χρείαν, ἄδηλον ἡμῖν. ἐν παντὶ δὲ κρατεῖ τὸ βέλτιον τοῦ κατηναγκασμένου.

τί γὰρ <οὐχ> οὕτως λάβωμεν, ἐξ ὃν ἐκεῖνοι λέγουν-
σι, τὸ εἰκός; λέγουσι δὲ τοῦ αἰθέρος τὸ μὲν αὐγοειδὲς

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

καὶ λεπτὸρ ὑπὸ μανότητος οὐρανὸν γεγονέναι, τὸ δὲ πυ-
κνωθὲν καὶ συνειληθὲν ἄστρα· τούτων δὲ τὸ ρωθρότατον
D εἶναι τὴν σελήνην καὶ θολερώτατον. ἀλλ᾽ ὅμως ὅρāν πάρ-
εστιν οὐκ ἀποκεκριμένην τοῦ αἰθέρος τὴν σελήνην, ἀλλ᾽
ἔτι πολλῷ μὲν τῷ περὶ αὐτὴν ἐμφερομένην, πολλὴν δὲ
ὑφ' ἔαντὴν ἔχουσαν ἀνέμων ... δινεῖσθαι καὶ κομήτας.
οὕτως οὐ ταῖς ὁπαῖς σεσήκωται κατὰ βάρος καὶ
κουφότητα τῶν σωμάτων ἔκαστον, ἀλλ᾽ ἐτέρῳ λόγῳ
κεκόσμηται.

16. Λεχθέντων δὲ τούτων κάμοῦ τῷ Λευκίῳ τὸν λδ- 10
γον παραδιδόντος ἐπὶ τὰς ἀποδείξεις βαδίζοντα τοῦ δόγ-
ματος, Ἀριστοτέλης μειδιάσας ‘μαρτύρομαι’ εἶπεν ‘ὅτι
τὴν πᾶσαν ἀντιλογίαν πεποίησαι πρὸς τοὺς αὐτὴν μὲν
E ἡμίπνυρον εἶναι τὴν σελήνην ὑποτιθεμένους, κοινῇ δὲ τῶν
σωμάτων τὰ μὲν ἀνω τὰ δὲ κάτω ὁρέπειτ ἐξ ἔαντῶν φά- 15
σκοντας· εἰ δὲ ἔστι τις ὁ λέγων κύκλῳ τε κινεῖσθαι κατὰ
φύσιν τὰ ἄστρα καὶ πολὺ παρηλλαγμένης οὐσίας εἶναι
τῶν τεττάρων, οὐδὲ ἀπὸ τύχης ἥλθεν ἐπὶ μνήμην ἡμῖν,
ὡστὲ ἐμέ τε πραγμάτων ἀπηλλάχθαι καὶ . . . Λεύκιος
‘⟨ἢκιστα,⟩ ὡγαθέ’ εἶπεν, ‘ἀλλὰ τὰ ἄλλα μὲν ἵσως ἄστρα 20
καὶ τὸν δλον οὐρανὸν εἴς τινα φύσιν καθαρὰν καὶ εἰλι-
κρινῆ καὶ τῆς κατὰ πάθος ἀπηλλαγμένην μεταβολῆς τι-
θεμένοις ὑμῖν καὶ κύκλον ἔγονσιν ἀιδίου καὶ ἀτελευτήτου
F περιφορᾶς ... οὐκ ἀν τις ἐν γε τῷ νῦν διαμάχοιτο, καίτοι

DE FACIE IN ORBE LVNAE

μυρίων οὐσῶν ἀποριῶν· δταν δὲ καταβαίνων ὁ λόγος
οὗτῳ θίγη τῆς σελήνης, οὐκέτι φυλάττει τὴν ἀπάθειαν
ἐν αὐτῇ καὶ τὸ κάλλος ἐκείνου τοῦ σώματος· ἀλλ' ἵνα
τὰς ἄλλας ἀνωμαλίας καὶ διαφορὰς ἀφῶμεν, αὐτὸ τοῦτο
5 τὸ διαφαινόμενον πρόσωπον πάθει τινὶ τῆς οὐσίας ἢ ἀνα-
μίξει πως ἐτέρας ἐπιγέγονε· πάσχει δέ τι καὶ τὸ μιγνύ-
μενον· ἀποβάλλει γὰρ τὸ εἰλικρινές, βίᾳ τοῦ χείρονος ἀνα-
πιπλάμενον. | αὐγῆς δὲ νώθειαν καὶ τάχους ἀμβλύτητα 929
καὶ τὸ θερμὸν ἀδρανὲς καὶ ἀμαυρόν, ὃ κατὰ τὸν Ἱωνα
10 (fr. 57) ‘μέλας οὐ πεπαίνεται βότρυς’, εἰς τί θησόμεθα
πλὴν ἀσθένειαν αὐτῆς καὶ πάθος; <πόθεν οὖν πάθους>
ἀιδίῳ σώματι καὶ ὀλυμπίῳ μέτεστιν; ὅλως γάρ, ὃ φίλε
Ἀριστότελες, γῆ μὲν οὖσα πάγκαλόν τι χρῆμα καὶ
σεμνὸν ἀναφαίνεται καὶ κεκοσμημένον, ὡς δὲ ἀστρον ἢ
15 φῶς ἢ τι σῶμα θεῖον καὶ οὐράνιον δέδια μὴ ἀμορφος
ἢ καὶ ἀπρεπῆς καὶ καταισχύνονσα τὴν καλὴν ἐπωνυ-
μίαν· εἴ γε τῶν ἐν οὐρανῷ τοσούτων τὸ πλῆθος ὅντων
μόνη φωτὸς ἀλλοτρίου δεομένη περίεισι, κατὰ Παρμε-
νίδην (B 15) ‘ἀεὶ παπταίνονσα πρὸς αὐγὰς ἡελίοιο’. ὁ B
20 μὲν οὖν ἔταιρος ἐν τῇ διατριβῇ τοῦτο δὴ τὸ Ἀναξα-
γόρειον (B 18) ἀποδεικνύς, ὡς ἥλιος ἐντίθησι τῇ σελήνῃ
τὸ λαμπρόν, ηὔδοκίμησεν· ἐγὼ δὲ ταῦτα μὲν οὐκ ἐρῶ,
δὲ παρ’ ὑμῶν ἢ μεθ’ ὑμῶν ἔμαθον, ἔχων δὲ τοῦτο πρὸς
τὰ λοιπὰ βαδιοῦμαι.

25 Φωτίζεσθαι τοίνυν τὴν σελήνην οὐχ ὡς ὕελον ἢ κρύ-
σταλλον ἐλλάμψει καὶ διαφαύσει τοῦ ἥλιον πιθανόν ἐστιν,
οὐδὲν αὖ κατὰ σύλλαμψίν τινα καὶ συνανγασμόν, ὥσπερ
αἱ δῆδες αὐξομένου τοῦ φωτός· οὕτως γὰρ οὐδὲν ἥττον

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

ἐν νουμηνίαις ἢ διχομηνίαις ἔσται πανσέληνος ἡμῖν, εἰ μὴ στέγει μηδὲ ἀντιφράττει τὸν ἥλιον, ἀλλὰ δίεισιν ὑπὸ μανό-
C τητος ἢ κατὰ σύγκρασιν εἰσλάμπει καὶ συνεξάπτει περὶ αὐτὴν τὸ φῶς. οὐ γὰρ ἔστιν ἐκκλίσεις οὐδὲ ἀποστροφὰς αὐτῆς, ὡσπερ ὅταν ἢ διχότομος καὶ ἀμφίκυνθος ἢ μη- 5 νοειδής, αἰτιᾶσθαι περὶ τὴν σύνοδον, ἀλλὰ κατὰ στά-
θμην, φησὶ Δημόκριτος (A 69a), ἵσταμένη τοῦ φωτί-
ζογτος ὑπολαμβάνει καὶ δέχεται τὸν ἥλιον, ὡστ' αὐτὴν τε φαίνεσθαι καὶ διαφαίνειν ἐκεῖνον εἰκὸς ἦν. ἡ δὲ πολ-
λοῦ δεῖ τοῦτο ποιεῖν· αὐτῇ τε γὰρ ἄδηλός ἔστι τηνικαῦτα 10 κάκεῖνον ἀπέκρυψε καὶ ἡφάνισε πολλάκις, ἀπεσκέδασεν δέ οἱ αὐγάς', ὡς φησιν Ἐμπεδοκλῆς (B 42),

† ἔστι τε αἴσι καθύπερθεν, ἀπεσκνίφωσε δὲ γαίης τόσσον, δσον τ' εὔρος γλαυκώπιδος ἐπλετο μήνης',

D καθάπερ εἰς νύκτα καὶ σκότος οὐκ εἰς ἀστρον ἐτερο<ν> 15 τοῦ φωτὸς ἐμπεσόντος. δ δὲ λέγει Ποσειδώνιος, ὡς ὑπὸ βάθους τῆς σελήνης οὐ περαιοῦται δι' αὐτῆς τὸ τοῦ ἥλιον φῶς πρὸς ἡμᾶς, ἐλέγχεται καταφανῶς. δ γὰρ ἀηρ ἀπλετος ὅν καὶ βάθος ἔχων πολλαπλάσιον τῆς σελήνης δλος ἐξηλιοῦται καὶ καταλάμπεται ταῖς αὐγαῖς. 20

Ἀπολείπεται τοίνυν τὸ τοῦ Ἐμπεδοκλέους, ἀνακλάσει τινὶ τοῦ ἥλιον πρὸς τὴν σελήνην γίνεσθαι τὸν ἐνταῦθα φωτισμὸν ἀπ' αὐτῆς. ὅθεν οὐδὲ θερμὸν οὐδὲ λαμπρὸν ἀφικνεῖται πρὸς ἡμᾶς, ὡσπερ ἦν εἰκὸς ἐξάφεως καὶ μί-
ξεως <δυοῖν> φώτων γεγενημένης ἀλλ' οἶον αἱ τε φω- 25 E ναὶ κατὰ τὰς ἀνακλάσεις ἀμαυροτέραν ἀναφαίνουσι τὴν ἥχῳ τοῦ φθέγματος αἱ τε πληγαὶ τῶν ἀφαλλομένων βε-
λῶν μαλακώτεραι προσπίπτουσιν, ὁδος αὐγὴ τύφασα σε-

DE FACIE IN ORBE LVNAE

ληναίης κύκλον εὐρύν³ (Empedocles B 43) ἀσθενῆ καὶ
ἀμυδρὰν ἀνάρροιαν ἵσχει πρὸς ήμᾶς, διὰ τὴν κλάσιν
ἐκλυομένης τῆς δυνάμεως⁴.

17. ‘Υπολαβὼν δ’ ὁ Σύλλας ‘ἀμέλει ταῦτ’ εἶπεν
5 ‘ἔχει τινὰς πιθανότητας· δὸς ἴσχυρότατόν ἐστι τῶν ἀντι-
πιπτόντων, πότερον ἔτυχέ τινος παραμυθίας ἢ παρῆλθεν
ἡμῶν τὸν ἑταῖρον;’ ‘τί τοῦτο’ ἔφη ‘λέγεις;’ ὁ Λεύκιος·
‘ἢ τὸ πρὸς τὴν διχότομον ἀπορούμενον;’ ‘πάνυ μὲν οὖν
10 ὁ Σύλλας εἶπεν· ‘ἔχει γάρ τινα λόγον τὸ πάσης ἐν ἵσαις F
γωνίαις γινομένης ἀνακλάσεως, δταν ἡ σελήνη διχοτο-
μοῦσα μεσουρανῇ, μὴ φέρεσθαι τὸ φῶς ἐπὶ γῆς ἀπ’ αὐ-
τῆς ἄλλ’ ὀλισθάνειν ἐπέκεινα τῆς γῆς· ὁ γὰρ ἥλιος ἐπὶ¹⁵
τοῦ ὅρίζοντος ὅν ἀπτεται τῇ ἀκτῖνι τῆς σελήνης· | διὸ 930
καὶ κλασθεῖσα πρὸς ἵσα<ς> ἐπὶ θάτερον ἐκπεσεῖται πέ-
15 ρας καὶ οὐκ ἀφῆσει δεῦρο τὴν αὐγήν· ἢ διαστροφὴ με-
γάλη καὶ παράλλαξις ἔσται τῆς γωνίας, δπερ ἀδύνατόν
ἐστιν’. ‘ἄλλὰ νὴ Δί’ εἶπεν ὁ Λεύκιος ‘καὶ τοῦτ’ ἐρρήθη’.
καὶ πρὸς γε Μενέλαον ἀποβλέψας ἐν τῷ διαλέγεσθαι τὸν
20 μαθηματικόν ‘αἰσχύνομαι μέν’ ἔφη ‘σοῦ παρόντος, ὃ
φίλε Μενέλαε, θέσιν ἀναιρεῖν μαθηματικήν ὥσπερ θε-
μέλιον τοῖς κατοπτρικοῖς ὑποκειμένην πράγμασιν· ἀνάγκη
δ’ εἶπεῖν δτι τὸ πρὸς ἵσας γίνεσθαι γωνίας ἀνάκλασιν
πᾶσαν οὕτε φαινόμενον αὐτόθεν οὐδ’ ὁμολογούμενόν
ἐστιν, ἄλλὰ διαβάλλεται μὲν ἐπὶ τῶν κυρτῶν κατόπτρων, B
25 δταν ἐμφάσεις ποιῆ μείζονας ἔαυτῶν πρὸς ἐν τὸ τῆς
ὄψεως σημεῖον, διαβάλλεται δὲ τοῖς διπτύχοις κατόπτροις,
ῶν ἐπικλιθέντων πρὸς ἄλληλα καὶ γωνίας ἐντὸς γενομέ-

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

νης ἔκάτερον τῶν ἐπιπέδων διττὴν ἔμφασιν ἀποδίδωσι καὶ ποιεῖ τέτταρας εἰκόνας ἀφ' ἐνὸς προσώπου, δύο μὲν ἀντιστρόφους τοῖς ἔξωθεν [ἀριστεροῖς] μέρεσι, δύο δὲ δεξιοφανεῖς <ἄλλ> ἀμαυρὰς ἐν βάθει τῶν κατόπτρων. ὃν τῆς γενέσεως τὴν αἰτίαν Πλάτων ἀποδίδωσιν (Tim. 5 46b). εἴρηκε γὰρ ὅτι τοῦ κατόπτρου ἔνθεν καὶ ἔνθεν Κῦψος λαβόντος ὑπαλλάττουσιν αἱ ὄψεις τὴν ἀνάκλασιν ἀπὸ τῶν ἐτέρων ἐπὶ θάτερα μεταπίπτουσαν. εἴπερ οὖν τῶν ὄψεων εὐθὺς πρὸς ἡμᾶς ... ἀνατρέχουσιν, αἱ δὲ ἐπὶ θάτερα μέρη τῶν κατόπτρων δισθάνουσαι πάλιν ἔκειθεν 10 ἀναφέρονται πρὸς ἡμᾶς, οὐ δυνατόν ἐστιν ἐν ἵσαις γωνίαις γίνεσθαι πάσας ἀνακλάσεις. οἵς οἱ δύοσε χωροῦντες ἀξιοῦσιν αὐτοῖς τοῖς ἀπὸ τῆς σελήνης ἐπὶ γῆν φερομένοις ὁρέασι τὴν ἴσοτητα τῶν γωνιῶν ἀναιρεῖν, πολλῷ τοῦτ' ἔκείνον πιθανώτερον εἶναι νομίζοντες. οὐ 15 μὴν ἄλλ εἰ δεῖ τοῦτο χαρίζεσθαι τῇ πολλὰ δὴ φίλῃ γεωδετρίᾳ καὶ δοῦναι, πρῶτον μὲν ἀπὸ τῶν ἡκριβωμένων ταῖς λειότησι συμπίπτειν ἐσόπτρων εἰκός ἐστιν, η δὲ σελήνη πολλὰς ἀνωμαλίας ἔχει καὶ τραχύτητας, ὥστε τὰς αὐγὰς ἀπὸ σώματος μεγάλου προσφερομένας ὕψεσιν ἀξιολόγοις ἀντιλάμψεις καὶ διαδόσεις ἀπ' ἀλλήλων λαμβάνουσιν, ἀγακλᾶσθαι τε παντοδαπῶς καὶ περιπλέκεσθαι καὶ συνάπτειν αὐτὴν ἔαντῇ τὴν ἀνταύγειαν, οἷον ἀπὸ πολλῶν φερομένην πρὸς ἡμᾶς κατόπτρων. ἔπειτα κἀν πρὸς αὐτῇ τῇ σελήνῃ τὰς ἀντανακλάσεις ἐν ἵσαις γωνίαις 25 ποιῶμεν, οὐκ ἀδύνατον φερομένας ἐν διαστήματι τοσούτῳ τὰς αὐγὰς κλάσεις ἵσχειν καὶ περιολισθήσεις, ὡς συγχεῖσθαι καὶ κάμπτειν τὸ φῶς.

DE FACIE IN ORBE LVNAE

Ἐνιοι δὲ καὶ δεικνύουσι γράφοντες, ὅτι πολλὰ τῶν φώτων αὐγὴν ἀφίησι κατὰ γραμμῆς ὑπὸ τὴν κεκλιμένην ὑποταθείσης· σκευωρεῖσθαι δὲ ἄμα λέγοντι διάγραμμα, καὶ ταῦτα πρὸς πολλούς, οὐκ ἐνīν.

5. 18. Τὸ δὲ ὅλον ἔφη ὁ θαυμάζω πῶς τὴν διχότομον ἐφ’ ἡμᾶς κινοῦσιν ἐμπίπτουσαν μετὰ τῆς ἀμφικύρτου καὶ τῆς μηνοειδοῦς. εἰ γὰρ αἰθέριον ὅγκον ἢ πύρινον ὅντα τὸν τῆς σελήνης ἐφώτιζεν ὁ ἥλιος, οὐκ ἀν ἀπέλειπεν αὐτῇ<ς> σκιερὸν ἀεὶ καὶ ἀλαμπὲς ἡμισφαίριον πρὸς αἴσθησιν, ἀλλ’ εἰ καὶ κατὰ μικρὸν ἔψαυε περιών, ὅλην ἀναπίμπλασθαι καὶ δι’ ὅλης τρέπεσθαι τῷ φωτὶ πανταχόσε F χωροῦντι δι’ εὐπετείας ἦν προσῆκον. ὅπου γὰρ οἶνος ὕδατος θιγὼν κατὰ πέρας καὶ σταγὼν αἷματος εἰς ὑγρὸν ἐμπεσόντος ἀνέχρωσε πᾶν ἄμα ... φοινιχθέν, αὐτὸν δὲ 15 τὸν ἀέρα λέγοντιν οὐκ ἀπορροίαις τισὶν οὐδὲ ἀκτῖσι μεμιγμέναις ἀλλὰ τροπῇ καὶ μεταβολῇ κατὰ νύξιν ἢ ψαῦσιν ἀπὸ τοῦ φωτὸς ἐξηλιοῦσθαι, πῶς ἄστρον ἄστρον καὶ φῶς φωτὸς ἀψάμενον οἴονται μὴ κεράννυσθαι μηδὲ σύγχυσιν ποιεῖν δι’ ὅλου καὶ μεταβολὴν | ἀλλ’ ἐκεῖνα φωτί- 931
20 ζειν μόνον, ὃν ἀπτεται κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν; δν γὰρ ὁ ἥλιος περιών κύκλον ἀγει καὶ περιστρέφει περὶ τὴν σελήνην, νῦν μὲν ἐπιπίπτοντα τῷ διορίζοντι τὸ ὁρατὸν αὐτῆς καὶ τὸ ἀόρατον, νῦν δὲ ἀνιστάμενον πρὸς ὁρθὰς ὥστε τέμνειν ἐκεῖνον ὑπὲρ ἐκείνου τε τέμνεσθαι, ἄλλαις <δὲ> 25 κλίσεσι καὶ σχέσεσι τοῦ λαμπροῦ πρὸς τὸ σκιερὸν ἀμφικύρτους καὶ μηνοειδεῖς ἀποδιδόντα μορφὰς ἐν αὐτῇ, παν-

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

τὸς μᾶλλον ἐπιδείκνυσιν οὐ σύγκρασιν ἀλλ᾽ ἐπαφήν, οὐδὲ σύλλαμψιν ἀλλὰ περίλαμψιν αὐτῆς δύντα τὸν φωτισμόν.

Ἐπεὶ δὲ οὐκ αὐτὴ φωτίζεται μόνον ἀλλὰ καὶ δεῦρο
B τῆς αὐγῆς ἀναπέμπει τὸ εἴδωλον, ἔτι καὶ μᾶλλον ἵσχυ-
ρίσασθαι τῷ λόγῳ περὶ τῆς οὐσίας δίδωσιν. αἱ γὰρ ἀνα- 5
κλάσεις γίνονται πρὸς οὐδὲν ἀραιὸν οὐδὲ λεπτομερές, οὐδὲ
ἔστι φῶς ἀπὸ φωτὸς ἢ πῦρ ἀπὸ πυρὸς ἀφαλλόμενον [ἢ]
νοῆσαι ὁράδιον, ἀλλὰ δεῖ τὸ ποιῆσον ἀντιτυπίαν τινὰ καὶ
κλάσιν ἐμβριθὲς εἶναι καὶ πυκνόν, ἵνα πρὸς αὐτὸν πληγὴ
καὶ ἀπὸ αὐτοῦ φορὰ γένηται. τὸν γοῦν αὐτὸν ἥλιον δὲ
μὲν ἀήρ διύησιν οὐ παρέχων ἀνακοπὰς οὐδὲ ἀντερείδων,
ἀπὸ δὲ ξύλων καὶ λίθων καὶ ἴματίων εἰς φῶς τιθεμένων
πολλὰς ἀντιλάμψεις καὶ περιλάμψεις ἀποδίδωσιν. οὕτω
C δὲ καὶ τὴν γῆν δρῶμεν ὑπὲρ αὐτοῦ φωτιζομένην· οὐ γὰρ
εἰς βάθος ὥσπερ ὕδωρ οὐδὲ διὲ δλῆς ὥσπερ ἀήρ διύησι 15
τὴν αὐγήν, ἀλλ᾽ οἶος τὴν σελήνην περιστείχει κύκλος αὐ-
τοῦ καὶ δσον ὑποτέμνεται μέρος ἐκείνης, τοιοῦτος ἔτερος
περίεισι τὴν γῆν καὶ τοσοῦτον φωτίζων ἀεὶ καὶ ἀπολεί-
πων ἔτερον ἀφώτιστον· ἡμισφαιρίου γὰρ ὀλίγῳ δοκεῖ μεῖ-
ζον εἶναι τὸ περιλαμπόμενον ἑκατέρας. δότε δή μοι 20
γεωμετρικῶς εἰπεῖν πρὸς ἀναλογίαν ως, εἰ τριῶν δύντων
οἷς τὸ ἀφ’ ἥλιον φῶς πλησιάζει, γῆς σελήνης ἀέρος, δρῶ-
μεν οὐχ ως δ ἀήρ μᾶλλον ἢ ως ἡ γῆ φωτιζομένην τὴν
σελήνην, ἀνάγκη φύσιν ἔχειν δμοίαν δ τὰ αὐτὰ πάσχειν
D ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πέφυκεν.²⁵

19. Ἐπεὶ δὲ πάντες ἐπήνεσαν τὸν Λεύκιον, ‘εὗ γ’
ἔφην ‘ὅτι καλῷ λόγῳ καλὴν ἀναλογίαν προσέθηκας· οὐ
γὰρ ἀποστερητέον σε τῶν ἰδίων’. κάκεῖνος ἐπιμειδιάσας
‘οὐκοῦν’ ἔφη ‘καὶ δεύτερον ἀναλογίᾳ προσχρηστέον, δπως
μὴ <τῷ> τὰ αὐτὰ πάσχειν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ μόνον ἀλλὰ 30
καὶ τῷ ταῦτα ποιεῖν ταῦτὸν ἀποδείξωμεν τῇ γῇ τὴν σε-

DE FACIE IN ORBE LVNAE

λήνην προσεοικυῖαρ. ὅτι μὲν γὰρ οὐδὲν οὕτως τῶν περὶ τὸν ἥλιον γινομένων δμοιόν ἐστιν ὡς ἔκλειψις ἥλιου δύσει, δότε μοι ταύτης τῆς ἔναγχος συνόδου μηησθέντες, ἢ πολλὰ μὲν ἀστρα πολλαχόθεν τοῦ οὐρανοῦ διέφηνεν εὐθὺς 5 ἐκ μεσημβρίας ἀρξαμένη, κρᾶσιν δ' οἶαν τὸ λυκανγὲς τῷ Ε ἀέρι παρέσχεν. εἰ δὲ μή, Θέων ἡμῖν οὗτος τὸν Μίμνερμον ἐπάξει καὶ τὸν Κυδίαν καὶ τὸν Αρχίλοχον, πρὸς δὲ τούτοις τὸν Στησίχορον καὶ τὸν Πίνδαρον ἐν ταῖς ἔκλειψεσιν ὀλοφυρομένους ἄστρον φανερώτατον κλεπτόμενον⁹ καὶ 10 ἡμέσω ἀματι νύκτα γινομένην¹⁰ καὶ τὴν ἀκτῖνα τοῦ ἥλιου σκότους ἀτραπὸν <ἐσσυμέναν>¹¹ φάσκοντας, ἐπὶ πᾶσι δὲ τὸν Ὄμηρον νυκτὶ καὶ ζόφῳ τὰ πρόσωπα κατέχεσθαι τῶν ἀνθρώπων λέγοντα καὶ τὸν ἥλιον ἔξαπολωλέναι τοῦ οὐρανοῦ¹² περὶ τὴν τὸ σελήνην καὶ ... τοῦτο γίνεσθαι πέ- F 15 φυκε ἄστρον μὲν φθίνοντος μηνὸς τοῦ δ' ίσταμένον¹³. τὰ λοιπὰ δ' οἷμαι ταῖς μαθηματικαῖς ἀκριβείαις εἰς τὸν ... ἔξηχθαι καὶ βέβαιον, ὡς ἦ γε νύξ ἐστι σκιὰ γῆς, ἢ δ' ἔκλειψις τοῦ ἥλιου σκιὰ σελήνης, ὅταν ἡ ὄψις ἐν αὐτῇ γένηται. δυόμενος γὰρ ὑπὸ τῆς γῆς ἀντιφράττεται πρὸς 20 τὴν ὄψιν, ἔκλιπὼν δ' ὑπὸ τῆς σελήνης· | ἀμφότεραι 932 δ' εἰσὶν ἐπισκοτήσεις, ἀλλ' ἡ μὲν δυτικὴ τῆς γῆς ἡ δ' ἔκλειπτικὴ τῆς σελήνης τῇ σκιᾳ καταλαμβανούσης τὴν ὄψιν. ἐκ δὲ τούτων εὐθεώρητον τὸ γινόμενον. εἰ γὰρ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

(932) ὅμοιον τὸ πάθος, ὅμοια τὰ ποιοῦντα· τῷ γὰρ αὐτῷ τὰ αὐτὰ συμβαίνειν ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀναγκαῖόν ἐστιν. εἰ δ' οὐχ οὕτως τὸ περὶ τὰς ἔκλειψεις σκότος βύθιόν ἐστιν οὐδὲ ὅμοίως τῇ νυκτὶ πιέζει τὸν ἀέρα, μὴ θαυμάζωμεν· οὐσίᾳ μὲν γὰρ ή αὐτὴ τοῦ τὴν νύκτα ποιοῦντος καὶ τοῦ 5 τὴν ἔκλειψιν σώματος, μέγεθος δ' οὐκ ἵσον· ἀλλ' Αἰγυπτίους μὲν ἐβδομηκοστόδυνον οἶμαι φάναι μόριον εἶναι
B τὴν σελήνην, Ἀναξαγόραν δ' ὅση Πελοπόννησος. Ἀρίσταρχος δὲ (Prop. 17 p. 593 W.) <τὴν διάμετρον τῆς γῆς πρὸς> τὴν διάμετρον τῆς σελήνης λόγον ἔχουσαν ἀπο- 10 δείκνυσιν, δις ἐλάττων μὲν ή ἔξηκοντα πρὸς δεκαεννέα, μείζων δ' ή ως ἑκατὸν ὅκτω πρὸς τεσσαράκοντα τοῦ ἐστίν. ὅθεν ή μὲν γῆ παντάπασι τῆς ὅψεως τὸν ἥλιον ἀφαιρεῖται διὰ μέγεθος· μεγάλη γὰρ ή ἐπιπρόσθησις καὶ χρόνον ἔχουσα τὸν τῆς νυκτός· ή δὲ σελήνη καν δλον 15 ποτὲ κρύψῃ τὸν ἥλιον, οὐκ ἔχει χρόνον οὐδὲ πλάτος ή ἔκλειψις, ἀλλὰ περιφαίνεται τις αὐγὴ περὶ τὴν ἵτυν, οὐκ ἐῶσα βαθεῖαν γενέσθαι τὴν σκιὰν καὶ ἄκρατον. Ἀριστοτέλης δ' ὁ παλαιὸς (fr. 210) αἰτίαν τοῦ πλεονάκις τὴν C σελήνην ἔκλείπουσαν ή τὸν ἥλιον καθορᾶσθαι πρὸς ἄλ- 20 λαις τισὶ καὶ ταύτην ἀποδίδωσιν· ἥλιον γὰρ ἔκλείπειν σελήνης ἀντιφράξει, σελήνην δὲ ὁ δὲ Ποσειδώνιος (p. 74 B) δρισάμενος οὕτω τόδε τὸ πάθος "ἔκλειψίς ἐστιν ἥλιον τὸ σύνοδος σκιᾶς σελήνης ής τὴν ἔκλειψιν". ἐκείνοις γὰρ μόνοις ἔκλειψίς ἐστιν, ὃν ἀν ή σκιὰ τῆς σε- 25 λήνης καταλαβοῦσα τὴν ὅψιν ἀντιφράξῃ πρὸς τὸν ἥλιον· δμολογῶν δὲ σκιὰν τῆς σελήνης φέρεσθαι πρὸς ἡμᾶς οὐκ

DE FACIE IN ORBE LVNAE

οὗδ' ὁ τι λέγειν ἔαυτῷ καταλέλοιπεν *** ἀστρου δὲ σκιὰν
ἀδύνατον γειέσθαι· τὸ γὰρ ἀφώτιστον σκιὰ λέγεται, τὸ
δὲ φῶς οὐ ποιεῖ σκιὰν ἀλλ' ἀναιρεῖ πέφυκεν.² D

20. Ἀλλὰ τί δή³ ἔφη⁴ μετὰ τοῦτο τῶν τεκμηρίων
ἢ ἐλέχθη;⁵ καγάφω⁶ τὴν αὐτήν⁷ ἔφην⁸ ἐλάμβανεν ή σελήνη
ἔκλειψιν⁹. ὅρθῶς εἶπεν¹⁰ ὑπέμνησας· ἀλλὰ δὴ πότερον
ώς πεπεισμένων ὑμῶν καὶ τιθέντων ἔκλείπειν τὴν σελή-
νην ὑπὸ τοῦ σκιάσματος ἀλισκομένην ἥδη τρέπωμαι πρὸς
τὸν λόγον, η̄ βούλεσθε μελέτην ποιήσωμαι καὶ ἀπόδειξιν
10 ὑμῖν τῶν ἐπιχειρημάτων ἔκαστον ἀπαριθμήσας¹¹; ἢν¹² Δι¹³
εἶπεν ὁ Θέων¹⁴ τούτοις καὶ ἐμμελέτησον· ἐγὼ δὲ καὶ πει-
θοῦς τινος δέομαι, ταύτῃ μόνον ἀκηκοώς ως ἐπὶ μίαν
[μὲν] εὐθεῖαν τῶν τριῶν σωμάτων γιγνομένων, γῆς καὶ Ε-
ἡλίου καὶ σελήνης, αἱ ἔκλείψεις συντυγχάνουσιν· η̄ γὰρ
15 γῆ τῆς σελήνης η̄ πάλιν η̄ σελήνη τῆς γῆς ἀφαιρεῖται τὸν
ἥλιον· ἔκλείπει γὰρ οὗτος μὲν σελήνης, σελήνη δὲ γῆς ἐν
μέσῳ τῶν τριῶν ἰσταμένης· ὃν γίνεται τὸ μὲν ἐν συνόδῳ
τὸ δὲ ἐν διχομηνίᾳ¹⁵. καὶ ὁ Λεύκιος ἔφη¹⁶ σχεδὸν μέντοι τῶν
λεγομένων κυριώτατα ταῦτ' ἔστι· πρόσλαβε δὲ πρῶτον,
20 εἰ βούλει, τὸν ἀπὸ τοῦ σχήματος τῆς σκιᾶς λόγον· ἔστι
γὰρ κῶνος, ἄτε δὴ μεγάλου πυρὸς η̄ φωτὸς σφαιροειδοῦς
ἐλάττονα σφαιροειδῆ δὲ περιβάλλοντος δύκον. δύθεν¹⁷ ἐν
ταῖς ἔκλείψει τῆς σελήνης αἱ περιγραφαὶ τῶν μελαινο-
μένων πρὸς τὰ λαμπρὰ τὰς ἀποτομὰς περιφερεῖς ἵσχου- F
25 σιν· ἀς γὰρ ἀν στρογγύλον στρογγύλῳ προσμίξαν η̄ δέ-
ξηται τομὰς η̄ παράσκη, πανταχόσε χωροῦσαι δι¹⁸ δμοιό-
τητα γίνονται κυκλοτερεῖς. δεύτερον οἶμαί σε γινώ-
σκειν, ὅτι σελήνης μὲν ἔκλείπει πρῶτα μέρη τὰ πρὸς □

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

ἀπηλιώτην, ἥλιον δὲ τὰ πρὸς δύσιν, κινεῖται δὲ ἡ μὲν σκιὰ τῆς γῆς ἐπὶ τὴν ἐσπέραν ἀπὸ τῶν ἀνατολῶν, ἥλιος 933 δὲ καὶ σελήνη τούναντίον ἐπὶ τὰς ἀνατολάς. | ταῦτα γὰρ ἰδεῖν τε παρέχει τῇ αἰσθήσει τὰ φαινόμενα κάκ λόγων οὐ πάνυ τι μακρῶν μαθεῖν ἔστιν· ἐκ δὲ τούτων ἡ αἴτια 5 βεβαιοῦται τῆς ἐκλείψεως. ἐπεὶ γὰρ ἥλιος μὲν ἐκλείπει καταλαμβανόμενος, σελήνη δὲ ἀπαντῶσα τῷ ποιοῦντι τὴν ἐκλειψιν, εἰκότως μᾶλλον δὲ ἀναγκαίως δὲ μὲν ὅπισθεν ἄλισκεται πρῶτον ἡ δὲ ἐμπροσθεν. ἀρχεται γὰρ ἐκεῖθεν ἡ ἐπιπρόσθησις, δύνεν πρῶτον [μὲν] ἐπιβάλλει τὸ ἐπι- 10 προσθοῦν· ἐπιβάλλει δὲ ἐκείνῳ μὲν ἀφ' ἐσπέρας ἡ σελήνη πρὸς αὐτὸν ἀμιλλωμένη, ταύτῃ δὲ ἀπὸ τῶν ἀνατολῶν, ὡς πρὸς τούναντίον ὑποφερομένη. τρίτον τοίνυν ἔτι τὸ B τοῦ χρόνου λάβε καὶ τὸ τοῦ μεγέθους τῶν ἐκλείψεων αὐτῆς. ὑψηλὴ μὲν ἐκλείπουσα καὶ ἀπόγειος ὀλίγον ἀποκρύ- 15 πτεται χρόνον, πρόσγειος δὲ καὶ ταπεινὴ αὐτὸ τοῦτο παθοῦσα σφόδρα πιέζεται καὶ βραδέως ἐκ τῆς σκιᾶς ἀπεισι. καίτοι ταπεινὴ μὲν οὖσα τοῖς μεγίστοις χρῆται κινήμασιν, ὑψηλὴ δὲ τοῖς ἐλαχίστοις· ἀλλὰ τὸ αἴτιον ἐν τῇ σκιᾷ τῆς διαφορᾶς ἔστιν. εὐρυτάτη γὰρ οὖσα περὶ τὴν βάσιν, 20 ὥσπερ οἱ κῶνοι, συστελλομένη τε κατὰ μικρὸν εἰς ὁξὺ τῇ κορυφῇ καὶ λεπτὸν ἀπολήγει πέρας. δύνεν ἡ σελήνη ταπεινὴ μὲν ἐμπεσοῦσα τοῖς μεγίστοις λαμβάνεται κύκλοις ὑπ' αὐτῆς καὶ διαπερᾶ τὸ βύθιον καὶ σκοτωδέστατον, C ἄνω δὲ οἶον ἐν τενάγει διὰ λεπτότητα τοῦ σκιεροῦ χραν- 25 θεῖσα ταχέως ἀπαλλάττεται. παρίημι δὲ δσα χωρὶς ἴδιᾳ πρὸς τὰς βάσεις καὶ <τὰς> διαφορήσεις ἐλέχθη· καὶ γὰρ ἐκεῖναι μέχρι γε τοῦ ἐνδεχομένου προσίενται τὴν αἴτιαν· ἀλλ' ἐπανάγω πρὸς τὸν ὑποκείμενον λόγον ἀρχὴν ἔχοντα τὴν αἴσθησιν.

30

DE FACIE IN ORBE LVNAE

‘Ορῶμεν γὰρ ὅτι πῦρ ἐκ τόπου σκιεροῦ διαφαίνεται καὶ διαλάμπει μᾶλλον, εἴτε παχύτητι τοῦ σκοτώδους ἀέρος οὐ δεχομένου τὰς ἀπορρεύσεις καὶ διαχύσεις ἄλλὰ συνέχοντος ἐγ ταῦτῷ τὴν οὐσίαν καὶ σφίγγοντος, εἴτε 5 τῆς αἰσθήσεως τοῦτο πάθος ἐστίν, ως τὰ θερμὰ παρὰ τὰ ψυχρὰ θερμότερα καὶ τὰς ἡδονὰς παρὰ τοὺς πόνους σφοδροτέρας, οὕτω τὰ λαμπρὰ φαίνεσθαι παρὰ τὰ σκοτεινὰ φανερώτερα, τοῖς διαφόροις πάθεσιν ἀντεπιτείνοντα □ τὴν φαντασίαν. ἔοικε δὲ πιθανώτερον εἶναι τὸ πρότερον· 10 ἐν γὰρ ἥλιῳ πᾶσα πυρὸς φύσις οὐ μόνον τὸ λαμπρὸν Δ ἀπόλλυσιν, ἄλλὰ τῷ εἴκειν γίνεται δύσεργος καὶ ἀμβλυτέρα· σκίδιησι γὰρ ἡ θερμότης καὶ διαχέει τὴν δύναμιν. εἴπερ οὖν ἡ σελήνη πυρὸς εἴληχε βληχροῦ καὶ ἀδρανοῦς, 15 ἀστρον οὖσα θολερώτερον, ὥσπερ αὐτοὶ λέγοντες, οὐθὲν ἀν πάσχονσα φαίνεται νῦν, ἄλλὰ τὰ ἐναντία πάντα πάσχειν αὐτὴν προσῆκόν ἐστι, φαίνεσθαι μὲν ὅτε κρύπτεται, κρύπτεσθαι δὲ διηρήκα φαίνεται· τουτέστι κρύπτεσθαι μὲν τὸν ἄλλον χρόνον ὑπὸ τοῦ περιέχοντος αἰνθέρος ἀμαυρουμένην, ἐκλάμπειν δὲ καὶ γίνεσθαι καταφανῆ δι’ 20 ἕξ μηνῶν καὶ πάλιν διὰ πέντε τῇ σκιᾷ τῆς γῆς ὑποδυνο- Ε μένην. αἱ γὰρ πέντε καὶ ἕξήκοντα καὶ τετρακόσιαι περίοδοι τῶν ἐκλειπτικῶν πανσελήνων τὰς τέσσαρας καὶ τετρακοσίας ἔξαμήνους ἔχουσι τὰς δὲ ἄλλας πενταμήνους. 25 ἔδει τοίνυν διὰ τοσούτων χρόνων φαίνεσθαι τὴν σελήνην τῇ σκιᾷ λαμπρυνομένην· ἡ δὲ ἐν *(τῇ σκιᾷ)* μὲν ἐκλείπει καὶ ἀπόλλυσι τὸ φῶς, ἀναλαμβάνει δὲ αὐθις, ὅταν ἐκφύγῃ τὴν σκιάν, καὶ φαίνεται γε πολλάκις ἡμέρας, ως πάντα μᾶλλον ἢ πύρινον οὖσα σῶμα καὶ ἀστεροειδές.^F

21. Εἰπόντος δὲ τοῦτο τοῦ Λευκίου συνεξέδραμον ἄμα 30 πως τῷ ... ὁ τε Φαρνάκης καὶ ὁ Ἀπολλωνίδης· εἶτα τοῦ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

Ἄπολλωνίδον παρέντος δὲ Φαρνάκης εἶπεν, δτι τοῦτο καὶ μάλιστα τὴν σελήνην δείκνυσιν ἀστρον ἢ πῦρ οὖσαν· οὐ γάρ ἐστι παντελῶς ἀδηλος ἐν ταῖς ἐκλείψεσιν, ἀλλὰ διαφαίνει τινὰ χρόαν ἀνθρακώδη καὶ βλοσυράν, ἥτις ἴδιός ἐστιν αὐτῆς. δὲ Ἀπολλωνίδης ἐνέστη περὶ τῆς σκιᾶς· 5
ἀεὶ γὰρ οὗτως ... δνομάζειν τοὺς μαθηματικοὺς τὸν ἀλαμπῆ τόπον ... σκιάν τε μὴ δέχεσθαι τὸν οὐρανόν. |

934 ἔγὼ δέ τοῦτο μὲν ἔφην πρὸς τούνομα μᾶλλον ἐριστικῶς ἢ πρὸς τὸ πρᾶγμα φυσικῶς καὶ μαθηματικῶς ἐνισταμένου. τὸν γὰρ ἀντιφρατόμενον ὑπὸ τῆς γῆς τόπον 10
εἰ μὴ σκιάν τις ἐθέλοι καλεῖν ἀλλ᾽ ἀφεγγὲς χωρίον, ὅμως ἀναγκαῖον ἐν αὐτῷ τὴν σελήνην γενομένην ... καὶ δῆλος⁹ ἔφην ἐνηθέες ἐστιν ἐκεῖ μὴ φάναι τῆς γῆς ἐξικνεῖσθαι τὴν σκιάν, ... ἡ σκιὰ τῆς σελήνης ἐπιπίπτουσα τῇ δψει καὶ <διήκονσα> πρὸς τὴν γῆν ἐκλειψιν ἡλίου ποιεῖν. πρὸς 15
σὲ δέ, ὡς Φαρνάκη, τρέψομαι. τὸ γὰρ ἀνθρακῶδες ἐκεῖνο
B καὶ διακαές χρῶμα τῆς σελήνης, δὲ φῆς ἴδιον αὐτῆς εἶναι,
σώματός ἐστι πυκνότητα καὶ βάθος ἔχοντος· οὐθὲν γὰρ
ἐθέλει τοῖς ἀραιοῖς ὑπόλευμα φλογὸς οὐδὲ ἵχνος ἐμμέ-
νειν οὐδὲ ἔστιν ἄνθρακος γένειεσις, οὐ μὴ στερέμνιον σῶμα 20
δεξάμενον διὰ βάθους τὴν πύρωσιν καὶ σῶζον· ὡς που
καὶ Ὁμηρος εἴρηκεν (I 213)

‘αὐτὰρ ἐπεὶ πυρὸς ἄνθος ἀπέπτατο, παύσατο δὲ φλὸς
ἀνθρακιὴν στορέσασα’.

δὲ γὰρ ἄνθραξ ἔοικεν οὐ πῦρ ἀλλὰ σῶμα πεπυρωμένον 25
εἶναι καὶ πεπονθὸς ὑπὸ πυρὸς στερεῶ καὶ φίζαν ἔχοντι

DE FACIE IN ORBE LVNAE

προσμένοντος ὄγκω καὶ προσδιατρίβοντος· αἱ δὲ φλόγες
ἀραιᾶς εἰσιν ἔξαφις καὶ ϕεύματα τροφῆς καὶ ὑλης, ταχὺ C
δι' ἀσθένειαν ἀναλυομένης. ὥστ' οὐδὲν ἀν ὑπῆρχε τοῦ
γεώδη καὶ πυκνὴν εἶναι τὴν σελήνην ἔτερον οὕτως ἐν-
5 αργὲς τεκμήριον, εἴπερ αὐτῆς ἴδιον ἦν ὡς χρῶμα τὸ
ἀνθρακῶδες. ἀλλ' οὐκ ἔστιν, ὡς φίλε Φαρνάκη· πολλὰς γὰρ
ἐκλείπουσα χρόας ἀμείβει καὶ διαιροῦσιν αὐτὰς οὕτως οἱ
μαθηματικοὶ κατὰ χρόνον καὶ ὥραν ἀφορίζοντες· ἀν ἀφ'
ἔσπερας ἐκλείπῃ, φαίνεται μέλαινα δεινῶς ἄχρι τρίτης
10 ὥρας καὶ ἡμισείας· ἀν δὲ μέσῃ, τοῦτο δὴ τὸ ἐπιφοινίσσον
ἴησι καὶ [πῦρ καὶ] πυρωπόν· ἀπὸ δ' ἐβδόμης ὥρας καὶ
ἡμισείας ἀνίσταται τὸ ἐρύθημα· καὶ τέλος ἡδη πρὸς ἐω
λαμβάνει χρόαν κνανοειδῆ καὶ χαροπήν, ἀφ' ἧς δὴ καὶ
μάλιστα 'γλαυκῶπιν' αὐτὴν οἱ ποιηταὶ καὶ Ἐμπεδοκλῆς D
15 (B 42) ἀνακαλοῦνται. τοσαύτας οὖν χρόας ἐν τῇ σκιᾷ τὴν
σελήνην λαμβάνουσαν δρῶντες οὐκ ὀρθῶς ἐπὶ μόνον κατα-
φέρονται τὸ ἀνθρακῶδες, ὃ μάλιστα φήσαι τις ἀν ἀλλό-
τριον αὐτῆς εἶναι καὶ μᾶλλον ὑπόμιγμα καὶ λεῖμα τοῦ
φωτὸς διὰ τῆς σκιᾶς περιλάμποντος, ἴδιον δὲ τὸ μέλαν
20 καὶ γεῶδες. ὅπου δὲ πορφυρίσιν ἐνταῦθα καὶ φοινικίσι
λίμναις τε καὶ ποταμοῖς δεχομένοις ἥλιον ἐπίσκια χωρία
γειτνιῶντα συγχρῷζεται καὶ περιλάμπεται, διὰ τὰς ἀνα-
κλάσεις ἀποδιδόντα πολλοὺς καὶ διαφόρους ἀπανγασμούς,
τί θαυμαστὸρ εἰ ὁρεῦμα πολὺ σκιᾶς ἐμβάλλον ὥσπερ εἰς E
25 πέλαγος οὐρανιον οὐ σταθεροῦ φωτὸς οὐδὲ ἡρεμοῦντος
ἀλλὰ μυρίοις ἀστροῖς περιελαυνομένον μίξεις τε παντοδα-
πὰς καὶ μεταβολὰς λαμβάνοντος, ἀλλην ἀλλοτε χρόαν ἐκ-
ματτόμενον ἀπὸ τῆς σελήνης ἐνταῦθ' ἀποδίδωσιν; ἀστρον
μὲν γὰρ ἡ πῦρ οὐκ ἀν ἐν σκιᾷ διαφανείη μέλαν ἡ γλαυκὸν
30 ἡ κνανοειδές, δρεσι δὲ καὶ πεδίοις καὶ θαλάσσαις πολλαὶ
μὲν ἀφ' ἥλιον μορφαὶ χρωμάτων ἐπιτρέχουσι καὶ σκιαῖς
καὶ διμίχλαις, οἵας φαρμάκοις γραφικοῖς μιγνύμενον ἐπ-

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

άγει βαφὰς τὸ λαμπρόν. ὃν τὰ μὲν τῆς θαλάττης ἐπι-
F κεχείρηκεν ἀμωσγέπως ἔξονομάζειν Ὄμηρος ‘ἰοειδέα’ κα-
λῶν καὶ ‘οἴνοπα πόντον’, αὖθις δέ ‘πορφύρεον κῦμα’
‘γλαυκήν’ τ’ ἄλλως ‘θάλασσαν’ καὶ ‘λευκὴν γαλήνην’,
τὰς δὲ περὶ τὴν γῆν διαφορὰς τῶν ἄλλοτ’ ἄλλως ἐπιφαινο- 5
μένων χρωμάτων παρῆκεν ὡς ἀπείρους τὸ πλῆθος οὕσας.
τὴν δὲ σελήνην οὐκ εἰκὸς ὥσπερ τὴν θάλασσαν μίαν ἔχειν
ἐπιφάνειαν, ἀλλ’ ἔοικέναι μάλιστα τῇ γῇ τὴν φύσιν,
ἥν ἐμυθολόγει Σωκράτης ὁ παλαιός (Plato Phaedon
935 110 b), | εἴτε δὴ ταύτην αἰνιττόμενος εἴτε δὴ ἄλλην τινὰ 10
διηγούμενος. οὐ γὰρ ἀπιστον οὐδὲ θαυμαστόν, εἰ μηδὲν
ἔχουσα διεφθορὸς <ἐν> ἔαυτῇ μηδὲ ἵλυρῶδες, ἀλλὰ φῶς τε
καρπουμένη καθαρὸν ἔξ οὐρανοῦ καὶ θερμότητος οὐ δια-
καοῦς οὐδὲ μανικοῦ πυρὸς ἀλλὰ νοτεροῦ καὶ ἀβλαβοῦς καὶ
κατὰ φύσιν ἔχοντος οὗσα πλήρης κάλλη τε θαυμαστὰ 15
κέκτηται τόπων ὅρη τε φλογοειδῆ καὶ ζώνας ἀλουργοὺς
ἔχει χρυσόν τε καὶ ἀργυρον οὐκ ἐν βάθει διεσπαρμένον,
ἀλλὰ πρὸς τοῖς πεδίοις ἐξανθοῦντα πολὺν ἢ πρὸς ὑψεσι
λείοις προφερόμενον.

Eἰ δὲ τούτων ὅψις ἀφικνεῖται διὰ τῆς σκιᾶς ἄλλοτ’ ἄλλη 20
B πρὸς ἡμᾶς ἐξαλλαγῆ καὶ διαφορᾶ τινι τοῦ περιέχοντος,
τό γε μὴν τίμιον οὐκ ἀπόλλυσι τῆς δόξης οὐδὲ τὸ θεῖον
ἥ σελήνη, γῇ τις ... ἴερὰ πρὸς ἀνθρώπων νομιζομένη
μᾶλλον ἢ πῦρ θολερόν, ὥσπερ οἱ Στωικοὶ λέγουσι, καὶ
τρυγῶδες. πῦρ μέν γε παρὰ Μήδοις καὶ Άσσυρίοις βαρ- 25
βαρικὰς ἔχει τιμάς, οἱ φόβῳ τὰ βλάπτοντα θεραπεύονται
πρὸ τῶν σεμνῶν ἀφοσιούμενοι, τὸ δὲ γῆς ὄνομα παντὶ^{τι}
που φίλον Ἑλληνι καὶ τίμιον, καὶ πατρῷον ἡμῖν ὥσπερ
ἄλλον τινὰ θεῶν σέβεσθαι. πολλοῦ δὲ δέομεν ἀνθρώποι
τὴν σελήνην, γῆν οὕσαν δἰκυπίαν, ἀψυχον ἡγεῖσθαι σῶμα 30

DE FACIE IN ORBE LVNAE

καὶ ἄνουν καὶ ἀμοιρον ὃν θεοῖς ἀπάρχεσθαι προσήκει, Σ
νόμῳ τε τῶν ἀγαθῶν ἀμοιβὰς τίνοντας καὶ κατὰ φύσιν
σεβομένους τὸ κρεῖττον ἀρετῇ καὶ δυνάμει καὶ τιμώτε-
ρον. ὥστε μηδὲν οἰώμεθα πλημμελεῖν γῆν αὐτὴν θέ-
μενοι, τὸ δὲ φαινόμενον τουτὶ πρόσωπον αὐτῆς, ὥσπερ ἡ
παρ' ἡμῖν ἔχει γῆ κόλπους τινὰς μεγάλους, οὕτως ἐκείνην
ἀνεπτύχθαι βάθεσι μεγάλοις καὶ ϕήξεσιν ὅδωρ ἢ ζοφερὸν
ἀέρα περιέχουσιν, ὃν ἐντὸς οὐ καθίησιν οὐδὲ ἐπιψαύει τὸ
τοῦ ἡλίου φῶς, ἀλλ' ἐκλείπει καὶ διεσπασμένην ἐνταῦθα
τὴν ἀνάκλασιν ἀποδίδωσιν.²

22. Ὑπολαβὼν δ' ὁ Ἀπολλωνίδης ἐλ̄τ, ὃ πρὸς αὐτῆς³
ἔφη τῆς Σελήνης, δυνατὸν εἶναι δοκεῖ ὑμῖν ὅγματων D
τινῶν ἢ φαράγγων εἶναι σκιὰς κάκεῖθεν ἀφικτεῖσθαι δεῦ-
ρο πρὸς τὴν ὅψιν, ἢ τὸ συμβαῖνον οὐ λογίζεσθε κάγὼ
τουτὶ εἴπω; ἀκούοιτε δὲ καίπερ οὐκ ἀγνοοῦντες. ἡ μὲν
διάμετρος τῆς σελήνης δυοκαίδεκα δακτύλους ἔχει τὸ
φαινόμενον ἐν τοῖς μέσοις ἀποστήμασι μέγεθος. τῶν δὲ
μελάνων καὶ σκιερῶν ἔκαστον ἡμιδακτυλίου φαίνεται μεῖ-
ζον, ὥστε τῆς διαμέτρου μεῖζον ἢ εἰκοστοτέταρτον εἶναι.
καὶ μήν, εἰ μόνων ὑποθούμεθα τὴν περίμετρον τῆς σε-
λήνης τρισμυρίων σταδίων μυρίων δὲ τὴν διάμετρον, κατὰ
τὸ ὑποκείμενον οὐκ ἔλαττον ἀν εἴη πεντακοσίων σταδίων
ἐν αὐτῇ τῶν σκιερῶν ἔκαστον. ὅρα δὴ πρῶτον, ἀν ἦ δυ- E
νατὸν τῇ σελήνῃ τηλικαῦτα βάθη καὶ τηλικαύτας εἶναι
τραχύτητας ὥστε σκιὰν ποιεῖν τοσαύτην, ἔπειτα πῶς οὖ-
σαι τηλικαῦται τὸ μέγεθος ὑφ' ἡμῶν οὐχ ὀρῶνται.⁴ κάγὼ
μειδιάσας πρὸς αὐτόν ἐνγ⁵ ἔφην ὅτι τοιαύτην ἐξεύ-
ρηκας ἀπόδειξιν, ὃ Ἀπολλωνίδη, δι' ἧς κάμε καὶ σαντὸν
ἀποδείξεις τῶν Ἀλωαδῶν ἐκείνων εἶναι μείζονας, οὐκ ἐν

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

ἄπαντι μέντοι χρόνῳ τῆς ἡμέρας ἀλλὰ πρωῒ μάλιστα καὶ δεῖλης, *⟨εἴ γ’⟩* οἴει, τὰς σκιὰς ἡμῶν τοῦ ἥλιου ποιοῦντος ἥλιβάτους, τὸν καλὸν τοῦτο τῇ αἰσθήσει παρέχειν συλλογισμόν, ὡς, εἰ μέγα τὸ σκιαζόμενον, ὑπερμέγεθες τὸ σκιάζον. ἐν Λήμνῳ μὲν οὐδέτερος ἡμῶν εῦ οἶδ’ ὅτι γέγονε, τούτῃ μέντοι τὸ τεθρυλημένον ἰαμβεῖον ἀμφότεροι πολλάκις ἀκηκόαμεν (Soph. fr. 708)

‘*Ἄθως καλύψει πλευρὰ Λημνίας βοός.*’

ἐπιβάλλει γὰρ ἡ σκιὰ τοῦ ὅρους, ὡς ἔοικε, χαλκέῳ τινι
936 βοιδίῳ, | μῆκος ἀποτείνοντα διὰ τῆς θαλάττης οὐκ ἔλατ- 10
τον ἐπτακοσίων σταδίων, *** τὸ κατασκιάζον ὑψος εἶναι.
διὰ τίν’ αἰτίαν; ὅτι πολλαπλασίους αἱ τοῦ φωτὸς ἀπο-
στάσεις τῶν σωμάτων τὰς σκιὰς ποιοῦσι. δεῦρο δὴ θεῶ
καὶ τῆς σελήνης, ὅτε πάμμηνός ἐστι καὶ μάλιστα τὴν
ἰδέαν ἔναρθρον τοῦ προσώπου βαθύτητι τῆς σκιᾶς ἀπο- 15
δίδωσι, τὸ μέγιστον ἀπέχοντα διάστημα τὸν ἥλιον· ἡ γὰρ
ἀπόστασις τοῦ φωτὸς αὗτη τὴν σκιὰν μεγάλην, οὐ τὰ
μεγέθη τῶν ὑπὲρ τὴν σελήνην ἀνωμαλιῶν πεποίηκε. καὶ
μὴν οὐδὲ τῶν ὁρῶν τὰς ὑπεροχὰς ἐῶσι μεθ’ ἡμέραν αἱ
B περιανγαὶ τοῦ ἥλιου καθορᾶσθαι, τὰ μέντοι βαθέα καὶ 20
κοῖλα φαίνεται καὶ σκιώδη πόρρωθεν. οὐδὲν οὖν ἄτοπον,
εἰ καὶ τῆς σελήνης τὴν ἀντίλαμψιν καὶ τὸν ἐπιφωτισμὸν
οὐκ ἐστι καθορᾶν ἀκριβῶς, αἱ δὲ τῶν σκιερῶν παραθέ-
σεις παρὰ τὰ λαμπρὰ τῇ διαφορᾷ τὴν ὅψιν οὐ λανθάνου-
σιν.

23. Άλλ’ ἐκεῖνο μᾶλλον’ ἔφην ‘ἐλέγχειν δοκεῖ τὴν λε-
γομένην ἀνάκλασιν ἀπὸ τῆς σελήνης, ὅτι τοὺς ἐν ταῖς

DE FACIE IN ORBE LVNAE

ἀνακλωμέναις αὐγαῖς ἔστωτας οὐ μόνον συμβαίνει τὸ φωτιζόμενον ὁρᾶν, ἀλλὰ καὶ τὸ φωτίζον. ὅταν γὰρ αὐγῆς ἀφ' ὕδατος πρὸς τοῖχον ἀλλομένης ὄψις ἐν αὐτῷ τῷ πεφωτισμένῳ κατὰ τὴν ἀνάκλασιν τόπῳ γένηται, τὰ τρία 5 καθορᾶ, τὴν τὸ ἀνακλωμένην αὐγὴν καὶ τὸ ποιοῦν ὕδωρ C τὴν ἀνάκλασιν καὶ τὸν ἥλιον αὐτόν, ἀφ' οὗ τὸ φῶς τῷ ὕδατι προσπίπτον ἀνακέκλασται. τούτων δὲ δμολογουμένων καὶ φαινομένων κελεύονται τοὺς ἀνακλάσει φωτίζεσθαι τὴν γῆν ὑπὸ τῆς σελήνης ἀξιοῦντας ἐπιδεικνύναι 10 νύκτωρ ἐμφαινόμενον τῇ σελήνῃ τὸν ἥλιον, ὡσπερ ἐμφαίνεται τῷ ὕδατι μεθ' ἡμέραν, ὅταν ἀνάκλασις ἀπὸ αὐτοῦ γένηται· μὴ φαινομένου δὲ τούτου, κατ' ἄλλον οἴονται τρόπον, οὐκ ἀνακλάσει, γίνεσθαι τὸν φωτισμόν· εἰ δὲ μὴ τοῦτο, μηδὲ γῆν εἶναι τὴν σελήνην². τί οὖν³ ἔφη πρὸς 15 αὐτοὺς λεκτέον⁴; ὁ Ἀπολλωνίδης· ἡ οὐνά γὰρ ἔοικε καὶ D πρὸς ἡμᾶς εἶναι τὰ τῆς ἀνακλάσεως⁵. ἀμέλει τρόπον τινά⁶ ἔφην ἐγώ ἡ οὐνά, τρόπον δὲ ἄλλον οὐ οὐνά. πρῶτον δὲ ὅρα τὰ τῆς εἰκόνος ως ἄνω ποταμῶν⁷ καὶ τραπέμπαλιν λαμβάνουσιν. ἐπὶ γῆς γάρ ἐστι καὶ κάτω τὸ 20 ὕδωρ, ὑπὲρ γῆς δὲ σελήνη καὶ μετέωρος· ὅθεν ἀντίστροφον αἱ κεκλασμέναι τὸ σχῆμα τῆς γωνίας ποιοῦσι, τῆς μὲν ἄνω πρὸς τῇ σελήνῃ τῆς δὲ κάτω πρὸς τῇ γῇ τὴν κορυφὴν ἔχούσης. μὴ ἀπασαν οὖν ἵδεαν κατόπιτρων μηδὲ⁸ ἐκ πάσης ἀποστάσεως ὅμοίαν ἀνάκλασιν ποιεῖν ἀξιούτω- 25 σαν, ἐπεὶ μάχονται πρὸς τὴν ἐνάργειαν. οἱ δὲ σῶμα μὴ λεπτὸν μηδὲ λεῖον, ὡσπερ ἐστὶ τὸ ὕδωρ, ἀποφαί- E νοντες τὴν σελήνην ἄλλ⁹ ἐμβριθὲς καὶ γεῶδες οὐκ οἶδ¹⁰ δπως ἀπαιτοῦνται τοῦ ἥλιου τὴν ἐμφασιν ἐν αὐτῇ πρὸς τὴν ὄψιν. οὐδὲ γὰρ τὸ γάλα τοὺς τοιούτους ἐσοπτρισμοὺς ἀπο- 30 δίδωσιν οὐδὲ ποιεῖ τῆς ὄψεως ἀνακλάσεις διὰ τὴν ἀνω-

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

μαλίαν καὶ τραχύτητα τῶν μορίων· πόθεν γε τὴν σελήνην
δυνατόν ἐστιν ἀναπέμπειν ἀφ' ἑαυτῆς τὴν ὅψιν, ὥσπερ
ἀναπέμπει τὰ λειότερα τῶν ἐσόπτρων; καίτοι καὶ
ταῦτα δήπουνθεν, ἐὰν ἀμυχή τις ἢ φύπος ἢ τραχύτης κατα-
λάβῃ τὸ σημεῖον [ἄν], ἀφ' οὗ πέφυκεν ἡ ὅψις ἀνακλασθῆ- 5
F ναι, τυφλοῦται, καὶ βλέπεται μὲν αὐτά, τὴν δὲ ἀνταύγειαν
οὐκ ἀποδίδωσιν. ὁ δὲ ἀξιῶν ἢ καὶ τὴν ὅψιν ἡμῶν ἐπὶ¹⁰
τὸν ἥλιον ἢ μηδὲ τὸν ἥλιον ἐφ' ἡμᾶς ἀνακλᾶν ἀφ' ἑαυτῆς
τὴν σελήνην ἡδύς ἐστι τὸν ὀφθαλμὸν ἥλιον ἀξιῶν εἰναι
φῶς δὲ τὴν ὅψιν οὐρανὸν δὲ τὸν ἄνθρωπον. τοῦ μὲν γὰρ
ἥλιον δι’ εὔτονίαν καὶ λαμπρότητα πρὸς τῇ σελήνῃ γινο-
μένην μετὰ πληγῆς τὴν ἀνάκλασιν φέρεσθαι πρὸς ἡμᾶς
εἰκός ἐστιν· ἡ δὲ ὅψις ἀσθενῆς οὖσα καὶ λεπτὴ καὶ ὀλι-
γοστὴ τί θαυμαστὸν εἴ μήτε πληγὴν ἀνακρουστικὴν ποιεῖ
μήτ’ ἀφαλλομένης τηρεῖ τὴν συνέχειαν ἀλλὰ θρύπτεται 15
937 καὶ ἀπολείπει, πλῆθος οὐκ ἔχουσα φωτὸς | ὥστε μὴ
διασπᾶσθαι περὶ τὰς ἀνωμαλίας καὶ τραχύτητας; ἀπὸ
μὲν γὰρ ὕδατος καὶ τῶν ἀλλων ἐσόπτρων ἵσχύουσαν ἔτι
τῆς ἀρχῆς ἐγγὺς οὖσαν ἐπὶ τὸν ἥλιον ἀλλεσθαι τὴν ἀνά-
κλασιν οὐκ ἀδύνατόν ἐστιν· ἀπὸ δὲ τῆς σελήνης, καν 20
γίνωνται τινες ὀλισθήσεις αὐτῆς, ἀσθενεῖς ἔσονται καὶ
ἀμυδραὶ καὶ προαπολείπονται διὰ τὸ μῆκος τῆς ἀποστά-
σεως. καὶ γὰρ ἄλλως τὰ μὲν κοῖλα τῶν ἐσόπτρων
εὔτονωτέραν ποιεῖ τῆς προηγούμενης αὐγῆς τὴν ἀνακλω-
μένην, ὥστε καὶ φλόγας ἀναπέμπειν πολλάκις, τὰ δὲ 25
κυρτὰ καὶ τὰ σφαιροειδῆ τῷ μὴ πανταχόθεν ἀντερείδειν
B ἀσθενῆ καὶ ἀμαυράν . . . δρᾶτε δήπουνθεν, δταν Ἱριδες δύο
φανῶσι, νέφους νέφος ἐμπεριέχοντος, ἀμαυρὰ ποιοῦσαν
καὶ ἀσαφῆ τὰ χρώματα τὴν περιέχουσαν· τὸ γὰρ ἐκτὸς
νέφος ἀπωτέρω τῆς ὅψεως κείμενον οὐκ εὔτονον οὐδὲ ἵσχυ- 30
ρὰν τὴν ἀνάκλασιν ἀποδίδωσι. καὶ τί δεῖ πλείονα λέ-

DE FACIE IN ORBE LVNAE

γειν; δπου γὰρ τὸ τοῦ ἥλιου φῶς ἀνακλώμενον ἀπὸ τῆς
σελήνης τὴν μὲν θερμότητα πᾶσαν ἀποβάλλει, τῆς δὲ
λαμπρότητος αὐτοῦ λεπτὸν ἀφικνεῖται μόλις πρὸς ἡμᾶς
καὶ ἀδρανὲς λείψανον, ἥπου τῆς ὅψεως τὸν ἵσον φερομένης
5 δίαυλον ἐνδέχεται μόριον διοῦν λείψανον ἔξικέσθαι πρὸς
τὸν ἥλιον ἀπὸ τῆς σελήνης; ἐγὼ μὲν οὐκ οἶμαι. σκοπεῖτε C
δ' εἰπον· καὶ ὑμεῖς· εἰ τὰ αὐτὰ πρὸς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν
σελήνην ἔπασχεν ἡ ὅψις, ἔδει καὶ γῆς καὶ φυτῶν καὶ
ἀνθρώπων καὶ ἀστρων ἐμφάσεις ποιεῖν τὴν πανσέληνον,
10 οἵας τὰ λοιπὰ ποιεῖται τῶν ἐσόπιτρων· εἰ δ' οὐ γίνονται
πρὸς ταῦτα τῆς ὅψεως ἀνακλάσεις δι' ἀσθένειαν αὐτῆς ἡ
τραχύτητα τῆς σελήνης, μηδὲ πρὸς τὸν ἥλιον ἀπαιτῶμεν.

24. Ἡμεῖς μὲν οὖν ἔφην, ὅσα μὴ διαπέφενγε τὴν
μνήμην τῶν ἐκεī λεχθέντων, ἀπηγγέλκαμεν· ὥρα δὲ καὶ
15 Σύλλαν παρακαλεῖν μᾶλλον δ' ἀπαιτεῖν τὴν διήγησιν,
οἷον ἐπὶ ρῆτοῖς ἀκροατὴν γεγενημένον· ὥστε, εἰ δοκεῖ, D
καταπαύσαντες τὸν περίπατον καὶ καθίσαντες ἐπὶ τῶν
βάθρων ἐδραῖον αὐτῷ παράσχωμεν ἀκροατήριον.³ ἔδο-
ξε δὴ ταῦτα, καὶ καθισάντων ἡμῶν δ Θέων ἐγώ τοι, ὦ
20 Λαμπρία· εἰπεν· ἐπιθυμῶ μὲν οὐδενὸς ἥττον ὑμῶν ἀκοῦ-
σαι τὰ λεχθησόμενα, πρότερον δ' ἀν ἥδεως ἀκούσαιμι
περὶ τῶν οἰκεῖν λεγομένων ἐπὶ τῆς σελήνης, οὐκ εἰ κατοι-
κοῦσί τινες ἄλλ' εἰ δυνατὸν ἐκεī κατοικεῖν. εἰ γὰρ οὐ δυ-
νατόν, ἄλογον καὶ τὸ γῆν εἶναι τὴν σελήνην. δόξει γὰρ
25 πρὸς οὐδὲν ἄλλὰ μάτην γεγονέναι μήτε καρποὺς ἐκφέ-
ρουσα μήτ' ἀνθρώποις τισὶν ἐδραν παρέχουσα καὶ γένε- E
σιν καὶ δίαιταν· ὃν ἐνεκα καὶ ταύτην γεγονέναι φαμὲν
κατὰ Πλάτωνα (Tim. 40 b) ·τροφὸν ἡμετέραν ἡμέρας τε
καὶ νυκτὸς ἀτρεκῆ φύλακα καὶ δημιουργόν³. δρᾶς
30 δ' δι πολλὰ λέγεται καὶ σὺν γέλωτι καὶ μετὰ σπουδῆς
περὶ τούτων. τοῖς μὲν γὰρ ὑπὸ τὴν σελήνην οἰκοῦσιν

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

ωσπερ *Ταντάλοις* ἐκ κεφαλῆς ἐκκρέμασθαι φασι, τοὺς δ' οἰκοῦντας αὖ πάλιν ἐπ' αὐτῆς ωσπερ *'Ιξίονας* ἐνδεδεμένους δύμη τόση.... καίτοι μίαν οὐ κινεῖται κίνησιν, ἀλλ', ὡς που καὶ λέγεται, *Τριοδῖτις* ἐστιν, ἂμα μῆκος ἐπὶ τοῦ ζωδιακοῦ καὶ πλάτος φερομένη καὶ βάθος· ὃν 5 *F* τὴν μὲν περιδρομὴν τὴν δ' ἔλικα τὴν δ' οὐκ οἴδα πῶς ἀνωμαλίαν ὀνομάζουσιν οἱ μαθηματικοί, καίπερ οὐδεμίαν τόμαλὴν οὐδὲ τεταγμένην ταῖς ἀποκαταστάσεσιν δρῶντες ἔχουσαν. οὕκουν εὶ λέων τις ἔπεσεν ὑπὸ δύμης εἰς *Πελοπόννησον*, ἄξιόν ἐστι θαυμάζειν, ἀλλ' ὅπως οὐ μυρί^ο δρῶμεν ἀεὶ 'πεσήματ' ἀνδρῶν καὶ ἀπολακτισμοὺς βίων' (Aesch. Suppl. 937) ἐκεῖθεν οἶον ἐκκυβιστώντων καὶ περιτρεπομένων. |

938 *Kai* γὰρ γελοῖον περὶ μονῆς τῶν ἐκεῖ διαπορεῖν, εὶ μὴ γένεσιν μηδὲ σύστασιν ἔχειν δύνανται. ὅπου γὰρ Λίγυ- 15 πτιοι καὶ *Τρωγλοδῦται*, οἵς ἡμέρας μιᾶς ἀκαρεὸς ἵσταται κατὰ κορυφὴν ὁ ἥλιος ἐν τροπαῖς εἰτ' ἀπεισιν, δλίγον ἀπέχονται τοῦ κατακεκαῦσθαι ξηρότητι τοῦ περιέχοντος, ἥπου τοὺς ἐπὶ τῆς σελήνης εἰκός ἐστι δώδεκα θερείας ὑπομένειν ἔτοντος ἐκάστου, κατὰ μῆνα τοῦ ἥλιου πρὸς κά- 20 θετον αὐτοῖς ἐφισταμένου καὶ στηρίζοντος, ὅταν ἦ πανσέληνος; πνεύματά γε μὴν καὶ νέφη καὶ ὅμβρους, ὃν χωρὶς οὔτε γένεσις φυτῶν ἐστιν οὔτε σωτηρία γενομένοις,

DE FACIE IN ORBE LVNAE

ἀμήχανον ἐκεῖ διανοηθῆναι συνιστάμενα διὰ θερμότητα B
καὶ λεπτότητα τοῦ περιέχοντος. οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα τῶν
ὅρῶν τὰ ἴψηλὰ δέχεται τοὺς ἀγρίους καὶ ἐγαντίους χει-
μῶνας, ἀλλ᾽ ... ἥδη καὶ σάλον ἔχων ὑπὸ κονφότητος ὁ
5 ἄὴρ ἐκφεύγει τὴν σύστασιν ταύτην καὶ πύκνωσιν. εἰ
μὴ νὴ Δία φήσομεν, ὡσπερ ἡ Άθηνᾶ τῷ Αχιλλεῖ νέκταρός
τι καὶ ἀμβροσίας ἐνέσταξε μὴ προσιεμένῳ τροφήν, οὕτω
τὴν σελήνην, Άθηνᾶν λεγομένην καὶ οὖσαν, τρέφειν τοὺς
ἄνδρας ἀμβροσίαν ἀνιεῖσαν αὐτοῖς ἐφημέριον, ως Φερεκύ-
10 δης ὁ παλαιὸς οἶεται σιτεῖσθαι τοὺς θεούς. τὴν μὲν γὰρ
Ἰνδικὴν ϕίζαν, ἥν φησι Μεγασθένης τοὺς <μήτ' ἐσθίον-
τας> μήτε πίνοντας ἀλλ' ἀστόμους ὅντας ὑπατύφειν καὶ C
θυμιᾶν καὶ τρέφεσθαι τῇ ὁσμῇ, πόθεν ἀν τις ἐκεῖ φυο-
μένην λάβοι μὴ βρεχομένης τῆς σελήνης;

15 25. Ταῦτα τοῦ Θέωνος εἰπόντος <κάλλιστά> γθ' ἔφην
‘καὶ ἄριστα τῇ παιδιᾷ τοῦ λόγου τὰς ὁφρῦς <ἡμῶν ἔλυ-
σας· δι> ἀ καὶ θάρσος ἡμῖν ἐγγίνεται πρὸς τὴν ἀπόκρι-
σιν, μὴ πάνυ πικρὰν μηδ' αὐστηρὰν εὐθύνην προσδοκῶσι.
καὶ γὰρ ως ἀληθῶς τῶν σφόδρα πεπεισμένων τὰ τοιαῦτα
20 διαφέρουσιν <οὐδὲν> οἱ σφόδρα δυσκολαίνοντες αὐτοῖς
καὶ διαπιστοῦντες ἀλλὰ μὴ πράως τὸ δυνατὸν καὶ τὸ
ἐνδεχόμενον ἐθέλοντες ἐπισκοπεῖν. εὐθὺς οὖν τὸ πρῶ-
τον οὐκ ἀναγκαῖόν ἐστιν, εἰ μὴ κατοικοῦσιν ἄνθρωποι
τὴν σελήνην, μάτην γεγονέναι καὶ πρὸς μηθέν. οὐδὲ γὰρ D
25 τήνδε τὴν γῆν δι' ὅλης ἐνεργὸν οὐδὲ προσοικούμενην

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

δρῶμεν, ἀλλὰ μικρὸν αὐτῆς μέρος ὥσπερ ἄκροις τισὶν ἦ
χερρονήσοις ἀνέχουσιν ἐκ βυθοῦ γόνιμόν ἐστι ζώων καὶ
φυτῶν, τῶν δὲ ἄλλων τὰ μὲν ἔρημα καὶ ἄκαρπα χειμῶσι
καὶ αὐχμοῖς, τὰ δὲ πλεῖστα κατὰ τῆς μεγάλης δέδυκε θα-
λάσσης. ἀλλὰ σύ, τὸν Ἀρίσταρχον ἀγαπῶν ἀεὶ καὶ θαν- 5
μάζων, οὐκ ἀκούεις Κράτητος ἀναγινώσκοντος (Ξ 246.
246 a)

“Ωκεανός, ὅσπερ γένεσις πάντεσσι τέτυκται
ἀνδράσιν ἡδὲ θεοῖς, πλείστην ἐπὶ γαῖαν ἵησιν.”

ἀλλὰ πολλοῦ δεῖ μάτην ταῦτα γεγονέναι· καὶ γὰρ ἀνα- 10
E θυμιάσεις ἡ θάλασσα μαλακὰς ἀνίησι, καὶ τῶν πνευμά-
των τὰ ἥδιστα θέρους ἀκμάζοντος ἐκ τῆς ἀοικήτου καὶ
κατεψυγμένης αἱ χιόνες ἀτρέμα διατηκόμεναι χαλῶσι καὶ
διασπείρουσιν, ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ἔστηκεν ἀτρεκῆς ἐν
μέσῳ ‘φύλαξ’ κατὰ Πλάτωνα ‘καὶ δημιουργός’. οὐδὲν 15
οὖν κωλύει καὶ τὴν σελήνην ζώων μὲριν ἔρημον εἶναι, παρέ-
χειν δὲ ἀνακλάσεις τε τῷ φωτὶ περὶ αὐτὴν διαχεομένῳ
καὶ συρροὴν ταῖς τῶν ἀστέρων αὐγαῖς ἐν αὐτῇ καὶ σύγ-
κρασιν, ἢ συνεκπέττει τε τὰς ἀπὸ τῆς γῆς ἀναθυμιάσεις
ἄμα τε καὶ τοῦ ἥλιου τὸ ἔμπυρον ἄγαν καὶ σκληρὸν ἀν- 20
ίησι. καί πού τι καὶ παλαιᾶ φήμη διδόντες Ἀρτεμιν
F αὐτὴν νομισθῆναι φήσομεν ὡς παρθένον καὶ ἄγονον,
ἄλλως δὲ βοηθητικὴν καὶ ὠφέλιμον.

Ἐπεὶ τῶν γένερων οὐδέρ, ὡς φίλε Θέων, ἀδύνατον
δείκνυσι τὴν λεγομένην ἐπ’ αὐτῆς οἰκησιν. ἢ τε γὰρ δίνῃ 25
πολλὴν ἔχουσα πραότητα καὶ γαλήνην ἐπιλεαίρει τὸν ἀέρα.
939 καὶ διανέμει συγκατακοσμούμενον, | ὥστε μηδὲν εἶναι

DE FACIE IN ORBE LVNAE

δέος ἐκπεσεῖν καὶ ἀποσφαλῆναι τοὺς ἐκεῖ βεβηκότας, τὸ εἰ
δὲ μὴ δὲ αὐτὴ τὸ ποικίλον τοῦτο τῆς φορᾶς καὶ
πεπλανημένον οὐκ ἀνωμαλίας οὐδὲ ταραχῆς ἐστιν, ἀλλὰ
θαυμαστὴν ἐπιδείκνυνται τάξιν ἐν τούτοις καὶ πορείαν οἱ
5 ἀστρολόγοι κύκλοις τισὶ περὶ κύκλους ἑτέρους ἐξελιττο-
μένοις συνάγοντες, *⟨οἱ ἄγονσιν⟩* αὐτὴν οἱ μὲν ἀτρεμοῦ-
σαν, οἱ δὲ λείως καὶ δμαλῶς ἀεὶ τάχεσι τοῖς αὐτοῖς ἀνθ-
υποφερομένην· αὗται γὰρ αἱ τῶν κύκλων ἐπιβάσεις καὶ
περιαγωγαὶ καὶ σχέσεις πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς ἡμᾶς
10 τὰ φαινόμενα τῆς κινήσεως ὑψη καὶ βάθη καὶ τὰς κατὰ
πλάτος παραλλάξεις ἀμα ταῖς κατὰ μῆκος αὐτῆς περιό-
δοις ἐμμελέστατα συμπεραίνουσι.

Τὴν δὲ πολλὴν θερμότητα καὶ συνεχῆ πύρωσιν ὑφ
ἡλίου [οὐ] παύσῃ φοβούμενος, ἀν πρῶτον μὲν ἀντιθῆς
15 τὸ ταῖς ἔνδεκα θεριναῖς συνόδοις τὰς πανσελήνους· εἴσῃ τὸ
δὲ τὸ συνεχὲς τῆς μεταβολῆς ταῖς ὑπερβολαῖς χρόνον οὐκ
έχούσαις πολὺν ἐμποιεῖν κρᾶσιν οἰκείαν καὶ τὸ ἄγαν ἐκα-
τέρας ἀφαιρεῖν· διὰ μέσου δὲ τούτων, ὡς εἰκός, ὥραν
20 ἔσαι προσφορωτάτην ἔχουσιν. ἐπειτα πρὸς μὲν ἡμᾶς καθ-
ίησι δι’ ἀέρος θολεροῦ καὶ συνεπερείδοντος τὴν θερμό-
τητα ταῖς ἀναθυμιάσεσι τρεφομένην, ἐκεῖ δὲ λεπτὸς ὅν
καὶ διαυγὴς ὁ ἀήρ σκίδνησι καὶ διαχεῖ τὴν αὔγην, ὑπέκ-
καυμα καὶ σῶμα μηδὲν ἔχουσαν.

“Υλην δὲ καὶ καρποὺς αὐτόθι μὲν ὅμβροι τρέφουσιν,
25 ἑτέρωθι δέ, ὥσπερ ἄνω περὶ Θήβας παρ’ ὑμῖν καὶ Συή-

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

νην, οὐκ ὅμβριον ὕδωρ ἀλλὰ γηγενὲς ἢ γῆ πίνουσα καὶ χρωμένη πνεύμασι καὶ δρόσοις οὐκ ἀν ἐθελήσειεν οἷμαι τῇ πλεῖστον ὑομένη πολυκαρπίας ὑφίεσθαι δὶ ἀρετὴν τινα καὶ κρᾶσιν. τὰ δ' αὐτὰ φυτὰ τῷ γένει παρ' ὑμῖν μέν, εἰν σφόδρα πιεσθῇ χειμῶσιν, ἐκφέρει πολὺν καὶ καλὸν καρπόν, 5 ἐν δὲ Λιβύῃ καὶ παρ' ὑμῖν ἐν Αἰγύπτῳ δύσριγα κομιδῇ καὶ δειλὰ πρὸς χειμῶνάς ἔστι. τῆς δὲ Γεδρωσίας καὶ Τρω-
D γλοδύτιδος, ἡ καθήκει πρὸς τὸν ὥκεανόν, ἀφόρον διὰ ξη-
ρότητα καὶ ἀδένδρον παντάπασιν οὖσης, ἐν τῇ παρακει-
μένῃ καὶ περικεχυμένῃ θαλάττῃ θαυμαστὰ μεγέθη φυ- 10
τῶν τρέφεται καὶ κατὰ βυθοῦ τέθηλεν, ὃν τὰ μὲν ἔλαιας
τὰ δὲ δάφνας τὰ δὲ Ἱσιδος τρίχας καλοῦσιν. οἱ δὲ ἀνα-
καμψέρωτες οὗτοι προσαγορευόμενοι τῆς γῆς ἐξαιρεθέν-
τες οὐ μόνον ζῶσι κρεμάμενοι χρόνον δύσον βούλεται τις,
ἀλλὰ βλαστάνουσιν. ... σπείρεται δὲ τὰ μὲν πρὸς χειμῶ- 15
νος τὰ δὲ θέροντος ἀκμάζοντος, ὥσπερ σήσαμον καὶ με-
λίνη· τὸ δὲ θύμον ἢ τὸ κενταύριον ἀν εἰς ἀγαθὴν καὶ
πίονα σπαρῇ χώραν καὶ βρέχηται καὶ ἀρδηται, τῆς κατὰ
E φύσιν ἐξίσταται ποιότητος καὶ ἀποβάλλει τὴν δύναμιν,
αὐχμῷ δὲ χαίρει καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἐπιδίδωσιν. εἰ δὲ ὡς 20
φασιν οὐδὲ τὰς δρόσους ἀνέχεται, καθάπερ τὰ πλεῖστα
τῶν Αραβικῶν, ἀλλ᾽ ἐξαμανροῦται διαινόμενα καὶ φθεί-
ρεται, τί δὴ θαυμαστόν ἔστιν εἰ γίνονται περὶ τὴν σε-
□ λήνην δίζαι καὶ σπέρματα καὶ ὄλαι μηθὲν ὑετῶν δεόμε-
ναι μηδὲ χιόνων ἀλλὰ πρὸς θεριτὸν ἀέρα καὶ λεπτὸν εὐ- 25
φυῶς ἔχουσαι;

DE FACIE IN ORBE LVNAE

Πῶς δ' οὐκ εἰκὸς ἀνιέναι τε πνεύματα θαλπόμενα τῇ σελήνῃ καὶ τῷ σάλῳ τῆς περιφορᾶς αὔρας τε παρομαρτεῖν ἀτρέμα καὶ δρόσους [καὶ] υγρότητας ἐλαφρὰς περιχεούσας καὶ διασπειρομένας ἐπαρκεῖν τοῖς βλαστάνουσιν, 5 αὐτὴν δὲ τῇ κράσει μὴ πυρώδη μηδ' αὐχμηρὰν ἄλλὰ μα- F λακὴν καὶ ύδροποιὸν εἶναι; ξηρότητος μὲν γὰρ οὐδὲν ἀφικνεῖται πάθος ἀπ' αὐτῆς πρὸς ἡμᾶς, υγρότητος δὲ πολλὰ καὶ θηλύτητος, αὐξήσεις φυτῶν, σήψεις κρεῶν, τροπαὶ καὶ ἀνέσεις οἴνων, μαλακότητες ξύλων, εὐτοκίαι γυναικῶν. 10 δέδοικα δ' ἡσυχάζοντα Φαρνάκην αὖθις ἐρεθίζειν καὶ κινεῖν, | ὥκεανοῦ τε πλημμύρας, ως λέγουσιν αὐτοί, καὶ 940 πορθμῶν ἐπιδόσεις διαχεομένων καὶ αὐξανομένων ύπὸ τῆς σελήνης τῷ ἀνυγραίνεσθαι παρατιθέμενος. διὸ πρὸς σὲ τρέψομαι μᾶλλον, ὃ φίλε Θέων· λέγεις γὰρ ἡμῖν ἐξηγούμενος ταντὶ τὰ Ἀλκμᾶνος (fr. 48 D.)

‘*οῖα Διὸς*’ θυγάτηρ Ἔρσα τρέφει καὶ *δίας* Σελάνας’, δτι νῦν τὸν ἀέρα καλεῖ Δία καὶ φησιν αὐτὸν ύπὸ τῆς σελήνης καθυγραινόμενον εἰς δρόσους τρέπεσθαι. κινδυνεύει γάρ, ὃ ἔταιρε, πρὸς τὸν ἥλιον ἀντιπαθῆ φύσιν ἔχειν, 20 εἴγε μὴ μόνον, ὅσα πυκνοῦν καὶ ξηραίνειν ἐκεῖνος, αὐτῇ μαλάσσειν καὶ διαχεῖν πέφυκεν, ἄλλὰ καὶ τὴν ἀπ' ἐκείνον B θερμότητα καθυγραίνειν καὶ καταψύχειν προσπίπτουσαν αὐτῇ καὶ συμμιγνυμένην.

Οἱ τε δὴ τὴν σελήνην ἔμπυρον σῶμα καὶ διακαὲς εἶναι 25 νομίζοντες ἀμαρτάνουσιν, οἱ τε τοῖς ἐκεῖ ζώοις ὅσα τοῖς ἐνταῦθα πρὸς γένεσιν καὶ τροφὴν καὶ δίαιταν ἀξιοῦντες ύπάρχειν ἐοίκασιν ἀθεάτοις τῶν περὶ τὴν φύσιν ἀνωμα-

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

λιῶν, ἐν αἷς μείζονας ἔστι καὶ πλέονας πρὸς ἄλληλα τῶν ζώων ἢ πρὸς τὰ μὴ ζῶα διαφορὰς καὶ ἀνομοιότητας εὐρεῖν. καὶ ἄστομοι μὲν ἄνθρωποι καὶ ὅσμαῖς τρεφόμενοι μὴ ἔστωσαν, εἰ τὸ μὴ ... μὴ δοκοῦσι, τὴν δὲ ἄλιμον, ἃς ἡμῖν αὐτὸς ἐξηγεῖτο δύναμιν, ἥντις μὲν Ἡσίοδος εἰ- 5
C πών (O.D. 41)

‘οὐδὲ’ δοσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ’ ὄνειαρ,⁹
ἔργῳ δὲ ἐμφανῆ παρέσχεν Ἐπιμενίδης, διδάξας ὅτι μικρῷ παντάπασιν ἡ φύσις ὑπεκκαύματι ζωπυρεῖ καὶ συνέχει τὸ ζῶον, ἀν δοσον ἐλαίας μέγεθος λάβῃ, μηδεμιᾶς 10
ἔτι τροφῆς δεόμενον. τοὺς δὲ ἐπὶ τῆς σελήνης, εἴπερ εἰσὶν, εὑσταλεῖς εἶναι τοῖς σώμασι καὶ διαρκεῖς ὑπὸ τῶν τυχόντων τρέφεσθαι πιθανόν ἔστι. καὶ γὰρ αὐτὴν τὴν σελήνην, ὥσπερ τὸν ἥλιον ζῶον ὄντα πύρινον καὶ τῆς γῆς ὄντα πολλαπλάσιον, ἀπὸ τῶν ὑγρῶν φασι τῶν ἀπὸ τῆς 15
γῆς τρέφεσθαι καὶ τοὺς ἄλλους ἀστέρας ἀπείροντας ὄντας·
D οὕτως ἐλαφρὰ καὶ λιτὰ τῶν ἀναγκαίων φέρειν ζῶα τὸν ἄνω τόπον ὑπολαμβάνουσιν. ἀλλ’ οὔτε ταῦτα συνορῶμεν οὐθὲν ὅτι καὶ χώρα καὶ φύσις καὶ κρᾶσις ἄλλη πρόσφορος ἔστιν αὐτοῖς. ὥσπερ οὖν εἰ τῇ θαλάττῃ μὴ δυναμένων 20
ἡμῶν προσελθεῖν μηδὲ ἄψασθαι, μόνον δὲ τὴν θέαν αὐτῆς πόρρωθεν ἀφορώντων καὶ πυνθανομένων ὅτι πικρὸν καὶ ἄποτον καὶ ἀλμυρὸν ὕδωρ ἔστιν, ἔλεγέ τις ὡς ‘ζῶα πολλὰ καὶ μεγάλα καὶ παντοδαπὰ ταῖς μορφαῖς τρέφει

DE FACIE IN ORBE LVNAE

κατὰ βυθοῦ καὶ θηρίων ἔστι πλήρης ὕδατι χρωμένων
ὅσαπερ ἡμεῖς ἀέρι², μύθοις ἀν δμοια καὶ τέρασιν ἐδόκει □
περαιώνειν, οὕτως ἐοίκαμεν ἔχειν καὶ ταῦτὸ πάσχειν πρὸς
τὴν σελήνην, ἀπιστοῦντες ἐκεῖ τινας ἀνθρώπους κατοι- E
5 κεῖν. ἐκείνους δ' ἀν οἴομαι πολὺ μᾶλλον ἀποθανμάσαι τὴν
γῆν ἀφορῶντας οἶον ὑποστάθμην καὶ ἵλὺν τοῦ παντὸς ἐν
ὑγροῖς καὶ δμίχλαις καὶ νέφεσι διαφαινομένην ἀλαμπὲς
καὶ ταπεινὸν καὶ ἀκίνητον χωρίον, εἰς ζῶα φύει καὶ τρέφει
μετέχοντα κινήσεως ἀναπνοῆς θερμότητος· καν εἴ ποθεν
10 αὐτοῖς ἐγγένοιτο τῶν Ὁμηρικῶν τούτων ἀκοῦσαι (Y 65)

‘σμερδαλέ’, εὐρώεντα, τά τε στυγέουσι θεοί περ³,
καὶ (Θ 16)

‘τόσσον ἔνερθ’ Ἀΐδαο, δσον οὐρανὸς ἔστ’ ἀπὸ γαίης’,
ταῦτα φήσουσιν ἀτεχνῶς περὶ τοῦ χωρίου τούτου λέγε-
15 σθαι καὶ τὸν “Αἰδην ἐνταῦθα καὶ τὸν Τάρταρον ἀπω- F
κίσθαι, γῆν δὲ μίαν εἶναι τὴν σελήνην, ἵσον ἐκείνων τῶν
ἄνω καὶ τῶν κάτω τούτων ἀπέχουσαν.”

26. Ἐτι δέ μου σχεδὸν λέγοντος δ Σύλλας ὑπολαβών
‘ἐπίσχες’ εἶπεν ‘ὦ Λαμπρία, καὶ παραβαλοῦ τὸ θυρίον
20 τοῦ λόγου, μὴ λάθῃς τὸν μῦθον ὥσπερ εἰς γῆν ἐξοκείλας
καὶ συγχέης τὸ δρᾶμα τούμδον ἐτέραν ἔχον σκηνὴν καὶ
διάθεσιν. | ἐγὼ μὲν οὖν ὑποκριτής είμι, πρότερον δ’ αὐ- 941
τοῦ φράσω τὸν ποιητὴν ὑμῖν *** εἰ μὴ τι κωλύει, καθ’
‘Ομηρον ἀρεξάμενος (η 244).

25 ‘Ωγυγίη τις νῆσος ἀπόπροθεν εἰν ἄλι κεῖται’,

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

(941) δρόμον ἡμερῶν πέντε Βρεττανίας ἀπέχουσα πλέοντι πρὸς
· ἐσπέραν· ἔτεραι δὲ τρεῖς ἵσον ἐκείνης ἀφεστῶσαι καὶ ἀλ-
λήλων πρόκεινται μάλιστα κατὰ δυσμὰς ἥλιου θερινάς.
· ὃν ἐν μιᾷ τὸν Κρόνον οἱ βάρβαροι καθεῖρχθαι μυθολο-
γοῦσιν ὑπὸ τοῦ Διός, † τὸν δ' ὡς υἱὸν ἔχοντα φρουρὸν 5
τῶν τε νήσων ἐκείνων καὶ τῆς θαλάττης, ἦν Κρόνιον πέ-
λαγος ὀνομάζουσι, παρακατωκίσθαι. τὴν δὲ μεγάλην
Β. ἡπειρον, ὑφ' ἣς ἡ μεγάλη περιέχεται κύκλῳ θάλαττα,
τῶν μὲν ἄλλων ἐλαττον ἀπέχει<ν>, τῆς δ' Ὁγηγίας περὶ
πεντακισχιλίους σταδίους κωπήρεσι πλοίοις κομιζομένῳ· 10
(βραδύπορον γὰρ εἶναι καὶ πηλῶδες ὑπὸ πλήθους ὁρευμά-
των τὸ πέλαγος· τὰ δὲ ὁρεύματα τὴν μεγάλην ἐξιέναι γῆν
καὶ γίνεσθαι προχώσεις ἀπ' αὐτῶν καὶ βαρεῖαν εἶναι καὶ
γεώδη τὴν θάλατταν, ἢ καὶ πεπηγέναι δόξαν ἔσχε). τῆς
δ' ἡπειρον τὰ πρὸς τῇ θαλάττῃ κατοικεῖν Ἑλληνας περὶ 15
κόλπον οὐκ ἐλάττονα τῆς Μαιώτιδος, οὗ τὸ στόμα τῷ
στόματι τοῦ Κασπίου πελάγους μάλιστα κατ' εὐθεῖαν
κεῖσθαι· καλεῖν δὲ καὶ νομίζειν ἐκείνους ἡπειρώτας μὲν
C αὐτοὺς <νησιώτας δὲ τοὺς> ταύτην τὴν γῆν κατοικοῦντας,
ώς καὶ κύκλῳ περίρρητον οὖσαν ὑπὸ τῆς θαλάσσης· οἰεσθαι 20
δὲ τοῖς Κρόνου λαοῖς ἀναμιχθέντας ὕστερον τοὺς μεθ'
Ἡρακλέους παραγενομένους καὶ ὑπολειφθέντας ἥδη σβεν-
νύμενον τὸ Ελληνικὸν ἐκεῖ καὶ κρατούμενον γλώττῃ τε
βαρβαρικῇ καὶ νόμοις καὶ διαίταις οἷον ἀναζωπυρῆσαι
πάλιν ἴσχυρὸν καὶ πολὺ γενόμενον· διὸ τιμᾶς ἔχειν πρώ- 25
τας τὸν Ἡρακλέα, δευτέρας δὲ τὸν Κρόνον.

DE FACIE IN ORBE LVNAE

"Οταν οὖν ὁ τοῦ Κρόνου ἀστήρ, δν Φαίνοντα μὲν ἡμεῖς,
ἐκείνους δὲ Νυκτοῦρον ἔφη καλεῖν, εἰς Ταῦρον παραγέ-
νηται δι' ἑτῶν τριάκοντα, παρασκενασαμένους ἐν χρόνῳ
πολλῷ τὰ περὶ τὴν θυσίαν καὶ τὸν ἀ... ἐκπέμπειν κλήρῳ D
5 λαχόντας ἐν πλοίοις τοσούτοις θεραπείαν τε πολλὴν καὶ
παρασκευὴν ἀναγκαίαν μέλλουσι πλεῖν πέλαγος τοσοῦτον
εἰρεσίᾳ καὶ χρόνον ἐπὶ ξένης βιοτεύειν πολὺν ἐμβαλλομέ-
νους. ἀναχθέντας οὖν χρῆσθαι τύχαις, ὡς εἰκός, ἄλλους
ἄλλαις, τοὺς δὲ διασωθέντας ἐκ τῆς θαλάττης πρῶτον
10 μὲν ἐπὶ τὰς προκειμένας νήσους οἰκουμένας δ' ὑφ' Ελ-
λήνων κατίσχειν καὶ τὸν ἥλιον ὅρᾶν κρυπτόμενον ὥρας
μᾶς ἔλαττον ἐφ' ἡμέρας τριάκοντα· καὶ νύκτα τοῦτ' εἰ-
ναι, σκότος ἔχουσαν ἐλαφρὸν καὶ λυκανγές ἀπὸ δυσμῶν
περιλαμπόμενον. ἐκεῖ δὲ διατρίψαντας ἡμέρας ἐνενήκοντα
15 μετὰ τιμῆς καὶ φιλοφροσύνης, ἴεροὺς νομιζομένους καὶ
προσαγορευομένους, ὑπὸ πνευμάτων ἥδη περαιοῦσθαι. Ε
μηδ' ἄλλους τινὰς ἐνοικεῖν ἢ σφᾶς τ' αὐτοὺς καὶ τοὺς
πρὸ αὐτῶν ἀποπεμφθέντας. ἐξεῖναι μὲν γὰρ ἀποπλεῖν οἴ-
καδε τοὺς τῷ θεῷ τὰ τρίς δέκτη συλλατρεύσαντας,
20 αἰρεῖσθαι δὲ τοὺς πλείστους ἐπιεικῶς αὐτόθι κατοικεῖν,
τοὺς μὲν ὑπὸ συνηθείας τοὺς δ' ὅτι πόνον δίχα καὶ πραγμά-
των ἀφθονα πάρεστι πάντα, πρὸς θυσίας καὶ χορηγίας
ἢ περὶ λόγους τινὰς ἀεὶ καὶ φιλοσοφίαν διατρίβουσι. θαν-
μαστὴν γὰρ εἶναι τῆς τε νήσου τὴν φύσιν καὶ τὴν πραό-
25 τητα τοῦ περιέχοντος ἀέρος· ἐνίοις δὲ καὶ τὸ θεῖον ἐμπο-
δὼν γίνεσθαι διανοηθεῖσιν ἀποπλεῖν ὥσπερ συνήθεσι καὶ F
φίλοις ἐπιδεικνύμενον. οὐκ ὅναρ <γὰρ> μόνον οὐδὲ διὰ
συμβόλων, ἀλλὰ καὶ φανερῶς ἐντυγχάνειν πολλοὺς ὅψει

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

δαιμόνων καὶ φωναῖς. αὐτὸν μὲν γὰρ τὸν Κρόνον ἐν
ἀντρῷ βαθεῖ περιέχεσθαι πέτρας χρυσοειδοῦς καθεύδοντα
(τὸν γὰρ ὅπνον αὐτῷ μεμηχανῆσθαι δεσμὸν ὑπὸ τοῦ Διός),
ὅρνιθας δὲ τῆς πέτρας κατὰ κορυφὴν εἰσπετομένους
ἀμβροσίαν ἐπιφέρειν αὐτῷ, καὶ τὴν νῆσον εὑωδίᾳ κατ- 5
έχεσθαι πᾶσαν, ὥσπερ ἐκ πηγῆς σκιδναμένη τῆς πέτρας. |

942 τοὺς δὲ δαίμονας ἐκείνους περιέπειν καὶ θεραπεύειν τὸν
Κρόνον, ἔταιρους αὐτῷ γενομένους, ὅτε δὴ θεῶν καὶ
ἀνθρώπων ἐβασίλευε· καὶ πολλὰ μὲν ἀφ' ἑαυτῶν μαντί¹⁰
κοὺς ὄντας προλέγειν, τὰ δὲ μέγιστα καὶ περὶ τῶν με-
γίστων ὡς ὀνείρατα τοῦ Κρόνου κατιόντας ἐξαγγέλλειν.
ὅσα γὰρ ὁ Ζεὺς προδιανοεῖται, ταῦτ' ὀνειροπολεῖν τὸν
Κρόνον, ἐπειδὰν στασιάσαντα τὰ τιτανικὰ πάθη καὶ κινή-
ματα τῆς ψυχῆς ἐν αὐτῷ παντάπασιν ὁ ὅπνος <κατα-
κοιμήσῃ> καὶ γένηται τὸ βασιλικὸν καὶ θεῖον αὐτὸν καθ'¹⁵
ἑαυτὸν καθαρὸν καὶ ἀκήρατον.

Ἐνταῦθα δὴ κομισθείς, ὡς ἔλεγει, ὁ ξένος καὶ θερα-
πεύων τὸν θεὸν ἐπὶ σχολῆς, ἀστρολογίας μὲν ἐφ' ὅσον
γεωμετρήσαντι πορρωτάτῳ προελθεῖν δυνατόν ἐστιν ἐμ-
πειρίαν ἔσχε, φιλοσοφίας δὲ τῆς ἄλλης τῷ φυσικῷ χρώ-²⁰
μενος. ἐπιθυμίαν δέ τινα καὶ πόθον ἔχων γενέσθαι τῆς
μεγάλης νῆσου θεατής (οὕτως γὰρ ὡς ἔοικε τὴν παρ'
ἡμῖν οἰκουμένην ὀνομάζουσιν), ἐπεὶ δὴ τὰ τριάκοντ' ἔτη
διῆλθεν, ἀφικομένων τῶν διαδόχων οἴκοθεν ἀσπασάμενος
τοὺς φίλους ἐξέπλευσε, τὰ μὲν ἄλλα κατεσκενασμένος εὐ-²⁵
σταλῶς ἐφόδιον δὲ συχνὸν ἐν χρυσοῖς ἐκπώμασι κομίζων.
Δ μὲν οὖν ἔπαθε καὶ ὅσους ἀνθρώπους διῆλθεν, ἴεροῖς τε
C γράμμασιν ἐντυγχάνων ἐν τελεταῖς τε πάσαις τελούμενος,

DE FACIE IN ORBE LVNAE

οὐ μᾶς ἡμέρας ἔργον ἔστι διελθεῖν, ὡς ἐκεῖνος ἡμῖν
ἀπήγγελλεν εὖ μάλα καὶ καθ' ἕκαστον ἀπομνημονεύων·
ὅσα δ' οἰκεῖα τῆς ἐνεστώσης διατριβῆς ἔστιν, ἀκούσατε.
πλεῖστον γὰρ ἐν Καρχηδόνι χρόνον διέτριψεν, ἄτε δὴ παρ'
5 ἡμῖν μεγάλας <τοῦ Κρόνου τιμὰς> ἔχοντος, καί τινας,
ὅθ' ἡ προτέρα πόλις ἀπώλλυτο, διφθέρας ἴερας ὑπεκκο-
μισθείσας κρύφα καὶ διαλαθούσας πολὺν χρόνον ἐν γῇ
κειμένας ἐξενράων, τῶν τε φαινομένων θεῶν ἔφη χρῆναι
καί μοι παρεκελεύετο τιμᾶν διαφερόντως τὴν Σελήνην
10 ὡς τοῦ βίου κυριωτάτην οὖσαν ... ἔχομένην? D

27. Θαυμάζοντος δέ μου ταῦτα καὶ δεομένον σαφέστε-
ρον ἀκοῦσαι ‘πολλά’ εἶπεν ‘ὦ Σύλλα, περὶ θεῶν οὐ
πάντα δὲ καλῶς λέγεται παρ’ Ἑλλησιν. οἷον εὔθὺς ὁρθῶς
Δήμητραν καὶ Κόρην ὀνομάζοντες οὐκ ὁρθῶς δμοῦ καὶ
15 περὶ τὸν αὐτὸν ἀμφοτέρας εἶναι τόπον νομίζουσιν. ἡ μὲν
γὰρ ἐν γῇ καὶ κυρία τῶν περὶ γῆν ἔστιν, ἡ δὲ ἐν σελήνῃ
καὶ τῶν περὶ σελήνην, Κόρη τε καὶ Φερσεφόνη κέκληται,
τὸ μὲν ὡς φωσφόρος οὖσα, Κόρη δὲ δτι καὶ τοῦ δόμματος,
ἐρ ὡς τὸ εἴδωλον ἀντιλάμπει τοῦ βλέποντος, ὥσπερ τὸ
20 ήλιον φέγγος ἐνορᾶται τῇ σελήνῃ, κόρην προσαγορεύομεν.
τοῖς τε περὶ τὴν πλάνην καὶ τὴν ζήτησιν αὐτῶν λεγομέ- Ε
νοις ἐνεστὶ <μέν τι καὶ> ἀληθές· ἀλλήλων γὰρ ἐφίενται
χωρὶς οὖσαι καὶ συμπλέκονται περὶ τὴν σκιὰν πολλάκις·
τὸ δὲ νῦν μὲν ἐν οὐρανῷ καὶ φωτὶ νῦν δὲ ἐν σκότῳ καὶ νυκτὶ
25 γενέσθαι [περὶ] τὴν Κόρην ψεῦδος μὲν οὐκ ἔστιν, τοῦ δὲ
χρόνου τῷ ἀριθμῷ πλάνην παρέσχηκεν· οὐ γὰρ ἐξ μῆνας
ἄλλὰ παρ’ ἐξ μῆνας ὁρῶμεν αὐτὴν ὑπὸ τῆς γῆς ὥσπερ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

ὑπὸ τῆς μητρὸς τῇ σκιᾷ λαμβανομένην, ὀλυγάκις δὲ τοῦτο διὰ πέντε μηνῶν πάσχουσαν. ἐπεὶ τόν γ' Ἀιδην ἀπολιπεῖν ἀδύνατόν ἐστιν αὐτήν, τοῦ Ἀιδου πέρας οὖσαν· F ὥσπερ καὶ Ὁμηρος ἐπικρυψάμενος οὐ φαύλως τοῦτ' εἶπεν (δ 563)

‘ἀλλά <σ’> ἐξ Ἡλύσιον πεδίον καὶ πείρατα γαίης’.

δπον γὰρ ή σκιὰ τῆς γῆς ἐπινεμομένη παύεται, τοῦτο τέρμα τῆς γῆς ἔθετο καὶ πέρας. εἰς δὲ τοῦτο φαῦλος μὲν οὐδεὶς οὐδὲ ἀκάθαρτος ἄνεισιν, οἱ δὲ χρηστοὶ μετὰ τὴν τελευτὴν κομισθέντες αὐτόθι ὁραστον μὲν οὕτως βίον, 10 οὐ μὴν μακάριον οὐδὲ θεῖον ἔχοντες ἄχρι τοῦ δευτέρου θανάτου διατελοῦσι.’

28. ‘Τίς δ’ οὗτός ἐστιν, ὦ Σύλλα;’ ‘μὴ περὶ τούτων ἔρῃ, μέλλω γὰρ αὐτὸς διηγεῖσθαι. |

943 Τὸν ἄνθρωπον οἱ πολλοὶ σύνθετον μὲν ὀρθῶς, ἐκ δυοῖν 15 δὲ μόνων σύνθετον οὐκ ὀρθῶς ἡγοῦνται. μόριον γὰρ εἶναι πως ψυχῆς οἴονται τὸν νοῦν, οὐδὲν ἡττον ἐκείνων ἀμαρτάνοντες, οἵς ή ψυχὴ δοκεῖ μόριον εἶναι τοῦ σώματος. νοῦς γὰρ ψυχῆς, ὅσῳ ψυχὴ σώματος, ἀμεινόν ἐστι καὶ θειότερον. ποιεῖ δὲ ή μὲν ψυχῆς <καὶ σώματος μῆις αἰσθησιν 20 ή δὲ νοῦ καὶ ψυχῆς> σύνοδος λόγον. ὃν τὸ μὲν ἡδονῆς ἀρχὴ καὶ πόνου τὸ δὲ ἀρετῆς καὶ κακίας. τριῶν δὲ τούτων συμπαγέντων, τὸ μὲν σῶμα ή γῆ τὴν δὲ ψυχὴν ή σελήνη, τὸν δὲ νοῦν δὲ λίος παρέσχεν εἰς τὴν γένεσιν...

DE FACIE IN ORBE LVNAE

ώσπερ αὖ τῇ σελήνῃ τὸ φέγγος. δν δ' ἀποθνήσκομεν θάνατον, δ μὲν ἐκ τριῶν δύο ποιεῖ τὸν ἀνθρωπὸν δ δ' ἐν Β ἐκ δυοῖν, καὶ δ μέν ἔστιν ἐν τῇ <γῇ> τῆς Δήμητρος, ... ἐν αὐτῇ τελεῖν καὶ τοὺς νεκροὺς Αθηναῖοι Δημητρείους 5 ὠνόμαζον τὸ παλαιόν. <δ> δ' ἐν τῇ σελήνῃ τῆς Φερσεφόνης· καὶ σύνοικός ἔστι τῆς μὲν χθόνιος δ Ερμῆς τῆς δ' οὐρανίος. λύει δ' αὕτη μὲν ταχὺ καὶ μετὰ βίας τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σώματος, ή δὲ Φερσεφόνη πράως καὶ χρόνῳ πολλῷ τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς ψυχῆς καὶ διὰ τοῦτο μο- 10 νογενῆς κέκληται· μόνον γὰρ γίνεται τὸ βέλτιστον τοῦ ἀνθρωπὸν διακρινόμενον αὐτῆς. συντυγχάνει δ' οὗτως κατὰ φύσιν ἐκάτερον.

Πᾶσαν ψυχήν, ἄνονν τε καὶ σὺν νῷ, σώματος ἐκπεσοῦ- C σαν εἶμαρμένον ἔστιν <ἐν> τῷ μεταξὺ γῆς καὶ σελήνης 15 χωρίῳ πλανηθῆναι χρόνον — οὐκ ἵσον, ἀλλ' αἱ μὲν ἄδικοι καὶ ἀκόλαστοι δίκας τῶν ἀδικημάτων τίνουσι, τὰς δ' ἐπιεικεῖς, ὅσον ἀφαγνεῦσαι καὶ ἀποπνεῦσαι <τοὺς> ἀπὸ τοῦ σώματος ὥσπερ ἀτμοῦ πονηροῦ μιασμούς, ἐν τῷ πραοτάτῳ τοῦ ἀέρος, δν λειμῶνας "Αἰδουν καλοῦσι, δεῖ γίνε- 20 σθαι χρόνον τινὰ τεταγμένον. <ἐνθ> οἷον ἐξ ἀποδημίας ἀνακομιζόμεναι φυγαδικῆς εἰς πατρίδα γεύονται χαρᾶς, οἵαν οἱ τελούμενοι μάλιστα θιρύβῳ καὶ πτοήσει συγκεκραμένην μετ' ἐλπίδος ἡδείας ἔχουσι· πολλὰς γὰρ ἐξωθεῖ καὶ ἀποκυματίζει γλιχομένας ἡδη τῆς σελήνης, ἐνίας D 25 δὲ καὶ τῶν ἐκεῖ περικάτῳ τρεπομένας οἷον εἰς βυθὸν αὖ-

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

θις ὁρῶσι καταδυομένας. αἱ δὲ ἄνω γενόμεναι καὶ βεβαίως ἴδρυνθεῖσαι πρῶτον μέν, ὥσπερ οἱ νικηφόροι, περιίασιν ἀναδούμεναι στεφάροις πτερῷν εὐσταθείας λεγομένοις, ὅτι τῆς ψυχῆς τὸ ἄλογον καὶ τὸ παθητικὸν εὐήνιον ἐπιεικῶς τῷ λόγῳ καὶ κεκοσμημένον ἐν τῷ βίῳ παρέσχοντο. δεύτερον <δ> ἀκτῖνι τὴν ὄψιν ἔοικνται, πνῷ δὲ τὴν ψυχὴν ἄνω κονφιζομένην ὥσπερ ἐνταῦθα, *** τῷ πνῷ τὴν σελήνην αἰδέρι καὶ τόνον ἀπ' αὐτοῦ καὶ δύναμιν, οἷον τὰ στομούμενα βαφήν, ἵσχουνσι· τὸ γὰρ ἀραιὸν ἔτι Ε καὶ διακεχυμένον δώννυται καὶ γίνεται σταθερὸν καὶ διαν- 10 γές, ὥσθ' ὑπὸ τῆς τυχούσης ἀναθυμιάσεως τρέφεσθαι· καὶ καλῶς Ἡράκλειτος εἶπεν ὅτι ἡ ψυχὴ δύνανται καθ' Ἄιδην" (B 98).

29. Ἐφορῶσι δὲ πρῶτον μὲν αὐτῆς σελήνης τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος καὶ τὴν φύσιν οὐχ ἀπλῆν οὐδὲ ἄμικτον, 15 ἀλλ' οἷον ἀστρον σύγκραμα καὶ γῆς οὖσαν. ὡς γὰρ ἡ γῆ πνεύματι μεμιγμένη καὶ ὑγρῷ ... μαλακῇ γέγονε καὶ τὸ αἷμα τῇ σαρκὶ παρέχει τὴν αἰσθησιν ἐγκεκραμένον, οὗτως τῷ αἰδέρι λέγουσι τὴν σελήνην ἀνακεκραμένην διὰ βάθους ἄμα μὲν ἔμψυχον εἶναι καὶ γόνιμον, ἄμα δὲ ἰσόρ- 20 ροπον ἔχειν τὴν πρὸς τὸ βαρὺ συμμετρίαν τῆς κονφότητος. F καὶ γὰρ αὐτὸν οὗτως τὸν κόσμον ἐκ τῶν ἄνω καὶ τῶν κάτω φύσει φερομένων συνηρμοσμένον ἀπηλλάχθαι παντάπασι τῆς κατὰ τόπον κινήσεως. ταῦτα δὲ καὶ Ξενοκράτης (fr. 56) ἔοικεν ἐννοῆσαι θείω τινὶ λογισμῷ, τὴν ἀρχὴν 25 λαβὼν παρὰ Πλάτωνος (Tim. 31). Πλάτων γάρ ἐστιν ὁ

DE FACIE IN ORBE LVNAE

καὶ τῶν ἀστέρων ἔκαστον ἐκ γῆς καὶ πυρὸς συνηρμόσθαι διὰ τῶν <φυοῖν> μεταξὺ φύσεων ἀναλογίᾳ δεύτεισῶν ἀποφηνάμενος· οὐδὲν γὰρ εἰς αἴσθησιν ἔξικνεῖσθαι, φῦ μή τι γῆς ἐμμέμικται καὶ φωτός. ὁ δὲ Ξενοκράτης (fr. 56) τὰ 5 μὲν ἀστρα καὶ τὸν ἥλιον ἐκ πυρός φησι καὶ τοῦ πρώτου πυκνοῦ συγκεῖσθαι, | τὴν δὲ σελήνην ἐκ τοῦ δευτέρου 944 πυκνοῦ καὶ τοῦ ἴδιου ἀέρος, τὴν δὲ γῆν ἐξ ὕδατος καὶ ἀέρος καὶ τοῦ τρίτου τῶν πυκνῶν· ὅλως δὲ μήτε τὸ πυκνὸν αὐτὸν καθ' αὐτὸν μήτε τὸ μαρὸν εἶναι ψυχῆς δεκτικόν.
10 καὶ ταῦτα μὲν περὶ οὐσίας σελήνης.

Ἐνρος δὲ καὶ μέγεθος οὐχ ὅσον οἱ γεωμέτραι λέγουσιν, ἀλλὰ μεῖζον πολλάκις ἐστί· καταμετρεῖ δὲ τὴν σκιὰν τῆς γῆς διλιγάκις τοῖς ἑαυτῆς μεγέθεσιν οὐχ ὑπὸ σμικρότητος, ἀλλὰ θερμού<ότητος, ἥ κατ>επείγει τὴν κίνησιν 15 ὅπως ταχὺ διεκπερᾶ τὸν σκοτώδη τόπον ὑπεκφέρουσα τῶν ἀγαθῶν <τὰς ψυχὰς> σπευδούσας καὶ βοώσας. οὐκέτι γὰρ ἔξακούσουσιν ἐν τῇ σκιᾷ γενόμεναι τῆς περὶ τὸν Β οὐρανὸν ἀρμονίας· ἂμα δὲ καὶ κάτωθεν αἱ τῶν κολαζομένων ψυχαὶ τηνικαῦτα διὰ τῆς σκιᾶς ὀδυρόμεναι <καὶ> 20 ἀλαλάζονται προσφέρονται (διὸ καὶ κροτεῖν ἐν ταῖς ἐκλείψειν εἰώθασιν οἱ πλεῖστοι χαλκώματα καὶ ψόφον ποιεῖν καὶ πάταγον ἐπὶ τὰς φαύλας)· ἐκφοβεῖ δ' αὐτὰς καὶ τὸ καλούμενον πρόσωπον, ὅταν ἐγγὺς γένωνται, βλοσυρόν τι καὶ φρικῶδες ὀρώμενον. ἔστι δ' οὐ τοιοῦτον, ἀλλ' ὡσπερ 25 ἥ παρ' ἡμῖν ἔχει γῆ κόλπους βαθεῖς καὶ μεγάλους, ἔνα

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

μὲν ἐνταῦθα διὰ στηλῶν Ἡρακλείων ἀναχεόμενον εἴσω πρὸς ἡμᾶς, ἔξω δὲ τὸν Κάσπιον καὶ τοὺς περὶ τὴν Ἐρυ-
θρὰν θάλατταν, οὗτως βάθη ταῦτα τῆς σελήνης ἐστὶ καὶ
κοιλώματα. καλοῦσι δ' αὐτῶν τὸ μὲν μέγιστον Ἑκάτης
μυχόν, δπου καὶ δίκας διδόσασιν αἱ ψυχαὶ καὶ λαμβάνουσιν 5
ῶν ἀν ἥδη γεγενημέναι δαίμονες ἢ πάθωσιν ἢ δράσωσι,
τὰς δὲ δύο Μακράς· περαιοῦνται γὰρ αἱ ψυχαὶ δι' αὐτῶν,
νῦν μὲν εἰς τὰ πρὸς οὐρανὸν τῆς σελήνης, νῦν δὲ πάλιν
εἰς τὰ πρὸς γῆν· ὀνομάζεσθαι δὲ τὰ μὲν πρὸς οὐρανὸν
τῆς σελήνης Ἡλύσιον πεδίον, τὰ δ' ἐνταῦθα Φερσεφόνης 10
† οὐκ ἀντίχθονος.

30. Οὐκ ᾖ δὲ διατρίβουσιν ἐπ' αὐτὴν οἱ δαίμονες,
ἄλλὰ χρηστηρίων δεῦρο κατίασιν ἐπιμελησόμενοι, καὶ
ταῖς ἀνωτάτῳ συμπάρεισι καὶ συνοργιάζουσι τῶν τελε-
D τῶν, κολασταί τε γίνονται καὶ φύλακες ἀδικημάτων καὶ 15
σωτῆρες ἐν τε πολέμοις καὶ κατὰ θάλατταν ἐπιλάμπουσιν.
ὅ τι δ' ἀν μὴ καλῶς περὶ ταῦτα πράξωσιν ἄλλ' ὑπ' ὁργῆς
ἢ πρὸς ἀδικον χάριν ἢ φθόνῳ, δίκην τίνουσιν· ὡθοῦνται
γὰρ αὖθις ἐπὶ γῆν συνειργνύμενοι σώμασιν ἀνθρωπίνοις.
ἐκ δὲ τῶν βελτιόνων ἐκείνων οἱ τε περὶ τὸν Κρόνον ὅντες 20
ἔφασαν αὐτοὺς εἶναι καὶ πρότερον ἐν τῇ Κερήτῃ τοὺς
Ἰδαίους Δακτύλους, ἐν τε Φρυγίᾳ τοὺς Κορύβαντας γε-
νέσθαι καὶ τοὺς περὶ Βοιωτίαν ἐν † Οὐδώρᾳ Τροφωνά-
δας καὶ μυρίους ἄλλους πολλαχόθι τῆς οἰκουμένης· ὃν
Εἰερὰ καὶ τιμαὶ καὶ προσηγορίαι διαμένουσιν, αἱ δὲ δυνά- 25

DE FACIE IN ORBE LVNAE

μεις <έξελιπον> ἐνίων εἰς ἔτερον τόπον τῆς ἀρίστης ἔξ-
αλλαγῆς τυγχανόντων.

Τυγχάνουσι δ' οἱ μὲν πρότερον οἱ δ' ὕστερον, ὅταν δ'
νοῦς ἀποκριθῇ τῆς ψυχῆς· ἀποκρίνεται δ' ἔρωτι τῆς περὶ
5 τὸν ἥλιον εἰκόνος, διὸ ἡς ἐπιλάμπει τὸ ἐφετὸν καὶ καλὸν
καὶ θεῖον καὶ μακάριον, οὗ πᾶσα φύσις, ἄλλη δ' ἄλλως
δρέγεται. καὶ γὰρ αὐτὴν τὴν σελήνην ἔρωτι τοῦ ἥλιον
περιπολεῖν ἀεὶ καὶ συγγίνεσθαι δρεγομένην ἀπ' αὐτοῦ τὸ □
10 γονιμώτατον. λείπεται δ' ἡ τῆς ψυχῆς φύσις ἐπὶ τὴν σε-
λήνην, οἷον ἵχνη τινὰ βίου καὶ δνείρατα διαφυλάττουσα·
καὶ περὶ ταύτης ὁρθῶς ἥγοῦ λελέχθαι τό ‘ψυχὴ δ’ ἥντ’ F
ὅνειρος ἀποπταμένη πεπότηται’ (λ222). οὐδὲ γὰρ εὐθὺς
οὐδὲ τοῦ σώματος ἀπαλλαγεῖσα τοῦτο πέπονθεν ἀλλ'
15 ὕστερον, ὅταν ἔρημος καὶ μόνη τοῦ νοῦ ἀπαλλαττομένη
γένηται. καὶ Ὁμηρος ὅν εἶπε πάντων μάλιστα δὴ κατὰ
θεὸν εἶπεν ἔοικε περὶ τῶν καθ' Ἄιδου (λ601)

‘τὸν δὲ μετ' εἰσενόησα βίην Ἡρακληίην,
εἴδωλον· αὐτὸς δὲ μετ' ἀθανάτοισι θεοῖσιν.’

αὐτός τε γὰρ ἔκαστος ἡμῶν οὐ θυμός ἐστιν οὐδὲ φόβος
20 οὐδὲ ἐπιθυμία, καθάπερ οὐδὲ σάρκες οὐδὲ ὑγρότητες, ἀλλ'
φ' διανοούμεθα καὶ φρονοῦμεν, | ἡ τε ψυχὴ τυπουμένη 945
μὲν ὑπὸ τοῦ νοῦ τυποῦσα δὲ τὸ σῶμα καὶ περιπτύσσουσα
πανταχόθεν ἐκμάττεται τὸ εἶδος· ὡστε καν χωρὶς ἔκα-
τέρου γένηται, πολὺν χρόνον διατηροῦσα τὴν ὅμοιότητα
25 καὶ τὸν τύπον εἴδωλον ὁρθῶς δνομάζεται.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

(945) Τούτων δ' ἡ σελήνη, καθάπερ εἴρηται, στοιχεῖόν ἐστιν. ἀναλύονται γὰρ εἰς ταύτην, ὥσπερ εἰς τὴν γῆν τὰ σώματα τῶν νεκρῶν, ταχὺ μὲν αἱ σώφρονες, μετὰ σχολῆς ἀπράγμονα καὶ φιλόσοφον στέρξασαι βίον (ἀφεθεῖσαι γὰρ ὑπὸ τοῦ νοῦ καὶ πρὸς οὐθὲν ἔτι χρώμεναι τοῖς πάθεσιν ἀπο- 5 Β μαραίνονται). τῶν δὲ φιλοτίμων καὶ πρακτικῶν ἐρωτικῶν τε περὶ σώματα καὶ θυμοειδῶν αἱ μὲν οἶν ἐν ὕπνῳ ταῖς τοῦ βίου μνημοσύναις διείρασι χρώμεναι διαφέρονται, καθάπερ ἡ τοῦ Ἐνδυμίωνος· εἰ δ' αὐτὰς τὸ ἀστατον καὶ τὸ εὔπαθες ἐξίστησι καὶ ἀφέλκει τῆς σελήνης πρὸς ἄλλην γένεσιν, οὐκ ἐᾶ ... ἀλλ' ἀνακαλεῖται καὶ καταθέλγει. μικρὸν γὰρ οὐδὲν οὐδὲν ἡσυχον οὐδὲν δμολογούμενον ἔργον ἐστίν, δταν ἀνευ νοῦ τῷ παθητικῷ σώματος ἐπιλάβωνται. Τιτυοὶ δὲ καὶ Τυφῶνες ὅ τε Δελφοὺς κατασχὼν καὶ συνταράξας τὸ χρηστήριον ὑβρεῖ καὶ βίᾳ Πύθων ἐξ ἐκείνων 15 □ C ἄρα τῶν ψυχῶν ἦσαν, ἐρήμων λόγου καὶ τύφῳ πλανηθέντι τῷ παθητικῷ χρησαμένων.

Χρόνῳ δὲ κάκείνας κατεδέξατο εἰς αὗτὴν ἡ σελήνη καὶ κατεκόσμησεν, εἴτα τὸν νοῦν αὖθις ἐπισπείραντος τοῦ ἡλίου τῷ ζωτικῷ δεχομένη νέας ποιεῖ ψυχάς, ἡ δὲ γῆ 20 □ τρίτον σῶμα παρέσχεν. οὐδὲν γὰρ αὕτη δίδωσιν <ἄλλ' ἀποδίδωσιν> μετὰ θάνατον ὅσα λαμβάνει πρὸς γένεσιν. ἥλιος δὲ λαμβάνει μὲν οὐδὲν ἀπολαμβάνει δὲ τὸν νοῦν διδούς, σελήνη δὲ καὶ λαμβάνει καὶ δίδωσι καὶ συντίθησι καὶ διαιρεῖ [καὶ] κατ' ἄλλην καὶ ἄλλην δύναμιν· ὃν 25 Εἰλείθυια μὲν ἡ συντίθησιν Ἀρτεμις δ' ἡ διαιρεῖ καλεῖται. καὶ τριῶν Μοιρῶν ἡ μὲν Ἀτροπος περὶ τὸν ἥλιον

DE FACIE IN ORBE LVNAE

ίδομενη τὴν ἀρχὴν ἐνδίδωσι τῆς γενέσεως, ἡ δὲ Κλωθὼ Δ περὶ τὴν σελήνην φερομένη συνδεῖ καὶ μίγνυσιν, ἐσχάτη δὲ συνεφάπτεται περὶ γῆν ἡ Λάχεσις· ἡ πλεῖστον τύχης μέτεστι. τὸ γὰρ ἄψυχον ἄκυρον αὐτὸν καὶ παθητὸν ὑπ’ 5 ἄλλων, ὁ δὲ νοῦς ἀπαθής καὶ αὐτοκράτωρ, μικτὸν δὲ καὶ μέσον ἡ ψυχὴ καθάπερ ἡ σελήνη τῶν ἀνώ καὶ κάτω σύμμιγμα καὶ μετακέρασμα ὑπὸ τοῦ θεοῦ γέγονε, τοῦτον ἄρα πρὸς ἥλιον ἔχουσα τὸν λόγον δν ἔχει γῆ πρὸς σελήνην.

10 15. Ταῦτ’ εἶπεν δὲ Σύλλας ἐγὼ μὲν ἦκουσα τοῦ ξένου διεξιόντος, ἐκείνῳ δὲ οἱ τοῦ Κρόνου κατευνασταὶ καὶ θεοάποντες, ὡς ἐλεγεν αὐτός, ἐξήγγειλαν. ὑμῖν δέ, ὡς Λαμπρία, χρῆσθαι τῷ λόγῳ πάρεστιν ἡ βούλεσθε.³

61.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΩΤΩΣ ΨΥΧΡΟΥ

(Plan. 53)

F 1. Ἐστι τις ἄρα τοῦ ψυχροῦ δύναμις, ὡς Φαβωρῖνε,
πρώτη καὶ οὐσία, καθάπερ τοῦ θερμοῦ τὸ πῦρ, ἡς παρ-
ουσίᾳ τινὶ καὶ μετοχῇ γίνεται τῶν ἄλλων ἐκαστον ψυ-
χρόν; ἢ μᾶλλον ἡ ψυχρότης στέρησίς ἐστι θερμότητος,
ὡσπερ τοῦ φωτὸς τὸ σκότος λέγονται καὶ τῆς κινήσεως
τὴν στάσιν; ἐπεὶ καὶ τὸ ψυχρὸν ἔοικε στάσιμον εἶναι, κι-
946 νητικὸν δὲ τὸ θερμόν. | αἱ τε τῶν θερμῶν καταψύξεις
οὐδεμιᾶς παρουσίᾳ γίνονται δυνάμεως, ἀλλ᾽ ἐκστάσει
θερμότητος· ἅμα γὰρ ἀπιοῦσα πολλὴ φαίνεται καὶ ψύ-
χεται τὸ ὑπολειπόμενον· ὁ γὰρ ἀτμός, δν τὰ ζέοντα τῶν
ὑδάτων μεθίησιν, ἀπιόντι τῷ θερμῷ συνεκπίπτει· διὸ καὶ
μειοῖ τὸ πλῆθος ἡ περίψυξις, ἐκκρίνουσα τὸ θερμὸν ἐτέ-
ρον μηδενὸς ἐπεισιόντος.

2. Ἡ πρῶτον μὲν ἂν τις ὑπίδοιτο τοῦ λόγου τούτου
τὸ πολλὰς τῶν ἐμφανῶν ἀναιρεῖν δυνάμεων, ὡς οὐ ποιό-
τητας οὐδὲ ἔξεις ἔξεων δὲ καὶ ποιοτήτων στερήσεις, βα-
ρύτητα μὲν κονφότητος καὶ σκληρότητα μαλακότητος τὸ
B μέλαν δὲ τοῦ λευκοῦ καὶ τὸ πικρὸν τοῦ γλυκέος, καὶ ὡν
ἐκαστον ἐκάστῳ πέφυκεν ἀντικεῖσθαι κατὰ δύναμιν, οὐχ
ώς ἔξει στέρησις; ἐπειθ' ὅτι πᾶσα στέρησις ἀργόν ἐστι 20

DE PRIMO FRIGIDO

καὶ ἀπρακτον, ὡς τυφλότης καὶ κωφότης καὶ σιωπὴ καὶ θάνατος (ἐκστάσεις γάρ εἰσιν εἰδῶν καὶ ἀναιρέσεις οὐσιῶν, οὐ φύσεις τινὲς οὐδὲ οὐσίαι καθ' ἑαυτάς), ἥ δὲ ψυχρότης οὐκ ἐλάττονα τῆς θερμότητος ἐγγινομένη τοῖς σώμασι πάθη καὶ μεταβολὰς ἐνεργάζεσθαι πέφυκε; καὶ γὰρ πήγνυται πολλὰ τῷ ψυχρῷ καὶ συγκρίνεται καὶ πυκνοῦται· καὶ τὸ στάσιμον αὐτῷ καὶ δυσκίνητον οὐκ ἀργόν ἐστιν, ἀλλ᾽ ἐμβριθὲς καὶ βέβαιον, ὑπὸ δόμης συνερειστικὸν καὶ συνεκτικὸν ἔχούσης τόνον. δθεν ἥ μὲν στέρησις C 10 ἔκλειψις γίνεται καὶ ὑποχώρησις τῆς ἀντικειμένης δυνάμεως, ψύχεται δὲ πολλὰ πολλῆς αὐτοῖς θερμότητος ἐνυπαρχούσης· ἔνια δὲ καὶ μᾶλλον ἥ ψυχρότης, ἀν λάβη θερμότερα, πήγνυσι καὶ συνάγει, καθάπερ τὸν βαπτόμενον σίδηρον. οἱ δὲ Στωικοὶ καὶ τὸ πνεῦμα λέγουσιν ἐν τοῖς 15 σώμασι τῶν βρεφῶν τῇ περιψύξει στομοῦσθαι καὶ μεταβάλλον ἐκ φύσεως γίνεσθαι ψυχήν· ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀμφισβητήσιμον, ἐτέρων δὲ πολλῶν τὴν ψυχρότητα φαινομένην δημιουργὸν οὐκ ἄξιον ἥγεῖσθαι στέρησιν.

3. Ἐτι στέρησις μὲν οὐδεμίᾳ δέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον, οὐδὲ ἀν εἴποι τις ἔτερον ἐτέρον μᾶλλον πεπηρῶσθαι τῶν μὴ βλεπόντων ἥ σιωπᾶν τῶν μὴ φθεγγομένων ἥ τεθνάναι τῶν μὴ ζώντων· ἐν δὲ τοῖς ψυχροῖς πολὺ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον ἔνεστι καὶ τὸ λίαν καὶ τὸ μὴ λίαν καὶ ὅλως ἐπιτάσεις καὶ ἀνέσεις, ὥσπερ ἐν τοῖς θερμοῖς, διὰ τὸ τὴν ὕλην πῆ μὲν σφόδρα πῆ δ' ἡρέμα πάσχονταν ὑπὸ τῶν ἐναντίων δυνάμεων ἐτερα μᾶλλον ἐτέρων καὶ θερμότερα καὶ ψυχρότερα παρέχειν ἐξ ἑαυτῆς. καὶ γὰρ ἔξεως μὲν οὐκ ἔστι μῆτις πρὸς στέρησιν οὐδὲ ἀναδέχεται δύναμις οὐδεμίᾳ τὴν ἀντικειμένην αὐτῇ στέρησιν

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΩΤΩΣ ΨΥΧΡΟΥ

Ε ἐπιοῦσαν οὐδὲ ποιεῖ κοινωνὸν ἀλλ᾽ ἀντεξανίσταται· θερμὰ δὲ ἔστιν ἄχρις οὗ κεραυνόμενα ψυχροῖς ὑπομένει, καθάπερ μέλανα λευκοῖς καὶ βαρέσιν ὅξεα καὶ γλυκέσιν αὐστηρά, παρέχοντα τῇ κοινωνίᾳ ταύτῃ καὶ ἀρμονίᾳ χρωμάτων τε καὶ φθόγγων καὶ φαρμάκων καὶ ὅψων προσφιλεῖς πολλὰς καὶ φιλανθρώπους γενέσεις. ή μὲν γὰρ κατὰ στέρησιν καὶ ἔξιν ἀντίθεσις πολεμικὴ καὶ ἀσύμβατός ἔστιν, οὐσίαν θατέρου τὴν θατέρου φθορὰν ἔχοντος· τῇ δὲ κατὰ τὰς ἐγαντίας δυνάμεις καιροῦ τυχούσῃ πολλὰ μὲν F αἱ τέχναι χρῶνται, πλεῖστα δὲ η φύσις ἐν τε ταῖς ἄλλαις γενέσεσι καὶ ταῖς περὶ τὸν ἀέρα τροπαῖς, καὶ ὅσα διακοσμῶν καὶ βραβεύων ὁ θεὸς ἀρμονικὸς καλεῖται καὶ μουσικός, οὐ βαρύτητας συναρμόττων καὶ ὀξύτητας οὐδὲ λευκὰ καὶ μέλαγα συμφώνως διμιλοῦντα παρέχων ἄλλήλοις, ἀλλὰ τὴν τῆς θερμότητος καὶ ψυχρότητος ἐν κόσμῳ κοινωνίαν πάλιν, ἐπιτροπεύων καὶ τὸ ἄγαν ἐκατέρας ἀφαιρῶν εἰς τὸ δέον ἀμφιτέρας καθίστησι. |

947 4. Καὶ μὴν ψυχροῦ μὲν αἰσθησις ἔστιν, ὥσπερ καὶ θερμοῦ· στέρησις δὲ οὐθὲν δρατὸν οὔτ' ἀκουστὸν οὐθὲν ἀπτὸν οὔτε ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσι γνωστόν. οὐσίας γάρ τινος αἰσθήσις ἦν· ὅπου δὲ οὐσία μὴ φαίνεται, νοεῖται στέρησις, οὐσίας ἀπόφασις οὖσα, καθάπερ ὅψεως τυφλότης καὶ φωνῆς σιωπὴ καὶ σώματος ἐρημία καὶ κενόν. οὔτε γὰρ κενοῦ δι' ἀφῆς αἰσθησις ἔστιν, ἀλλ' ὅπου μὴ γίνεται σώματος ἀφή, κενοῦ γίνεται νόησις· οὔτε σιγῆς ἀκούομεν, ἀλλά, ἐὰν μηδενὸς ἀκούωμεν, σιγὴν νοοῦμεν.

DE PRIMO FRIGIDO

ώς δ' αὐτῶς καὶ τυφλῶν καὶ γυμνῶν καὶ ἀνόπλων οὐκ
αἰσθησις ἔστιν ἀλλ' αἰσθήσεως ἀποφάσει νόησις. ἔδει τοί-
νυν μὴ γίνεσθαι ψυχρῶν αἰσθησιν, ἀλλ' ὅπου τὸ θερμὸν Β
ἐπιλείπει νοεῖσθαι τὸ ψυχρόν, εἴπερ ἦν θερμοῦ στέρησις.
5 εἰ δ', ὥσπερ τὸ θερμὸν ἀλέα καὶ διακρίσει τῆς σαρκός,
οὗτῳ συγκρίσει καὶ πυκνώσει τὸ ψυχρὸν αἰσθητόν ἔστι,
δῆλον ὅτι καὶ ψυχρότητος ἴδια τις ἔστιν ἀρχὴ καὶ πηγὴ
καθάπερ θερμότητος.

5. Ἐτι τοίνυν ἐν τι καὶ ἀπλοῦν ἡ περὶ ἐκαστον εἶδος
10 στέρησις, αἱ δ' οὐσίαι πλείονας διαφορὰς καὶ δυνάμεις
ἔχουσι. μονοειδὲς γὰρ ἡ σιωπὴ ποικίλον δ' ἡ φωνή, νῦν
μὲν ἐνοχλοῦσα νῦν δὲ τέρπουσα τὴν αἰσθησιν. ἔχει δὲ
τοιαύτας καὶ τὰ χρώματα καὶ τὰ σχήματα διαφοράς, ἐν
αἷς ἄλλοτ' ἄλλως τὸν προστιγχάνοντα διατίθησι. τὸ C
15 δ' ἀναφές καὶ ἄχρωστον καὶ δλως ἄποιον οὐκ ἔχει δια-
φοράν, ἀλλ' ὅμοιόν ἔστιν. (6.) ἀρδ' οὖν ἔοικε τοῖς στερη-
τικοῖς τούτοις τὸ ψυχρόν, ὥστε μὴ ποιεῖν ἐν τοῖς πάθεσι
διαφοράν, ἡ τούναντίον ἡδοναί τε μεγάλαι καὶ ὠφέλιμοι
τοῖς σώμασιν ἀπὸ ψυχρῶν ὑπάρχουσι καὶ βλάβαι πάλιν
20 νεανικαὶ καὶ πόνοι καὶ βαρύτητες, ὑφ' ᾧ οὐκ ἀεὶ φεύγει
καὶ ἀπολείπει τὸ θερμὸν ἄλλὰ πολλάκις ἐγκαταλαμβανό-
μενον ἀνθίσταται καὶ μάχεται, τῇ μάχῃ δ' αὐτῶν ὅνομα
φρίκη καὶ τρόμος, ἡττωμένω δὲ τῷ θερμῷ τὸ πήγνυσθαι
καὶ ναρκᾶν ἐπιγίνεται, κρατοῦν δὲ τοῦ ψυχροῦ διάχυσιν
25 παρέχει καὶ ἀλέαν τῷ σώματι μεθ' ἡδονῆς, ὅπερ Ὁμηρος D
‘ἰαίνεσθαι’ κέκληκεν; ἄλλὰ ταῦτα γε παντὶ δῆλα, καὶ τού-
τοις οὐχ ἥκιστα τοῖς πάθεσιν ἐνδείκνυνται τὸ ψυχρὸν ὅτι
πρὸς τὸ θερμὸν ως οὐσία πρὸς οὐσίαν ἡ πάθος πρὸς πά-
θος οὐχ ως ἀπόφασις ἀντίκειται καὶ στέρησις, οὐδὲ φθορά
30 τίς ἔστι τοῦ θερμοῦ καὶ ἀναίρεσις ἄλλὰ φθαρτικὴ φύσις
καὶ δύναμις. ἡ καὶ τὸν χειμῶνα τῶν ὀρῶν καὶ τὰ βόρεια

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΩΤΩΣ ΨΥΧΡΟΥ

τῶν πνευμάτων ἔξέλωμεν, ὡς στερήσεις ὅντα τῶν θερμῶν καὶ νοτίων ἵδιαν δ' ἀρχὴν οὐκ ἔχοντα.

7. Καὶ μὴν τεττάρων γε τῶν πρώτων ὅντων ἐν τῷ παντὶ σωμάτων, ἢ διὰ πλῆθος καὶ ἀπλότητα καὶ δύναμιν Ε οἱ πλεῖστοι στοιχεῖα τῶν ἄλλων ὑποτίθενται καὶ ἀρχάς, 5 πυρὸς καὶ ὕδατος καὶ ἀέρος καὶ γῆς, ἀναγκαῖόν ἐστι καὶ ποιότητας εἶναι τὰς πρώτας καὶ ἀπλᾶς τοσαύτας. τίνες οὖν εἰσιν αὗται πλὴν θερμότητος καὶ ψυχρότητος καὶ ὑγρότητος, αἷς τὰ στοιχεῖα πάσχειν ἄπαντα καὶ ποιεῖν πέφυκεν; ὡς δὲ τῶν ἐν γραμματικῇ στοιχείων βραχύτητές 10 εἰσι καὶ μακρότητες, τῶν δ' ἐν μουσικῇ βαρύτητες καὶ ὁξύτητες, οὐθάτερα τῶν ἔτερων στέρησις, οὕτως ἐν τοῖς φυσικοῖς σώμασιν ἀντιστοιχίαν ὑποληπτέον ὑγρῶν πρὸς ξηρὰ καὶ ψυχρῶν πρὸς θερμά, τὸ κατὰ λόγον ἄμα καὶ τὰ F φαινόμενα διαφυλάττοντας. Ἡ, καθάπερ Ἀναξιμένης (fr. 1) 15 δο παλαιὸς ὕετο, μήτε τὸ ψυχρὸν ἐν οὐσίᾳ μήτε τὸ θερμὸν ἀπολείπωμεν, ἀλλὰ πάθη κοινὰ τῆς ὕλης ἐπιγινόμενα ταῖς μεταβολαῖς· τὸ γὰρ συστελλόμενον αὐτῆς καὶ πυκνούμενον ψυχρὸν εἶναι φησι, τὸ δ' ἀραιὸν καὶ τὸ χαλαρὸν (οὕτω πως ὀνομάσας καὶ τῷ ὅγματι) θερμόν. δύεν 20 οὐκ ἀπεικότως λέγεσθαι τὸ καὶ θερμὰ τὸν ἄνθρωπον ἐκ 948 τοῦ στόματος καὶ ψυχρὰ μεθιέναι· | ψύχεται γὰρ ἡ πνοὴ πιεσθεῖσα καὶ πυκνωθεῖσα τοῖς χείλεσιν, ἀνείμενον δὲ τοῦ στόματος ἐκπίπτουσα γίνεται θερμὸν ὑπὸ μανότητος. (τοῦτο μὲν οὖν ἀγνόημα ποιεῖται τοῦ 25 ἀνδρὸς δο Ἀριστοτέλης· ἀνειμένον γὰρ τοῦ στόματος ἐκπνεῖσθαι τὸ θερμὸν ἐξ ἡμῶν αὐτῶν, δταν δὲ συστρέψαντες τὰ χείλη φυσήσωμεν, οὐ τὸν ἐξ ἡμῶν

DE PRIMO FRIGIDO

ἀλλὰ τὸν ἀέρα τὸν πρὸ τοῦ στόματος ὥθεῖσθαι ψυχρὸν
δύτα καὶ προσπίπτειν.)

8. Εἰ δὲ ἀπολειπτέον οὐσίαν ψυχροῦ καὶ θερμοῦ, προ-
άγωμεν ἐπὶ τὸ ἔξῆς τὸν λόγον, ἵτις ἐστὶν οὐσία καὶ ἀρχὴ
5 καὶ φύσις ψυχρότητος ζητοῦντες. οἱ μὲν οὖν, τῶν σκαλη-
νῶν καὶ τριγωνοειδῶν σχηματισμῶν ἐν τοῖς σώμασι κει- B □
μένων, τὸ διγοῦν καὶ τρέμειν καὶ φρίττειν καὶ ὅσα συγ-
γενῆ τοῖς πάθεσι τούτοις ὑπὸ τραχύτητος ἐγγίνεσθαι λέ-
γοντες, εἰ καὶ τοῖς κατὰ μέρος διαμαρτάνουσι, τὴν ἀρχὴν
10 ὅθεν δεῖ λαμβάνουσι· δεῖ γὰρ ὥσπερ ἀφ' ἐστίας τῆς τῶν
ὅλων οὐσίας ἀρχεσθαι τὴν ζήτησιν. ὃ καὶ μάλιστα δό-
ξειεν ἀν ίατροῦ καὶ γεωργοῦ καὶ αὐλητοῦ διαφέρειν ὁ
φιλόσοφος. ἐκείνοις μὲν γὰρ ἔξαρκεῖ τὰ ἔσχατα τῶν αἰ-
τίων θεωρῆσαι· τὸ γὰρ ἐγγυτάτῳ τοῦ πάθους αἴτιον ἀν
15 συνοφθῆ, πυρετοῦ μὲν ἔντασις ἡ παρέμπτωσις ἐρυσίβης
δὲ ἥλιοι πυριφλεγεῖς ἐπ' ὅμβρῳ βαρύτητος δὲ κλίσις αὐ- C □
λῶν καὶ συναγωγὴ πρὸς ἄλλήλους, ἵκανόν ἐστι τῷ τεχνίτῃ
πρὸς τὸ οἰκεῖον ἔργον. τῷ δὲ φυσικῷ θεωρίας ἔνεκα μετ-
ιόντι τάληθὲς ἡ τῶν ἔσχάτων γνῶσις οὐ τέλος ἐστὶν
20 ἀλλ' ἀρχὴ τῆς ἐπὶ τὰ πρῶτα καὶ ἀνωτάτῳ πορείας. διὸ
καὶ Πλάτων δρθῶς καὶ Δημόκριτος αἰτίαν θερμότητος
καὶ βαρύτητος ζητοῦντες οὐ κατέπαυσαν ἐν γῇ καὶ πυρὶ
τὸν λόγον ἀλλ' ἐπὶ τὰς νοητὰς ἀναφέροντες ἀρχὰς τὰ αἰ-
σθητὰ μέχρι τῶν ἐλαχίστων ὥσπερ σπερμάτων προηλθον.
25 9. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ αἰσθητὰ ταντὶ προανακινῆσαι
βέλτιόν ἐστιν, ἐν οἷς Ἐμπεδοκλῆς τε καὶ Στράτων καὶ οἱ
Στωικοὶ τὰς οὐσίας τίθενται τῶν δυνάμεων, οἱ μὲν Στωι-

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΩΤΩΣ ΨΥΧΡΟΥ

Δ κοὶ τῷ ἀέρι τὸ πρώτως ψυχρὸν ἀποδιδόντες, Ἐμπεδοκλῆς
δὲ καὶ Στράτων τῷ ὕδατι· τὴν δὲ γῆν ἵσως ἀν ἔτερος
□ φανείη ψυχρότητος αἰτίαν ὑποτιθέμενος. πρότερον δὲ τὰ
ἔκείνων σκοπῶμεν. ἐπεὶ τὸ πῦρ θερμὸν ἄμα καὶ λαμ-
πρόν ἔστι, δεῖ τὴν ἀντικειμένην τῷ πυρὶ φύσιν ψυχράν 5
τ' εἶναι καὶ σκοτεινήν· ἀντίκειται γὰρ ὡς τῷ λαμπρῷ
τὸ ζοφερὸν οὕτω τῷ θερμῷ τὸ ψυχρόν· ἔστι γὰρ ὡς
ὄψεως τὸ σκοτεινὸν οὕτω τὸ ψυχρὸν ἀφῆς συγχυτικόν, ἥ
δὲ θερμότης διαχεῖ τὴν αἴσθησιν τοῦ ἀπτομένου καθάπερ
Ε ἡ λαμπρότης τοῦ ὁρῶντος. τὸ ἀρα πρώτως σκοτεινὸν ἐν 10
τῇ φύσει πρώτως καὶ ψυχρόν ἔστιν. δτι δ' ἀηρ τὸ πρώτως
σκοτεινόν ἔστιν, οὐδὲ τοὺς ποιητὰς λέληθεν· ἀέρα γὰρ
τὸ σκότος καλοῦσιν· (Hom. i 144)

‘ἀηρ γὰρ παρὰ νηυσὶ βαθεῖ’ ἦν οὐδὲ σελήνη
οὐρανόθεν προύφαινε.’

15

καὶ πάλιν (Hes. O. D. 255)

‘ἡέρα ἐσσάμενοι πᾶσαν φοιτῶσιν ἐπ' αἶαν'
καὶ πάλιν (P 649)

‘αὐτίκα δ' ἡέρα μὲν σκέδασεν καὶ ἀπῶσεν ὅμιχλην,
ἡέλιος δ' ἐπέλαμψε· μάχη δ' ἐπὶ πᾶσα φαάνθη.’

20

καὶ γὰρ ‘κνέφας’ τὸν ἀφώτιστον ἀέρα καλοῦσι, κενὸν ὡς
ἔοικε φάους ὄντα· καὶ ‘νέφος’ ὁ συμπεσὼν καὶ πυκνω-

DE PRIMO FRIGIDO

θεὶς ἀήρ ἀποφάσει φωτὸς κέκληται· τὸ καλεῖται δὲ καὶ ἄχλὺς καὶ δμίχλη καὶ δσα τοῦ φωτὸς οὐ παρέχει τῇ αἰσθήσει δίοψιν ἀέρος εἰσὶ διαφοραί· καὶ τὸ ἀειδὲς αὐτοῦ καὶ ἄχρωστον Ἀιδης καὶ Ἀχέρων ἐπίκλησιν ἔσχεν. ὥσπερ F
5 οὖν αὐγῆς ἐπιλιπούσης σκοτεινὸς ἀήρ, οὗτοι θερμοῦ μεταστάντος τὸ ἀπολειπόμενον ἀήρ ψυχρὸς ἄλλο δὲ οὐδέν ἔστι· διὸ καὶ ‘Τάρταρος’ οὗτος, ὑπὸ ψυχρότητος, κέκληται (δηλοῖ δὲ καὶ ‘Ησίοδος εἰπὼν (Th.119) ‘Τάρταρά τ’ ἡερόεντα’) καὶ τὸ ϕιγοῦντα πάλλεσθαι καὶ τρέμειν ‘ταρ-
10 ταρίζειν’. ταῦτα μὲν οὖν τοιοῦτον ἔχει λόγον.

10. Ἐπεὶ δὲ ἡ φθορὰ μεταβολὴ τίς ἔστι τῶν φθειρο-
μένων εἰς τούναντίον ἑκάστῳ, | σκοπῶμεν εἰς καλῶς εἴ- 949
ρηται τὸ ‘πνρὸς θάνατος ἀέρος γένεσις’. θνήσκει καὶ πῦρ
ώσπερ ζῷον ἡ βίᾳ σβεννύμενον ἡ δι’ αὐτοῦ μαραινόμενον.
15 ἡ μὲν οὖν σβέσις ἐμφανεστέραν ποιεῖ τὴν εἰς ἀέρα μετα-
βολὴν αὐτοῦ· καὶ γὰρ ὁ καπνὸς ἀέρος ἔστιν εἶδος καὶ ἡ
κατὰ Πίνδαρον (Isthm. 4, 84) ‘ἀέρα κνισᾶντι λακτίζοισα
καπνῷ’ λιγνὺς καὶ ἀναθυμίασις. οὐ μὴν ἄλλὰ καὶ φθι-
νούσης ἀτροφίᾳ φλογὸς ἵδεῖν ἔστιν, ὥσπερ ἐπὶ τῶν λύ-
20 χνων, τὸ ἄκρον εἰς ἀέρα [καὶ] γνοφώδη καὶ ζοφερὸν ἀπο-
χεόμενον. ἴκανῶς δὲ καὶ ὁ τῶν μετὰ λουτρὸν ἡ πνρίαν
περιχεαμένων ψυχρὸν ἀνιών ἀτμὸς ἐνδείκνυται τὴν εἰς

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΩΤΩΣ ΨΥΧΡΟΥ

(949) Βάέρα τοῦ θερμοῦ φθειρομένου μεταβολήν, ὡς φύσει πρὸς τὸ πῦρ ἀντικείμενον. Ὡς τὸ πρώτως τὸν βάέρα σκοτεινὸν εἶναι καὶ ψυχρὸν ἡκολούθει.

11. Καὶ μὴν ἀπάντων γε τῶν γινομένων ὑπὸ ψυχρότητος ἐν τοῖς σώμασι σφοδρότατον καὶ βιαιότατον ἥπηξις οὖσα πάθος μὲν ἔστιν ὕδατος ἔργον δ' βάέρος· αὐτὸ μὲν γὰρ καθ' ἑαυτὸ τὸ ὕδωρ εὐδιάχντον καὶ ἀπαγές καὶ ἀσύστατόν ἔστιν, ἐντείνεται δὲ καὶ συνάγεται τῷ βάέρι σφιγγόμενον ὑπὸ ψυχρότητος. διὸ καὶ λέλεκται (Callim. fr. anon. 384 Schn. om. Pfeiffer) 10

‘εἰ δὲ νότος βορέην προκαλέσσεται, αὐτίκα νίψει’.

τοῦ γὰρ νότου καθάπερ ὕλην τὴν ὑγρότητα παρασκευάσαντος, δ' βόρειος ἀήρ ὑπολαβὼν ἔπηξε. καὶ δῆλόν ἔστι μάλιστα περὶ τὰς χιόνας· βάέρα γὰρ μεθεῖσαι καὶ προαναπνεύσασαι λεπτὸν καὶ ψυχρὸν οὕτω δέοντιν. Ἀριστοτέλης 15 δὲ (fr. 212 R.) καὶ τὰς ἀκόνας τοῦ μολίβδου τήκεσθαι φησι καὶ δεῖν ὑπὸ κρύους καὶ χειμῶνος, ὕδατος μόνου πλησιάζοντος αὐταῖς· δ' ἀήρ, ὡς ἔοικε, συνελαύνων τὰ σώματα τῇ ψυχρότητι καταθραύει καὶ δέργνυσιν. (12.)
ἔτι τοίνυν τὰ μὲν ἀποσπασθέντα τῆς πηγῆς ὕδατα μᾶλλον 20 πήργνυται· μᾶλλον γὰρ δ' ἀήρ ἐπικρατεῖ τοῦ ἐλάττονος. ἀν δέ τις ψυχρὸν ἐκ φρέατος ὕδωρ λαβὼν ἐν ἀγγείῳ καὶ καθεὶς αὖθις εἰς τὸ φρέαρ ὥστε μὴ φαύειν τοῦ ὕδατος τὸ ἀγγεῖον ἀλλ' ἐν τῷ βάέρι κρέμασθαι, περιμείνῃ χρόνον 25 οὐ πολὺν, ἔσται ψυχρότερον τὸ ὕδωρ· ὡς μάλιστα δηλοῦται τὸ μὴ τοῦ ὕδατος εἶναι τὴν πρώτην αἰτίαν τῆς ψυχρότητος ἀλλὰ τοῦ βάέρος. τῶν γε μὴν μεγάλων ποταμῶν οὐδεὶς πήργνυται διὰ βάθους· οὐ γὰρ καθίησιν εἰς δλον δ' ἀήρ, ἀλλ' ὅσα τῇ ψυχρότητι περιλαμβάνει φαύων καὶ πλησιά-

DE PRIMO FRIGIDO

ζων, ταῦθ' ἵστησιν. ὅθεν οἱ βάρβαροι διαβαίνουσι πεζῇ,
προβαλόντες ἀλώπεκας· ἀν γὰρ μὴ πολὺς ἀλλ' ἐπιπόλαιος
ὅ πάγος ἦ, αἰσθανόμεναι τῷ ψόφῳ τοῦ ὑπορρέοντος ὕδα-
τος ἀναστρέφουσιν. ἔνιοι δὲ καὶ θηρεύουσιν ἰχθῦς ὕδατι
5 θερμῷ τοῦ πάγου παραλόντες καὶ χαλῶντες τό γε τὴν
δρμιὰν δεξόμενον. οὕτως οὐδὲν ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ τὸ ἐν βά-
θει πέπονθε. καίτοι τῶν ἄνω τοσαύτη γίνεται μεταβολὴ Ε
διὰ τὴν πῆξιν, ὥστε συντρίβειν τὰ πλοῖα τὸ ὕδωρ ἀπο-
βιαζόμενον εἰς ἑαυτὸν καὶ συνθλιβόμενον, ὡς ἵστοροῦσιν
10 οἱ νῦν μετὰ τοῦ Καίσαρος ἐπὶ τοῦ Ἱστροῦ διαχειμάσαν-
τες. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ περὶ ἡμᾶς συμβαῖνον ἴκανὴν μαρ-
τυρίαν δίδωσι· μετὰ γὰρ τὰ λουτρὰ καὶ τὰς ἐξιδρώσεις
περιψυχόμεθα μᾶλλον, τοῖς σώμασιν ἀνειμένοις καὶ δια-
κεχυμένοις πολλὴν ψυχρότητα μετὰ τοῦ ἀέρος καταδεχό-
15 μενοι. τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ τὸ ὕδωρ πάσχει· ψύχεται
γάρ, ἀν προθερμανθῆ, μᾶλλον, εὐπαθέστερον τῷ ἀέρι γε-
νόμενον· δπότε τὰ ζέοντα τῶν ὕδάτων ἀναρύτοντες καὶ
μετεωρίζοντες οὐδὲν ἄλλο δήπον ποιοῦσιν ἢ πρὸς ἀέρα F
πολὺν ἀνακερανύουσιν. ὁ μὲν οὖν τῷ ἀέρι τὴν πρώτην
20 ἀποδιδοὺς τῆς ψυχρότητος δύναμιν, ὡς Φαβωρῖνε, λόγος
ἐν τοιαύταις ἐστὶ πιθανότησιν.

13. Ὁ δὲ τῷ ὕδατι λαμβάνει μὲν καὶ αὐτὸς ἀρχὰς
δμοίως, οὕτω πως τοῦ Ἐμπεδοκλέους λέγοντος (fr. 21,
3. 5).

25 ἡέλιον μὲν λαμπρὸν δρα καὶ θερμὸν ἀπάντῃ,
δμβρον δ' ἐν πᾶσι δνοφόεντά τε διγαλέον τε·
τῷ γὰρ θερμῷ τὸ ψυχρὸν ὡς τῷ λαμπρῷ τὸ μέλαν ἀντι-
τάξας συλλογίσασθαι δέδωκεν, δτι τῆς αὐτῆς οὐσίας ἐστὶ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΩΤΩΣ ΨΥΧΡΟΥ

950 τὸ μέλαν καὶ τὸ ψυχρόν, | ὡς τῆς αὐτῆς τὸ λαμπρὸν
καὶ τὸ θερμόν. ὅτι δὲ οὐ τοῦ ἀέρος τὸ μέλαν ἄλλὰ τοῦ
ὑδατός ἔστιν, ἡ αἰσθησις ἐπιμαρτυρεῖ, τῷ μὲν ἀέρι μη-
δενὸς ὡς ἀπλῶς εἰπεῖν μελαινομένου τῷ δὲ ὑδατὶ πάντων.
Διὸ γὰρ τὸ λευκότατον ἐμβάλλεται ἔριον εἰς ὑδωρ ἢ ἴματιον, 5
ἀναφαίνεται μέλαν καὶ διαμένει, μέχρι δὲ τοῦ θερμότητος
ἔξικμασθῇ τὸ ύγρὸν ἢ τισι στρέβλαις καὶ βάρεσιν ἐκπιε-
σθῇ· τῆς τε γῆς ὑδατὶ δαινομένης, διαμελαίνουσιν οἱ
καταλαμβανόμενοι ταῖς σταγόσι τόποι, τῶν ἄλλων
διοίων μενόντων. αὐτοῦ μὲν οὖν τοῦ ὑδατος σκοτεινότα- 10
τον ὑπὸ πλήθους φαίνεται τὸ βαθύτατον, οἷς δὲ ἀὴρ
B πλησιάζει, ταῦτα περιλάμπεται καὶ διαγελᾷ. τῶν δὲ ἄλ-
λων ύγρῶν διαφανὲς μάλιστα τούλαιον ἔστι, πλείστῳ
χρώμενον ἀέρι· τούτον δὲ τεκμήριον ἡ κουφότης, δι' ἣν
ἐπιπολάζει πᾶσιν ὑπὸ τοῦ ἀέρος ἄνω φερόμενον. ποιεῖ δὲ 15
καὶ τὴν γαλήνην ἐν τῇ θαλάττῃ τοῖς κύμασιν ἐπιρραινό-
μενον, οὐ διὰ τὴν λειότητα τῶν ἀνέμων ἀπολισθαινόντων,
ὡς Άριστοτέλης ἔλεγεν, ἄλλὰ παντὶ μὲν ύγρῷ τὸ κῦμα
διαχεῖται πληττόμενον, ἵδιως δὲ τούλαιον αὐγὴν καὶ κατα-
φάνειαν ἐν βυθῷ παρέχει, διαστελλομένων τῷ ἀέρι τῶν 20
ύγρῶν· οὐ γὰρ μόνον ἐπιπολῆς τοῖς διανυκτερεύουσιν
ἄλλα καὶ κάτω τοῖς σπογγοθήραις διαφυσώμενον ἐκ τοῦ
C στόματος ἐν τῇ θαλάττῃ φέγγος ἐνδίδωσιν. οὐ μᾶλλον
οὖν τῷ ἀέρι τοῦ μέλανος ἢ τῷ ὑδατὶ μέτεστιν, ἥττον
□ δὲ τοῦ ψυχροῦ. τὸ γοῦν ἔλαιον, ἀέρος πλείστου τῶν 25
ύγρῶν μετέχον, ἥκιστα ψυχρόν ἔστι καὶ πήγνυται
μαλακῶς· δὲ γὰρ ἀὴρ ἐγκεκραμένος οὐκ ἐᾶ σκληρὰν
γενέσθαι τὴν πῆξιν· βελόνας δὲ καὶ πόρπας σιδηρᾶς καὶ

DE PRIMO FRIGIDO

τὰ λεπτὰ τῶν ἔργων οὐχ ὕδατι βάπτουσιν ἀλλ᾽ ἐλαίῳ,
τὴν ἄγαν ψυχρότητα φοβούμενοι τοῦ ὕδατος ὡς δια-
στρέφουσαν. ἀπὸ τούτων γὰρ δικαιότερόν ἐστιν ἐξε-
τάζεσθαι τὸν λόγον, οὐκ ἀπὸ τῶν χρωμάτων· ἐπεὶ καὶ
5 χιῶν καὶ χάλαζα καὶ κρύσταλλος ἂμα λαμπρότατα γίνεται
καὶ ψυχρότατα· καὶ πάλιν πίττα θερμότερόν ἐστι μέλι- D
τος καὶ σκοτωδέστερον.

14. Ὄμως δὲ θαυμάζω τῶν ἀξιούντων τὸν ἀέρα ψυ- □
χρὸν εἶναι διὰ τὸ καὶ σκοτεινόν, εἰ μὴ συνορῶσιν ἐτέρους
10 ἀξιοῦντας θερμὸν εἶναι διὰ τὸ καὶ κοῦφον. οὐ γὰρ οὕτω
τῷ ψυχρῷ τὸ σκοτεινὸν ὡς τὸ βαρὺ καὶ στάσιμον οἰκεῖόν
ἐστι καὶ συγγενές· πολλὰ γὰρ ἄμοιρα θερμότητος δύντα
μετέχει λαμπηδόνος, ἐλαφρὸν δὲ καὶ κοῦφον καὶ ἀνωφε-
ρὲς οὐδέν ἐστι τῶν ψυχρῶν. ἀλλὰ καὶ τὰ νέφη, μέχρι μὲν
15 ἀέρος οὐσίᾳ μᾶλλον προσήκει, μετεωρίζεται· μεταβα-
λόντα δὲ εἰς ὑγρὸν εὔθὺς δλισθαίνει καὶ τὸ κοῦφον οὐχ
ἥττον ἢ τὸ θερμὸν ἀποβάλλει, ψυχρότητος ἐγγιγνομένης·
καὶ τούναντίον ὅταν θερμότης ἐπέλθῃ, πάλιν ἀναστρέψει E
τὴν κίνησιν, ἂμα τῷ μεταβαλεῖν εἰς ἀέρα τῆς οὐσίας ἄνω
20 φερομένης. καὶ μὴν οὐδὲ τὸ τῆς φθορᾶς ἀληθές ἐστιν·
οὐ γὰρ εἰς τούναντίον ἀλλ᾽ ὑπὸ τοῦ ἐναντίου φθείρεται
τῶν ἀπολλυμένων ἔκαστον, ὥσπερ τὸ πῦρ ὑπὸ τοῦ ὕδατος
εἰς τὸν ἀέρα. τὸ γὰρ ὕδωρ δὲ μὲν Αἰσχύλος εἰ καὶ τραγι-
κῶς ἀλλ᾽ ἀληθῶς εἶπε (fr. 360)

25

‘παύσυνβριν δίκην πυρός·’

Ὄμηρος δὲ (Φ 342.435) τῷ ποταμῷ τὸν Ἡφαιστον καὶ
τῷ Ποσειδῶνι τὸν Ἀπόλλωνα κατὰ τὴν μάχην φυσικῶς

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΩΤΩΣ ΨΥΧΡΟΥ

μᾶλλον ἢ μυθικῶς ἀντέταξεν. ὁ δὲ Ἀρχίλοχος ἐπὶ τῆς
τάναντίᾳ φρονούσης οὐ κακῶς εἶπε (fr. 86, I 3 p. 38 D³.)

F τῇ μὲν ὕδωρ ἐφόρει
δολοφρονέουσα χειρί, θήτερη δὲ πῦρ.

ἐν δὲ Πέρσαις τῶν ἴκετευμάτων μέγιστον ἦν καὶ ἀπαραί- 5
τητον, εἰ πῦρ λαβὼν δὲ ἴκετεύων καὶ ἐν ποταμῷ βεβηκώς
ἀπειλοίη μὴ τυχὼν τὸ πῦρ εἰς τὸ ὕδωρ ἀφῆσειν· ἐτύγχανε
μὲν γὰρ ὅν ἐδεῖτο, τυχὼν δὲ ἐκολάζετο διὰ τὴν ἀπειλὴν
ώς παράνομον καὶ κατὰ τῆς φύσεως γενομένην. καὶ τοῦτο
δὴ τὸ πρόχειρον ἄπασι ‘πῦρ ὕδατι μιγνύναι’ τὸ παροι- 10
μαζόμενον ἐν τοῖς ἀδυνάτοις μαρτυρεῖν ἔοικεν ὅτι τῷ
πυρὶ τὸ ὕδωρ πολέμιόν ἐστι καὶ ὑπὸ τούτου φθείρεται

951 καὶ κολάζεται σβεννύμενον, | οὐχ ὑπὸ τοῦ ἀέρος τὸ τίον
ώς ὑπολαμβάνει τὴν οὐσίαν αὐτοῦ καὶ δέχεται μεταβάλ-
λοντος. εἰ γὰρ ἀεὶ τὸ εἰς δὲ μεταβάλλει τὸ φθειρόμενον 15
ἐναντίον ἐστί, τί μᾶλλον τῷ ἀέρι τὸ πῦρ ἢ τὸ ὕδωρ ἐν-
αντίον φανεῖται; μεταβάλλει γὰρ εἰς ὕδωρ συνιστάμενος
εἰς δὲ πῦρ διακρινόμενος· ὥσπερ αὖ πάλιν τὸ ὕδωρ δια-
κρίσει μὲν εἰς ἀέρα φθείρεται συγκρίσει δὲ εἰς γῆν, ως
μὲν ἐγὼ νομίζω δι’ οἰκειότητα τὴν πρὸς ἀμφότερα καὶ 20
συγγένειαν, οὐχ ως ἐναντίον ἐκατέρῳ καὶ πολέμιον. ἐκεῖ-
νοι δέ, δποτέρως ὅν εἴπωσι, τὸ ἐπιχείρημα διαφθείρουσι.

πήγνυσθαι γε μὴν ὑπὸ τοῦ ἀέρος φάναι <τὸ> ὕδωρ
Β ἀλογώτατόν ἐστιν, αὐτὸν τὸν ἀέρα μηδαμοῦ πηγνύμενον

DE PRIMO FRIGIDO

δρῶντας. νέφη γὰρ καὶ δμίχλαι καὶ κυνηγίδες οὐ πήξεις εἰσὶν ἀλλὰ συστάσεις καὶ παχύτητες ἀέρος διεροῦ καὶ ἀτμώδοντος· ὁ δὲ ἄνικμος καὶ ξηρὸς οὐδὲ ἄχρι ταύτης τὴν κατάψυξιν ἐνδέχεται τῆς μεταβολῆς. ἔστι γὰρ ἀ τῶν 5 δρῶν οὐ λαμβάνει νέφος οὐδὲ δρόσον οὐδὲ δμίχλην, εἰς καθαρὸν ἀέρα καὶ ἀμοιρὸν ὑγρότητος ἐξικνούμενα τοῖς ἄκροις· φῶ μάλιστα δῆλόν ἐστιν ὡς τὰς κάτω πυκνώσεις καὶ συστάσεις τῷ ἀέρι συμμεμιγμένον ὑγρὸν καὶ ψυχρὸν ἐνδίδωσι.

10 15. Τὰ δὲ κάτω τῶν μεγάλων ποταμῶν οὐ πήγνυται κατὰ λόγον. τὰ γὰρ ἄνω παγέντα τὴν ἀναθυμίασιν οὐ διήσιν, ἀλλ᾽ ἐγκαθειργνυμένη καὶ ἀποστρεφομένη θερμό· C τητα παρέχει τοῖς διὰ βάθους ὑγροῖς· ἀπόδειξις δὲ τούτου τὸ λυομένον τοῦ πάγου πάλιν ἀτμὸν πολὺν ἐκ τῶν ὑγρῶν 15 ἀναφέρεσθαι. διὸ καὶ τὰ τῶν ζώων σώματα χειμῶνός ἔστι θερμότερα, τῷ συνέχειν τὸ θερμὸν ἐν ἑαυτοῖς ὑπὸ τῆς ἐξωθεν ψυχρότητος εἴσω συνελαυνόμενον. αἱ δὲ ἀναρύσσεις καὶ μετεωρίσεις οὐ μόνον τὸ θερμὸν ἐξαιροῦσι τῶν ὑδάτων ἀλλὰ καὶ τὸ ψυχρόν· ὅθεν ἥκιστα τὰς 20 χιόνας καὶ τὸ συνθλιβόμενον ὑγρὸν ἀπ' αὐτῶν οἱ σφόδρα ψυχροῦ δεόμενοι κινοῦσιν· ἐκστατικὸν γὰρ ἀμφοῖν ἡ κίνησις.

“Οτι δὲ οὐκ ἀέρος ἔστιν ἀλλ᾽ ὕδατος ἡ τοιαύτη δύναμις, D οὗτος ἂν τις ἐξ ὑπαρχῆς ἐπέλθοι. πρῶτον μὲν οὐκ εἰκός 25 ἔστιν ἀέρα, τῷ αἰθέρι γειτνιῶντα καὶ ψαύοντα τῆς περι-

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΩΤΩΣ ΨΥΧΡΟΥ

φορᾶς καὶ ψανόμενον, οὕσης πυρώδους, τὴν ἐναντίαν ἔχειν δύναμιν· οὔτε γὰρ ἄλλως δυνατὸν ἀπτόμενα καὶ συνεχῆ τοῖς πέρασιν ὅντα δύο σώματα μὴ πάσχειν ὑπ' ἄλλήλων, εἰ δὲ πάσχει, μὴ ἀναπίμπλασθαι τῆς τοῦ κρείττονος δυνάμεως τὸ ἥττον· οὔτε τὴν φύσιν ἔχει λόγον ἐφεξῆς τῷ φθείροντι τάξαι τὸ φθειρόμενον, ὡσπερ οὐ κοινωνίας οὔσαν οὐδὲ ἀρμονίας ἄλλὰ πολέμου καὶ μάχης δημιουργόν. χρῆται μὲν γὰρ ἐναντίοις εἰς τὰ δλα πράγμασι· χρῆται δ' οὐκ ἀκράτοις οὐδὲ ἀντιτύποις, ἄλλ' ἐναλλάξ τινα θέσιν καὶ τάξιν οὐκ ἀναιρετικὴν ἄλλὰ κοινωνικὴν δι' ἐτέρων καὶ 10 συνεργὸν ἐν μέσῳ παρεμπλεκομένην ἔχουσι· καὶ ταύτην Ε εἴληφεν δ ἀήρ, ὑποκεχυμένος τῷ πυρὶ πρὸ τοῦ ὕδατος καὶ διαδιδοὺς ἐπ' ἀμφότερα καὶ συνάγων, οὔτε θερμὸς ὁν αὐτὸς οὔτε ψυχρὸς ἄλλὰ ψυχροῦ καὶ θερμοῦ μετακέρασμα καὶ κοινώνημα, μιγνυμένων ἐν αὐτῷ μῖξιν ἀβλαβῆ καὶ μα- 15 λακῶς ἀνιεῖσαν καὶ δεχομένην τὰς ἐναντίας ἀκρότητας.

16. Ἐπειτα πανταχοῦ μέν ἐστιν ἀήρ ἵσος, οὐ πανταχοῦ δὲ χειμῶν δμοιος οὐδὲ ψῦχος, ἄλλὰ ταῦτα μὲν τὰ μέρη ψυχρὰ καὶ κάθηνται, ταῦτα δὲ ξηρὰ καὶ θερμὰ τῆς οἰκουμένης, οὐ κατὰ τύχην, ἄλλὰ τῷ μίαν οὐσίαν ψυχρότητος 20 καὶ ὑγρότητος εἶναι. Λιβύης μὲν γὰρ ἐνθερμος ἡ πολλὴ F καὶ ἄνυδρος, Σκυθίαν δὲ καὶ Θράκην καὶ Πόντον οἱ πεπλανημένοι λίμνας τε μεγάλας ἔχειν καὶ ποταμοῖς διαρρεῖσθαι βαθέσι καὶ πολλοῖς ἴστοροῦσιν· αὐτῶν τε τῶν ἐν μέσῳ τόπων τὰ παράλιμνα καὶ ἐλώδη ψῦχος ἔχει μάλιστα 25

DE PRIMO FRIGIDO

διὰ τὰς ἀπὸ τῶν ὑγρῶν ἀναθυμιάσεις· Ποσειδώνιος δὲ τῆς ψυχρότητος αἰτίαν εἰπὼν τὸ πρόσφατον εἶναι τὸν ἔλειον ἀέρα καὶ νοτερὸν οὐκ ἔλυσε τὸ πιθανόν, ἀλλὰ πιθανώτερον ἐποίησεν· οὐ γὰρ ἀν ἐφαίνετο τοῦ ἀέρος ὁ πρόσφατος ἀεὶ ψυχρότερος, εἰ μὴ τὸ ψυχρὸν ἐν τοῖς ὑγροῖς τὴν γένεσιν εἶχε. βέλτιον οὖν Ὄμηρος | εἰπὼν 952
(ε 469)

‘αὔρη δ’ ἐκ ποταμοῦ ψυχρὴ *〈πνέει〉* ἡῶθι πρό’,
τὴν πηγὴν τῆς ψυχρότητος ἔδειξεν. ἔτι τοίνυν ἡ μὲν
10 αἴσθησις πολλάκις ἡμᾶς ἐξαπατᾷ, δταν ἴματίων ἡ ἐρίων
ψυχρῶν θιγγάνωμεν, οἰομένους ὑγρῶν θιγγάνειν διὰ τὸ
κοινὴν ἀμφοτέροις οὐσίαν ὑπάρχειν καὶ τὰς φύσεις σύν-
εγγυς εἶναι καὶ οἰκείας. ἐν δὲ τοῖς δυσχειμέροις κλίμασι
πολλὰ ὁγγνύει τὸ ψῦχος ἀγγεῖα καὶ χαλκᾶ καὶ κεραμεᾶ·
15 κενὸν δ’ οὐδὲν ἀλλὰ πάντα πλήρη, βιαζομένου τῇ ψυχρό-
τητι τοῦ ὕδατος. καίτοι φησὶ Θεόφραστος τὸν ἀέρα ὁγ-
γνύειν τὰ ἀγγεῖα τῷ ὑγρῷ καθάπερ ἥλω χρώμενον· δρα
δὲ μὴ τοῦτο κομψῶς μᾶλλον ἡ ἀληθῶς εἰρημένον ἐστίν· B
ἔδει γὰρ τὰ πίττης γέμοντα μᾶλλον ὁγγνυσθαι ὑπὸ τοῦ □
20 ἀέρος καὶ τὰ γάλακτος. ἀλλ’ ἔοικε τὸ ὕδωρ ἐξ ἔαυτοῦ
ψυχρὸν εἶναι καὶ πρώτως· ἀντίκειται γὰρ τῇ ψυχρότητι
πρὸς τὴν θερμότητα τοῦ πυρός, ὡσπερ τῇ ὑγρότητι πρὸς
τὴν ξηρότητα καὶ τῇ βαρύτητι πρὸς τὴν κονφότητα. καὶ
ὅλως τὸ μὲν πῦρ διαστατικόν ἐστι καὶ διαιρετικόν, τὸ
25 δ’ ὕδωρ κολλητικὸν καὶ σχετικόν, τῇ ὑγρότητι συνέχον □

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΩΤΩΣ ΨΥΧΡΟΥ

καὶ πιέζον· ἥ καὶ παρέσχεν Ἐμπεδοκλῆς (fr. 17, 19. 19) ὑπόνοιαν, ώς τὸ μὲν πῦρ 'Νεῖκος οὐλόμενον' 'σχεδύνην' δὲ 'Φιλότητα' τὸ ὑγρὸν ἐκάστοτε προσαγορεύων· ἐπεὶ τῷ φρόνῃ μὲν πυρὸς τὸ μεταβάλλον εἰς πῦρ, μεταβάλλει δὲ τὸ συγγενὲς καὶ οἰκεῖον, τὸ δὲ ἐναντίον δυσμετάβλητον, 5 ώς τὸ ὕδωρ· καὶ αὐτὸ μὲν ώς ἔπος εἰπεῖν ἀκανστόν ἐστιν, ὕλην δὲ καὶ πόαν νοτερὰν καὶ ξύλα βεβρεγμένα δυσκαῆ παρέχει, καὶ φλόγα ζοφερὰν καὶ ἀμβλεῖαν ὑπὸ χλωρότητος ἀναδίδωσι τῷ ψυχρῷ μαχόμενον πρὸς τὸ θερμὸν ώς φύσει πολέμιον.

17. Σκότει δὲ καὶ ταῦτα παραβάλλων ἐκείνοις. ἐπειδὴ καὶ Χρύσιππος (fr. 429) οἰόμενος τὸν ἀέρα πρώτως ψυχρὸν εἶναι, διότι καὶ σκοτεινόν, ἐμνήσθη μόνον τῶν πλέον ἀφεστάναι τὸ ὕδωρ τοῦ αἰθέρος ἥ τὸν ἀέρα λεγόντων, καὶ πρὸς αὐτούς τι βουλόμενος εἰπεῖν 'οὗτοι μὲν ἄν' ἔφη 15 D 'καὶ τὴν γῆν ψυχρὰν εἶναι πρώτως λέγοιμεν, ὅτι τοῦ αἰθέρος ἀφέστηκε πλεῖστον,' ώς ἀδόκιμόν τινα παντελῶς τοῦτον καὶ ἀτοπὸν ἀπορρίψας τὸν λόγον, ἐγώ μοι δοκῶ μηδὲ τὴν γῆν ἄμοιρον εἰκότων καὶ πιθανῶν ἀποφαίνειν, ποιησάμενος ἀρχὴν ὡς μάλιστα Χρύσιππος ὑπὲρ τοῦ ἀέρος 20 κέχρηται. τί δὲ τοῦτο ἐστί; τὸ σκοτεινὸν ὅντα πρώτως <εἶναι καὶ ψυχρὸν πρώτως>. εἰ γὰρ δύο λαβὼν οὗτος ἀντιθέσεις δυνάμεων οἴεται τῇ ἐτέρᾳ καὶ τὴν ἐτέραν ἐξ ἀνάγκης ἐπεσθαι, μνηίαι δήπου θέν εἰσιν ἀντιτάξεις καὶ ἀντιπάθεια πρὸς τὸν αἰθέρα τῆς γῆς, αἷς καὶ ταύτην ἄν 25 τις ἀκολουθεῖν ἀξιώσειεν. οὐ γὰρ ώς βαρεῖα πρὸς κοῦφον Ε καὶ καταρρεπῆς πρὸς ἀνωφερὲς ἀντίκειται μόνον, οὐδὲ ώς

DE PRIMO FRIGIDO

πυκνὴ πρὸς ἀραιὸν οὐδὲ ὡς βραδεῖα καὶ στάσιμος πρὸς
δξύρροπον καὶ κινητικόν, ἀλλ᾽ ὡς βαρυτάτη πρὸς κουφό-
τατον καὶ πυκνοτάτη πρὸς ἀραιότατον καὶ τέλος ὡς ἀκί-
νητος ἐξ ἑαυτῆς πρὸς αὐτοκίνητον καὶ τὴν μέσην χώραν
5 ἐπέχουσα πρὸς ἀεὶ κυκλοφορούμενον. οὐκ ἄτοπον οὖν τη-
λικαύταις καὶ τοσαύταις ἀντιτάξεις καὶ τὴν τῆς ψυχρό-
τητος καὶ θερμότητος ἔπεσθαι. [‘]ναί, ἀλλὰ τὸ πῦρ καὶ
λαμπρόν ἐστιν οὕτι μὴν σκοτεινὸν ή γῆ;[’] σκοτεινότατον
μὲν οὖν ἀπάντων καὶ ἀφεγγέστατον. ἀέρι μέν τοι μετοχὴ^F
10 φωτός ἐστι πρώτῳ, καὶ τάχιστα τρέπεται καὶ ἀναπλη-
σθεὶς διανέμει πανταχοῦ τὴν λαμπρότητα, σῶμα παρέ-
χων τῆς αὐγῆς ἑαυτόν. δ γὰρ ἥλιος ἀνίσχων, ὡς τις εἶπε
τῶν διθυραμβοποιῶν,

‘εὐθὺς ἀνέπλησεν ἀεροβατᾶν μέγαν οἴκον ἀνέμων.’

15 ἐκ τούτον δὲ καὶ λίμνη καὶ θαλάττη μοῖραν αὐγῆς κατ-
ιὼν ἐνίησι καὶ βυθοὶ ποταμῶν διαγελῶσιν, ὅσον ἀέρος
ἐξικνεῖται πρὸς αὐτούς. μόνη δὲ γῆ τῶν σωμάτων ἀεὶ⁹⁵³
ἀφώτιστός ἐστι καὶ ἄτρωτος [ὑφ'] ἥλιον καὶ σελήνης τῷ
φωτίζοντι. θάλπεται δὲ ὑπὸ αὐτῶν καὶ παρέχει χλιαίνειν
20 ἐπὶ ὀλίγον βάθος ἐνδυομένῳ τῷ θερμῷ, | τὸ δὲ λαμπρὸν
οὐ παρίησιν ὑπὸ στερεότητος ἀλλ᾽ ἐπιπολῆς περιφωτίζε-
ται, τὰ δὲ ἐντὸς ὅρφνη καὶ χάος καὶ “Αἰδης ὀνομάζεται·
καὶ τὸ ἔρεβος τοῦτον ἦν ἄρα, τὸ χθόνιον καὶ ἔγγαιον σκό-
τος. τὴν δὲ νύκτα ποιητὰ μὲν ἐκ γῆς γεγονέναι μυθο-
25 λογοῦσι, μαθηματικοὶ δὲ γῆς σκιὰν οὖσαν ἀποδεικνύου-

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΩΤΩΣ ΨΥΧΡΟΥ

(953) σιν ἀντιφρατούσης πρὸς τὸν ἥλιον· ὁ γὰρ ἀὴρ ἀναπίμπλαται σκότους ὑπὸ γῆς ὡς φωτὸς ὑφ' ἥλιου· καὶ τὸ ἀφώτιστον αὐτοῦ μῆκός ἐστιν νυκτός, ὅσον ἡ σκιὰ τῆς γῆς ἐπιτέμεται. διὸ τῷ μὲν ἐκτὸς ἀέρι καὶ νυκτὸς οὐσῆς ἄνθρωποί τε χρῶνται καὶ θηρία πολλὰ νομάς ποιούμενα 5
B διὰ σκότους, ἀμωσγέπως ἵχνη φωτὸς καὶ ἀπορροὰς αὐγῆς ἐνδιεσπαρμένας ἔχοντος· ὁ δὲ οἰκουρὸς καὶ ὑπωρόφιος, ἄτε δὴ τῆς γῆς πανταχόθεν περιεχούσης, κομιδῇ τυφλός ἐστιν καὶ ἀφώτιστος. ἀλλὰ μὴν καὶ δέρματα καὶ κέρατα ζώων ὅλα μὲν οὖν διήσιν αὐγὴν ὑπὸ στερεότητος, 10
ὅταν δὲ πρισθῇ καὶ καταξεσθῇ, γίνεται διαφανῆς, παραμιχθέντος αὐτοῖς τοῦ ἀέρος. οἷμαι δὲ καὶ μέλαιναν ἐκάστοτε τὴν γῆν ὑπὸ τῶν ποιητῶν καλεῖσθαι διὰ τὸ σκοτῶδες καὶ τὸ ἀφώτιστον· ὥστε καὶ τὴν πολυτίμητον ἀντίθεσιν τοῦ σκοτεινοῦ πρὸς τὸ λαμπρὸν ἐπὶ τῆς γῆς 15
μᾶλλον ἢ τοῦ ἀέρος ὑπάρχειν.

18. Άλλ' αὕτη μὲν ἀπήρτηται τοῦ ζητούμενον· πολλὰ C γὰρ δέδεικται ψυχρὰ τῶν λαμπρῶν ὅντα καὶ θερμὰ τῶν ἀμιαντῶν καὶ σκοτεινῶν. ἐκεῖναι δὲ συγγενέστεραι δυνάμεις ψυχρότητός εἰσι, τὸ ἐμβριθὲς τὸ πυκνὸν τὸ μόνιμον 20 τὸ ἀμετάβλητον· ὃν ἀέρι μὲν οὐδεμιᾶς, γῇ δὲ μᾶλλον ἢ ὕδατι πασῶν μέτεστι. καὶ μὴν ἐν τοῖς μάλιστα τὸ ψυχρὸν αἰσθητῶς σκληρόν ἐστι καὶ σκληροποιὸν καὶ ἀντίτυπον. ἴχθυς μὲν γὰρ ἴστορεῖ Θεόφραστος (fr. 184) ὑπὸ φύγους πεπηγότας, ἀν ἀφεθῶσιν ἐπὶ τὴν γῆν, κατάγνυσθαι καὶ 25 συντρίβεσθαι δίκην ὑελῶν ἢ κεραμεῶν σωμάτων. ἐν δὲ Δελφοῖς αὐτὸς ἥκουες ὅτι τῶν εἰς τὸν Παρνασὸν ἀνα-D βάντων βοηθῆσαι ταῖς Θυιάσιν, ἀπειλημμέναις ὑπὸ πνεύ-

DE PRIMO FRIGIDO

ματος χαλεποῦ καὶ χιόνος, οὗτως ἐγένοντο διὰ τὸν πάγον σκληραὶ καὶ ξυλώδεις αἱ χλαμύδες, ὡς καὶ θραύσθαι διατεινομένας καὶ ὅγιννυσθαι. ποιεῖ δὲ καὶ νεῦρα δυσκαμπῆ καὶ γλῶτταν ἄναυδον ἀκινησίᾳ καὶ σκληρότητι τὸ ἄγαν ψῦχος, ἐκπηγνύον τὰ ὑγρὰ καὶ μαλακὰ τοῦ σώματος.

19. Ὡν βλεπομένων, σκόπει τὸ γιγνόμενον οὕτω· πᾶσα δήπου δύναμις, ἀν περιγένηται, πέφυκε μεταβάλλειν καὶ τρέπειν εἰς ἔαυτὴν τὸ νικώμενον· τὸ μὲν γὰρ ὑπὸ θερμοῦ κρατηθὲν ἐκπυροῦται, τὸ δ' ὑπὸ πνεύματος ἐξαεροῦται, τὸ δ' εἰς ὕδωρ ἐμπεσόν, ἀν μὴ διαφύγῃ, καθυγραίνεται συνδιαχεόμενον. ἀνάγκη δὴ καὶ τὰ ψυχόμενα κομιδῇ μεταβάλλειν εἰς τὸ πρώτως ψυχρόν· ἔστι δ' ὑπερβολὴ ψύξεως πῆξις, πῆξις δ' εἰς ἄγνωσίαν τελευτᾷ καὶ λίθωσιν, □ 15 ὅταν, παντάπασι τοῦ ψυχροῦ κρατήσαντος, ἐκπαγῇ μὲν τὸ ὑγρὸν ἐκθλιβῇ δὲ τὸ θερμόν. ὅθεν ἡ μὲν ἐν βάθει γῆ πάγος ἐστὶν ὡς εἰπεῖν καὶ κρύσταλλος ἄπασα· τὸ γὰρ ψυχρὸν ἄκρατον οἰκουρεῖ καὶ ἀμάλακτον ἀπεωσμένον ἐκεῖ τοῦ αἰθέρος ἀπωτάτῳ· ταυτὶ δὲ τὰ ἐμφανῆ, κρημνοὺς καὶ σκοπέλους καὶ πέτρας, Ἐμπεδοκλῆς (A 69) μὲν ὑπὸ τοῦ πυρὸς οἴεται τοῦ ἐν βάθει τῆς γῆς ἐστάναι καὶ ἀνέχεσθαι διερειδόμενα φλεγμαίνοντος· ἐμφαίνεται δὲ μᾶλλον, ὅσων τὸ θερμὸν ἐξεθλίβῃ καὶ διέπτατο, πάντα ταῦτα F παντάπασιν ὑπὸ τῆς ψυχρότητος παγῆναι· διὸ καὶ πάγοι καλοῦνται. καὶ τὰ ἄκρα πολλῶν ἐπιμελανθέρτων, ἢ τὸ θερμὸν ἐξέπεσε, πυρικαύστοις ἵδεῖν προσέοικε· πήγνυσι γὰρ τὸ ψυχρὸν τὰ μὲν μᾶλλον τὰ δ' ἥττον, μάλιστα δ' οἵς

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΩΤΩΣ ΨΥΧΡΟΥ

πρώτως ἐνυπάρχειν πέφυκεν. ὥσπερ γάρ, εἰ δερμοῦ τὸ
954 κουφίζειν, θερμότατον ἔστι τὸ κουφότατον, | εἰ δ' ὑγροῦ
τὸ μαλάσσειν, ὑγρότατον τὸ μαλακώτατον, οὕτως, εἰ
ψυχροῦ τὸ πηγνύειν, ἀνάγκη ψυχρότατον εἶναι τὸ μάλιστα
πεπηγός, οἷον ἡ γῆ. τὸ δὲ ψυχρότατον φύσει δήπου καὶ 5
πρώτως ψυχρόν· ὥστε φύσει καὶ πρώτως ψυχρὸν ἡ γῆ.
τοῦτο δ' ἀμέλει καὶ τῇ αἰσθήσει δῆλον ἔστι· καὶ γὰρ
πηλὸς ὕδατος ψυχρότερος καὶ τὸ πῦρ γῆν ἐπιφοροῦντες
ἀφανίζουσιν· οἱ δὲ χαλκεῖς τῷ πυρούμενῷ καὶ ἀνατηκο-
μένῳ σιδήρῳ μάρμαρον καὶ λατύπην παραπάσσουσι, τὴν 10
πολλὴν ἔργαν ἐφιστάντες καὶ καταψύχοντες· ψύχει δὲ καὶ
B τὰ τῶν ἀθλητῶν ἡ κόνις σώματα καὶ κατασβέννυσι τοὺς
ἴδρωτας.

20. Ἡ δὲ καθ' ἔκαστον ἐνιαυτὸν ἡμᾶς μετάγονσα καὶ
μετοικίζονσα χρεία τί βούλεται, χειμῶνος μὲν ἀπωτάτῳ 15
φεύγοντα τῆς γῆς εἰς τὰ μετέωρα καὶ ἀπόγεια, θέροντος
δὲ πάλιν ἀντεχομένη τῶν κάτω καὶ ὑποδυομένη καὶ διώ-
κουσα προσφόρους καταφυγάς, τιθεμένη τὴν δίαιταν ἐν
ἀγκάλαις γῆς ἀγαπητῶς; δορ' οὐχὶ ταῦτα ποιοῦμεν ἐπὶ
τὴν γῆν ὑπὸ ψυχρότητος ὁδηγούμενοι τῇ αἰσθήσει καὶ τὸ 20
πρώτως <καὶ> φύσει ψυχρὸν ἐπιγινώσκοντες; αἱ γοῦν
□ παράλιοι χειμῶνος δίαιται τρόπον τινὰ γῆς φυγαί εἰσιν,
ώς ἀνυστὸν ἀπολειπόντων διὰ κρύος αὐτήν, τὸν δ' ἔναλον
C ἀέρα καὶ πελάγιον θερμὸν δύντα περιβαλλομένων>· εἰτ'

DE PRIMO FRIGIDO

αῦθις ἐν θέρει τὸν γηγενῆ καὶ χερσαῖον ὑπὸ καύματος ποθοῦμεν, οὐκ αὐτὸν δύτα ψυχρὸν ἀλλὰ τοῦ φύσει ψυχροῦ καὶ πρώτως ἀποβλαστάνοντα καὶ βεβαμμένον ὑπὸ τῆς ἐν τῇ γῇ δυνάμεως ὥσπερ βαφῇ σίδηρον. καὶ γὰρ τῶν 5 δύτῶν ὑδάτων τὰ πετραῖα καὶ ὀρεινὰ ψυχρότατα καὶ τῶν φρεατιαίων τὰ κοιλότατα· τούτοις μὲν γὰρ οὐκέτι μίγνυται διὰ βάθους ἔξωθεν δὲ ἀήρ, ἐκεῖνα δὲ ἐκπίπτει διὰ γῆς ἀμίκτου καὶ καθαρᾶς, ὡς περὶ τὸ Τιτάριον δὲ δὴ Στυγὸς ὕδωρ καλοῦσιν ἐκ πέτρας γλίσχρως συλλειβό- D 10 μενον οὕτω ψυχρόν ἐστιν, ὥστε μηδὲν ἀγγεῖον ἄλλο μόνην δὲ ὅπλην δνου στέγειν, τὰ δὲ ἄλλα διακόπτει καὶ ἀγέννυσιν.

21. Ετι γε μὴν τῶν ἰατρῶν ἀκούομεν, ὡς πᾶσα γῆ τῷ γένει στύφειν καὶ ψύχειν πέφυκε· καὶ πολλὰ τῶν με- 15 ταλλευομένων καταριθμοῦσι στυπτικὴν αὐτοῖς παρέχοντα καὶ σχετικὴν εἰς τὰς φαρμακείας δύναμιν· καὶ γὰρ τὸ στοιχεῖον αὐτῆς οὐ τμητικὸν οὐδὲ κινητικὸν οὐδὲ τὸ λεῖπον οὐδὲ ἔχον δξύτητας οὐδὲ μαλθακὸν οὐδὲ εὔπερίχυτον γέγονεν, ἀλλ ἐδραῖον ὡς δὲ κύβος καὶ συνερειστικόν. δθεν

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΩΤΩΣ ΨΥΧΡΟΥ

αὐτή τε βρῆθος ἔσχε, καὶ τὸ ψυχρόν, ὅπερ ἦν δύναμις
Ε αὐτῆς, τῷ πυκνοῦν καὶ συνωθεῖν καὶ ἀποθλίβειν τὰ ὑγρά
φρίκας καὶ τρόμους διὰ τὴν ἀνωμαλίαν ἐνεργάζεται τοῖς
σώμασιν· ἀν δὲ ἐπικρατήσῃ παντάπασι, τοῦ θερμοῦ φυ-
γόντος ἥση σβεσθέντος, ἔστησε τὴν ἔξιν ἐκπαγεῖσαν καὶ 5
νεκρωθεῖσαν. ὅθεν οὐδὲ καίεται γῆ τὸ παράπαν ἥση καίεται
γλίσχρως καὶ μόγις. ἀηρ μὲν γὰρ ἔξι ἐαντοῦ πολλάκις
φλόγας ἀναδίδωσι καὶ ζεῖ καὶ διαστράπτει πυρούμενος·
τῷ δὲ ὑγρῷ τροφῇ χρῆται τὸ θερμόν· οὐ γὰρ τὸ στερεὸν
ἀλλὰ τὸ νοτερὸν τοῦ ξύλου κανστόν ἔστιν· ἔξικμασθέντος 10
δὲ τούτου, τὸ στερεὸν καὶ ξηρὸν ἀπολείπεται τέφρα γε-
νόμενον. οἱ δὲ καὶ τοῦτο φιλοτιμούμενοι μεταβάλλον ἀπο-
δεῖξαι καὶ καταναλισκόμενον ἀναδεύοντες πολλάκις ἐλαίῳ
F καὶ στέατι φύροντες οὐδὲν περαιώνονται, ἀλλ' ὅταν ἐκκαῆ
τὸ λιπαρόν, περίεστι πάντως καὶ διαμένει τὸ γεῶδες· 15
ὅθεν οὐ κατὰ χώραν μόνον ἔξι ἔδρας ἀκίνητον οὖσαν αὐτὴν
ἀλλὰ καὶ κατ' οὐσίαν ἀμετάβλητον, Εστίαν, ἄτε δή μέ-
νονται ἐν θεῶν οἰκων, † κλίτα προσηγόρευσαν οἱ πα-
λαιοί, διὰ τὴν στάσιν καὶ πῆξιν· ἥση ἡ ψυχρότης δεσμός
ἔστιν, ὡς Ἀρχέλαος ὁ φυσικὸς (fr. 1 a) εἶπεν, οὐδενὸς χα- 20

DE PRIMO FRIGIDO

λῶντος αὐτὴν οὐδὲ μαλάττοντος, ἅτε θερομένην καὶ ἀλει-
νομένην τὸ οὖσαν. οἱ δὲ πνεύματος μὲν αἰσθάνεσθαι 955
ψυχροῦ καὶ ὕδατος, γῆς δὲ ἡττον οἰόμενοι, τὴν ἔγγιστα
γῆν ὁρῶσιν ἀέρων καὶ ὕδατων καὶ ἥλιου [καὶ] θερμότη-
τος ἀνάπλεων σύμμιγμα καὶ συμφόρημα γεγενημένην·
καὶ οὐδὲν διαφέρουσι τῶν μὴ τὸν αἰθέρα φύσει καὶ πρώ-
τως θερμὸν ἄλλὰ τὸ ζέον ὕδωρ ἢ τὸν διάπυρον σίδηρον
ἀποφαινομένων, δτι τούτων μὲν ἀπτονται καὶ προσθιγ-
γάνουσι, τοῦ δὲ πρώτου καθαροῦ καὶ οὐρανίου πυρὸς
10 αἴσθησιν δι᾽ ἀφῆς οὐ λαμβάνοντος, ὥσπερ οὐδὲ οὗτοι τῆς
ἐν βάθει γῆς, ἣν μάλιστα γῆν ἂν τις νοήσειεν αὐτὴν καθ'
αὐτὴν ἀποκεκριμένην τῶν ἄλλων. δεῖγμα δὲ αὐτῆς ἐστι
κάνταῦθα περὶ τὰς πέτρας· πολὺ γὰρ ἐκ βάθους καὶ οὐ B □
ἔφαδιον ἀνασχέσθαι προβάλλουσι κρύος. οἱ δὲ ψυχροτέροιν
15 ποτοῦ δεόμενοι χάλικας ἐμβάλλουσιν εἰς τὸ ὕδωρ· γίνεται
γὰρ οὐλότερον καὶ στομοῦται παρὰ τὴν ἀπὸ τῶν λίθων
ψυχρότητα, πρόσφατον καὶ ἀκρατον ἀναφερομένην.

22. Τοὺς οὖν πάλαι σοφοὺς καὶ λογίους ἄμικτα θέσθαι
τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ οὐράνια χρὴ νομίζειν, οὐ τοῖς τόποις,
20 ὥσπερ ἐπὶ ζυγοῦ πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀνω βλέποντας, ἄλλὰ
τῇ διαφορᾷ τῶν δυνάμεων τὰ μὲν θερμὰ καὶ λαμπρὰ καὶ
ταχέα καὶ κοῦφα τῇ θείᾳ καὶ ἀιδίῳ φύσει προσνέμοντας,
τὰ δὲ σκοτεινὰ καὶ ψυχρὰ καὶ βραδέα φθιτῶν καὶ ἐνέρων C
οὐκ εὐδαιμονα κληρον ἀποφαίνοντας. ἐπεὶ καὶ τὸ σῶμα

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΩΤΩΣ ΨΥΧΡΟΥ

(θ55) τοῦ ζώου, μέχρι μὲν ἔμπνουν ἐστὶ καὶ ‘θαλερόν’, ώς οἱ ποιηταὶ λέγουσι, θερμότητι χρῆται καὶ ζωῆ· γενόμενον δὲ τούτων ἔρημον καὶ ἀπολειφθὲν ἐν μόνῃ τῇ τῆς γῆς μοίρᾳ ψυχρότης εὐθὺς ἵσχει καὶ κρύος, ώς ἐν παντὶ μᾶλλον ἢ τῷ γεώδει κατὰ φύσιν θερμότητος ἐνυπαρχούσης. 5

23. Ταῦτ', ὡς Φαβωρῖνε, τοῖς εἰρημένοις ὑφ' ἐτέρων παράβαλλε· καν μήτε λείπηται τῇ πιθανότητι μήδ' ὑπερέχῃ πολύ, χαίρειν ἔα τὰς δόξας, τὸ ἐπέχειν ἐν τοῖς ἀδήλοις τοῦ συγκατατίθεσθαι φιλοσοφώτερον ἥγονον.

G. Waentig

ZFB Entsäuerung

02. Aug. 2007

SLUB DRESDEN

3 0274620

1968